

ధర్మనందన విలాసము

(అను శృంగారరస ప్రబంధము)

౪

శ్రీ కాళ్యణి గౌరీకాంతకవి
ప్రణీతము.

శ్రీ వెలిసేటి గురునాథుని కంకితము

ధర్మనందన విలాసము

(అను శృంగారన ప్రబంధము)

౪

కాళ్ళ కూరి గౌరీకాంతకవి ప్రణీతము.
(సంపాదకీయ చారిత్రక పరిశీలనా పీఠికసహితము)

కృతిభర్త :

శ్రీ వెలిసేటి గురురాయుడుదొర
విజయనగర సంస్థాన సేనాధిపతి.

॥

గ్రంథ పోషక కర్త :

శ్రీ వెలిసేటి సీతారామస్వామిచౌదరిదొర
భూస్వాములు, చిననడిపల్లి గ్రామం చీపురుపల్లి తా॥ విశాఖపురి జిల్లా వారిచే
ముద్రింపఁబడి. ప్రకటింపఁబడినది.

క్రీ. శ. 1951 సం॥

మొదటి కూర్పు

తెనాలి, జానకిరాం ప్రెస్సునందు ముద్రితము.

స్వామ్యములు ముద్రణకర్తవి. }
మూల్యము రు 2-0-0 }

**

సంపాదకుడు
కొత్త భావయ్యచౌదరి

విషయ సూచిక

సంపాదకీయము - గ్రంథపోషకకర్త వంశావళి

1 నుండి 26

ప్రథమా శ్వాసము.

ఇష్టదేవతాస్తుతి	1
శారదాస్తుతి	2
సుకవిస్తుతి	3
కుకవినింద	3
కృతిపతి ప్రశంస	3
కృతిపతివంశ చరిత్ర	6
షష్ఠ్యంతములు	25
కథాప్రారంభము	26
ఇంద్రప్రస్థపుర వర్ణన	27
గజవర్ణన, అశ్వవర్ణన	28
భటవర్ణన. శ్రీవర్ణన. సౌధవర్ణన	28
బ్రహ్మ క్షత్రియాది వర్ణన, రసిక వర్ణన	29
పుష్పలావికా వర్ణన, శాలిపాలికా వర్ణన	30
ఉద్యాన వర్ణన, మలయమారుతవర్ణన	31
ధర్మరాజు	32
మిథిలాపురవర్ణన	36
హేమనగవర్ణన	38
హేమంత వర్ణన, గ్రీష్మర్తు వర్ణన	40
జనకునకు శంభుఁడు ప్రత్యక్షమగుట	41
శివరామాత్మకకల్పవల్లి సీసము	42
జనకునకు శివుఁడు ప్రత్యక్షమై వరములిచ్చుట	47
ఆశ్వాసాంతము	48

ద్వితీయా శ్వాసము

జనకుని భార్య గర్భవతి యగుట	49
జనకునికి కళావతి పుట్టుట	51
కళావతి వర్ణన	52
నారదుఁడు జనకుని యాస్థానంబునకు వచ్చుట	53
నారదుఁడు ధర్మరాజునకుఁ గళావతి నిమ్మనుట	61

విషయసూచిక

సంపాదకీయము — గ్రంథపోషకకర్త వంశావళి

1 నుండి 28

ప్రథమా శ్వాసము.

జిష్టదేవతాస్తుతి	1
శారదాస్తుతి	2
సుకవిస్తుతి	3
కుకవినింద	3
కృతిపతి ప్రశంస	3
కృతిపతివంశ చరిత్ర	6
షష్ఠ్యంతములు	25
కథాప్రారంభము	26
ఇంద్రప్రస్థపుర వర్ణన	27
గజవర్ణన, అశ్వవర్ణన	„
భటవర్ణన. శ్రీవర్ణన. సౌధవర్ణన	28
బ్రహ్మక్షత్రియాది వర్ణన, రసిక వర్ణన	29
పుష్పలావికా వర్ణన, శాలిపాలికా వర్ణన	30
ఉద్యాన వర్ణన, మలయమారుతవర్ణన	31
ధర్మరాజు	32
మిథిలాపురచర్ణన	36
హేమనగవర్ణన	38
హేమంత వర్ణన, గ్రీష్మర్తు వర్ణన	40
జనకునకు శంభుడు ప్రత్యక్షమగుట	41
శివరామాత్మకకల్పవల్లి సీనము	42
జనకునకు శివుడు ప్రత్యక్షమై వరములిచ్చుట	47
ఆశ్వాసాంతము	48

ద్వితీయా శ్వాసము

జనకుని భార్య గర్భవతి యగుట	49
జనకునికి కళావతి పుట్టుట	51
కళావతి వర్ణన	52
నారదుడు జనకుని యాస్థానంబునకు వచ్చుట	53
నారదుడు ధర్మరాజునకుఁ గళావతి నిమ్మనుట	61

యోగానందుని ధర్మజునొద్దకు బంపుట	63
శతానందసుతుండు కళావతివృత్తాంతముధర్మనందనునకుఁజెప్పుట	65
శతానందసుతుండు మిథిలకు తిరిగి వచ్చుట	66
సాయంకాల వర్ణనము	66
తమోవర్ణన	67
చంద్రోదయ వర్ణన	68
కళావతి విరహము	69
మన్మథోపాలంబన	71
కళావతి స్వయంవరము	75
స్వయంవరమునకు రాజన్యులు వచ్చుట	76
కళావతి యుమాపూజ సేయుట	85
మాయాగౌరి కళావతికి రాజుల వేర్వేరు గనబరచుట	97
కళావతి ధర్మరాజును వరించుట	82
అశ్వాసాంతము	95

తృతీయాశ్వాసము

ధర్మరాజు వివాహమహోత్సవము	
జనకుఁడు సాలంకృత కన్యాదానము సేయుట	105
ముక్తపదగ్రస్తం	112
సమలము సీసం	11
ధర్మరాజు కళావతితో ఇంద్రప్రస్థపురంబు చేరుట	113
దంపతులు అన్యోన్యాయురారగ సల్లాపములు	114
ధర్మరాజునకు విదేహరాజు జననము	117
అశ్వాసాంతము.	118

గ్రంథ పోషక కర్త

శ్రీ వెలిచేటి సీతారామస్వామి ధారగారు

జననం, తేది 22-8-1894 సం॥

పాతా తేది 25-8-1949.

శ్రీ వెలివేటివారి పంశ వృక్షము

తిరుపతిదొర (1) [క్రీ.శ. 1650 ప్రాంతం]

మూలపురుషుడు

మల్లికార్జునదొర (2) [1660 - 87 దాపు]

పెదకూర్మరాయుడు నారప్పదొర రెండవ తిరుపతిదొర (3) [1691-1712 దాపు]

చినకూర్మరాయుడు (4) నారప్పదొర (4)

[1712-57]

పెదభోజప్ప

రామయ్యదొర

శమ్మయ్యదొర

అప్పయ్యదొర (1800 దాపు)

వర్ణశాలు

గోపన

జగ్గప్ప

అనంతరాయుడు.

కృష్ణరాయుడు కామనరాయుడు (6) (1757-94)

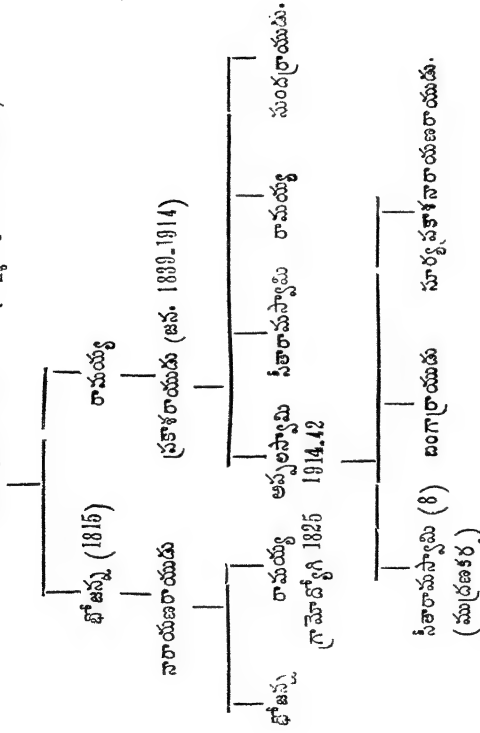
పాపరాయుడు జగ్గరాయుడు

గురురాయుడు (7) కృత్తిశర్.

1794 - 1815 దాపు.

(త్రిప్పరాయుడు)

అప్పయ్యదొర (1800) (తమ్మయ్యదొర కుమారుడు)

- 1 పెరిచేడు గ్రామనిర్మాత
2 బంటువల్లిగ్రామం, మల్లికార్జునాలయం నిర్మాత
3 నడిపల్లిగ్రామం నిర్మాత
4 చిననడిపల్లిగ్రామం కట్టించెను
- 5 గోల్కొండ(నైస్యం)నర్ లష్టాడబాదురాజానును జయించెను
6 కృత్తిభర్త తల్లిద్రీ
7 కృత్తిభర్త నడిపల్లి వాస్తవ్యులు
8 ఈ గ్రంథ ముద్రణ కర్త. చిననడిపల్లి వాస్తవ్యులు

వివరములు:-

సంపాదయము

దర్శనందనవిలాసమును నీమూఢాశ్వాసముల ప్రబంధము శ్రీ కాళక్రూరి గౌరీకాంతకవి క్రీ. శ. 1800 సం॥ ర ప్రాంతమున రచించి విశాఖపురిజిల్లా, నడిపల్లి గ్రామవాసియు, విజయనగర పూసపాటి గజపతుల సంస్థాన సేనానాయకులలో నొకఁడునగు శ్రీ వెలిసేటి గురురాయఁడను కమ్మదొరకు కృతినొసంగెను. తొలుదొల్ల నీ యముద్రితగ్రంథవిషయము విజయనగరమహారాజాకళాశాల తెలుఁగుపండితులగు శ్రీ అడిదము రామరావుపంతులుగారు కళింగదేశచరిత్రలో దేర్చిని యందలికొన్ని పద్యముల నందుదాహరించిరి వానిని జదివినపిమ్మట వారికివ్రాసి కృత్యాది పద్యములను మాత్రము బడసి, సంపూర్ణప్రతి లభింపకపోయినను, నేను కమ్మవారిచరిత్ర 2, 3 భాగములందు మరొకొన్నిపద్యములను 1940, 42 సం॥ లలో బ్రకటించితిని. చారిత్రకోపయుక్తములగు నా పద్యములుదక్క నీ గ్రంథమింతవరకముద్రితమే.

కృతిభర్త వంశీకులలో సారస్వతాభిమానులును, సాధుస్వనసాంగత్యశీలురును, దానదర్శనరాయణులును, సుగుణసంపన్నులును, ఔదార్యవంతులునగు శ్రీ వెలిసేటి సీతారామస్వామిచౌదరిగా రొకప్రక్క దీనిని ముద్రింపించుటకై కొప్పిలి సీతారామయ్యయనువారిప్రతినిబట్టి 1899 వికారి సం॥లో గురాల లక్ష్మీనారాయణగారిచే వ్రాయబడిన యొక తాళపత్రప్రతిని సంపాదించి దానిని మరల వ్రాయించి " స్వదత్తా ద్విగుణం పుణ్యం పరదత్తానుపాలన " మ్మను వ్యాసమూర్తీని దలంచి ప్రయత్నించుచు నింతలో నా గ్రంథములను జూచిన పిమ్మట దీనినిగూడ నన్నే ముద్రింపించుమని కోరి, వీనిని, వలయు ముద్రావ్యయముతోబాటు నావద్దకు బంపిరి. వారి ప్రతులను బట్టియు, నావద్దగల యసంపూర్ణప్రతినిబట్టియు నీ గ్రంథము ముద్రింపవలెనని.

శ్రీ సీతారామస్వామిచౌర సారస్వతాభిమానమువల్లను, ఔదార్యవిశేషము వల్లను, కాలగర్భమున నశింపనున్న యీ పూర్వకవిరచితప్రబంధ మీ రీతి నాంధ్ర లోకమున కందింపగల్గితిని. కృతికర్త, భర్తల కితోధికరయకస్సును జేకూర్చును, నీ గ్రంథమును వెలయించుచున్న శ్రీ చౌదరిగారు మిక్కిలి ప్రశంసనియులు.

కవి విషయము.

ఈ గ్రంథము రచించిన కవి సుప్రసిద్ధ పండితవంశమగు కాళక్రూరి యన్యయములోనివాఁడు. ఈతని తండ్రియగు సూరకపిండ్రుఁడు సీతారామచరిత్రాది గ్రంథములను రచించెనట. పెదతండ్రియగు పేరయమసీషి రసవివోదాది కావ్యములను నిర్మించెను. వీరి వంశకర్త లక్ష్మీవతి సుభద్రాపరిణయాది కృతులంజెప్పెను. ఇవి యన్నియు సారస్వతమున నివృటికిని నిలచి ముద్రింపబడినవోలేవో పరిశీలించఁ

దగియున్నది. కాళ్ల కూరివారిలో నిప్పటికిని పల్వరు పండితకవులున్న విషయ మాండ్రమహాజనులకు సువేద్యమే.

ఈ గ్రంథమంతయు శృంగారరసమున బొంగులువారుచున్నది. కొన్ని పర్వములు సంస్కృతసమాస భూయిష్టముగ నున్నవి. గద్యమందు కవి “కించివాంధ్ర రచనా విధేయుడ”నని తెల్పుకున్నాడు. నిజముగా సంస్కృత రచనమందున్న పటుత్వ మితరతావుల గానరాదు. గ్రంథమందలి కథ రుక్మిణీకళ్యాణమును బోలి యుండును. ధర్మరాజు కళావతీలవివాహమిందు వర్ణితము. ఈ ప్రబంధము మిక్కిలి రసవత్తరముగా నుండి శబ్దాలంకారములతోను, అనేకజాతీయములతోను ఆంధ్రుల సాంఘికచరిత్ర కుపయోగించు నమూనావరణావ్యనేక వస్తువిశేషములతోను తెలుగు దన ముట్టిపడునట్లుగా దాదాపుగర్భి విలసిల్లుచున్నది. శృంగారపర్వము లన్నియు బూర్వకపుల ఫక్కినేమితిమీరియున్నవనుట నిజమే యైనను, గొన్నితావుల సూతన త్వము గాన్పించును. ధర్మరాజునకు సమకాలికుడుగా రుతుపర్వత్రయరాజు వర్ణింపఁ బడుటఁజూడఁగవికి చారిత్రకవిషయముల ననుసరించు పూనిక గానరాదు. మహాకావ్య ముతోవలె నిందనేక పర్వములున్నవి. ఎడనెడ గొన్ని వ్యాకరణ, లక్షణదోషము లున్నను మొత్తముమీద నిందుత్తమమగు పోకడలుగలవు రసజ్ఞులొకము దీనియందలి స్వారస్యమును గ్రహించి యాండ్రసారస్వతమన దీని నుచితస్థాన మలంకరింపఁ జేయును గాక :

ఇందలి 1, 2 పద్యములు పూర్వగ్రంథములలో నున్నవి. కవికి వానిపై ననురాగముకొలఁది జేర్చియుండును. (శాలిపాలికాపర్వము) సీసపద్యములలో గొన్ని తావులను గవి నలలములను మిశ్రసమాసములను వాడియున్నాడు. ఇవి సారస్వత మున నపూర్వములు దేవతాస్త్రీల యునికిని, వారికిని మహిషతులగు నరులకు గల సంబంధమును దాజెయజీరూపదారిణి మున్నగువారి సంభాషణాచర్యల మూలమున గవి యాయాచోట్ల వ్యక్తపరచి మూఢవిశ్వాసముల గొంతవరకు సడలించెను. మహాభారతమునందలి సలోపాఖ్యానమునగూడ దేవతలపట్ల యిట్టి పర్వనలే కలవు. దేవతలలోకవాసులేనని తెలియగల ఘట్టములు మన గ్రంథములం దరుదుగానున్నవి. కుంతీదేవి నఖ్యము మొదలగునవి యున్నను భారతాదాలలో మహిమాస్పదము లుగఁ జెప్పఁబడినవి. ఇందులోగూడ కవి యుపశృతిదేవతను దాజెయజీరూపిగా నొనర్చినాడు. ఐనను సురనాదులు, భేదరులు, నాగకన్నెయలుమున్నగువారు హిమ వత్సర్యత నివాసులుగా గవి వర్ణించి దేవతల యునికిని సృష్టికరించెను. శబ్దాలంకారములలో గవికిగల చాతుర్యమున కీ క్రింది పద్య ముదాహరణముగ దీసుకొన వచ్చును.

“స॥ అగ్రజన్మలభంగి - నగ్రజన్మలగ్రాంచు, తనములభంగి పూ - తనములగ్రను
రమ్ములట్లర్థిజా తమ్ముల నీక్షించు, సముల యశస్సార - సములజేయు

శ్రీతుల లక్ష్మీనమా - శ్రీతులఁగా నొనరించు, నరుల కాఱడవి కా - చరులజేయు
తల్లులందు సతీమ - తల్లుల నీక్షించు, చరుల నజ్ఞాన సం - చరులుగగను

గీ॥ నెంతపుణ్యాత్ముడితడు మహితలమున
సక్ష్వభావుండు ధర్మని - ప్లాగరిష్టుఁ
దార్యసన్నుతచరితుఁడ - వార్యదైర్ఘ్యఁ
డతులవీర్యుండు గురువరా - యాహ్వాయుండు."

ఇట్టివెన్నియో గ్రంథమున గలవు సంస్కృతరచనా పటిష్ఠతకు ధారాశుద్ధికి
నీ క్రింది పద్యము తార్కాణమగును.

"సీ॥ మందార కుందార - విందచంచన చంద్ర, బంధురంబు జితాభ్ర - సింధురంబు
హీరముక్తాహార - హిమవాఙ్మణివృదు - ధారకంబపహృత - తారకంబు
శర్వపర్వత ధరా - ధూర్వత స్వరేను - గోరంబపహృత - సారసంబు
శరదర శిశిరవా - సప తురగస్వరు, శ్రీకరంబమిత ను - ధాకరంబు

గీ॥ శారదానంత పారద - శారదాభ్ర,
కారణంబమృతాంభోను - సారణంబు
సాధుజనగేయు వెలిచేటి - జగ్గరాయు
చారుతరభూరికీర్తి వి - శ్వప్రపూర్తి."

ఇట్టివి జూపమొనరించినచో గ్రంథమంతయు జూపవలసి వచ్చును గాన నా
విషయమింత సాతకులకే వదలెదను. గ్రంథపాతము లొకటి రెండు చోట్ల నాచే
పూరింపఁబడి బ్రాకెట్లమధ్య నుంపఁబడినవి పాఠభేదము లభేదమున గనుపఱుప
బడినవి.

కృతిభర్తృవంశము - చారిత్రక పరిశీలన

కృతిభర్తృ యగు శ్రీ వెలిసేటి గురురాయనిది ఆంధ్రదేశములో ప్రసిద్ధి
పహించిన కమ్మవంశము. ఈ కులోత్పత్తిని గుఱించి పూర్వకవుల రీతినే కవి
యెట్లందువ్రాసినను, తత్పూర్వశాసనములను బట్టి యిది ప్రాచీనక్షత్రియవంశములలో
నొకటియై యుండి, బౌద్ధ, జైన, వీరశైవ, వీరవైష్ణవాది మతవిప్లవములలో మతా
చారములను కొంతవరకు వదిలిన యొకశాఖయని రుజువుపడు చున్నది. దుర్జయ
చోడ, చాళుక్యాదిక్షత్రియవంశశాఖ లనేకమిందంతర్యూతమై, తుదకు వారి నివాసము
పేరిట కమ్మవారుగా బ్రసిద్ధపడినట్లు రుజువైనది. (కమ్మవారిచరిత్ర 1, 2, 3 భాగ
ములు చూడుడు) శ్రీనాథమహాకవి 14 వ శతాబ్దిములో నుడివినట్టి పాపనవంశాంత
ర్గతమైనదే కృతిభర్తృవంశమగు వెలిసేటివంశము గూడను. వీరు కందాళగోత్రీకులు,
ఈ వంశపు మూలపురుషుడు తిరుపతిదొర. ఈయన పసిష్ట గోదావరీప్రాంతమున
పెలిచేరను గ్రామమును క్రీ. శ. 1650 ప్రాంతములో గట్టించెను. ఈయనకు మంగాం

బీక వలన మల్లికార్జునుఁ డుదయించెను. ఈ మల్లికార్జునుఁడు బంటువల్లి యను
 గ్రామమును విశాఖపూరిజిల్లాలో ఛోగపురి సీమయందలి రణస్థలిసాంతమున నిర్మిం
 చుటయేగాక నవబి తనపేర మల్లికార్జునాలయమొకటి నిర్మించి ప్రసిద్ధి కెక్కినను.
 విజయనగరపు పూసపాటివారి సంస్థానమున బ్రవేశించిన వంశీకులలో నితఁడే
 మొదటివాఁడు. ఈతఁడు విజయనగరాజును దర్శించి, పౌరుషముచే బంటువల్లిని
 గట్టించినట్లు కవి యీ శ్లోకమున వర్ణించియున్నాఁడు. ఈ గ్రామము, పేరునుబట్టియే
 నితఁడొక సేనానియని యూహింప వచ్చును. రెండవ కృష్ణరాజునకితఁడు సమకాల
 కుఁడు కావచ్చును. ఈతనికి కూర్మరాయ, నారప్ప, తిరుపతి దొరలను మువ్వరు
 కుమాళ్లు జనించిరి. అందులో రెండవ తిరుపతిదొర నడిపల్లిగ్రామమును నిర్మిం
 చెను. ఈయనకు సీతమ్మాదేవివలన జనించిన చినకూర్మరాయ, నారప్పదొరలను
 వారిలో చినకూర్మరాయఁ డత్యంత ప్రతాపశాలిగను, పాదుషా నైన్యమును
 (గోల్కొండ) జయించినట్లుగ కవి నుడివి యున్నాఁడు. నారప్ప చిననడిపల్లి
 గ్రామమును గట్టించి పేరొందెను. రెండవ తిరుపతిదొర కచ్చుకూడేవిపల్ల పర్వత
 రాయఁడు, గోపన్న, జగ్గప్ప, అనంతరాయఁడను కుమాళ్లు గల్గిరి. ఇందలి పర్వత
 రాయుని కిర్వురు కుమాళ్లు కృష్ణరాయ, కామనరాయుఁడనువారలు - ఇందలి కామన
 రాయుని కుమారుఁడే మన కృతిభర్త గురురాయుఁడు - ఈయన సోదరులు పాపరా
 యుఁడు, జగ్గరాయుఁడులు చినకూర్మరాయుని గుఱించి యీ క్రింది యైతిహ్య
 మొకటి గలదు. చినకూర్మరాయునృపాఁడు పెదవిజయరామరాజుగారి వద్ద సేనాధి
 పతిగానుండి శ్రీకాకుళముకోట [లాంగుల్యనదీ ప్రాంతమును] వశపరచుకొనుటకై
 యచట పాలించుచుండిన బాదుర్లాఖానుమీదకు యుద్ధమున కేగెనట. ఈయనతోబాటు
 బొట్ల గురప్పదొరయను మరియొక కమ్మసేనానాయకుఁడుగూడ పంపఁబడెను.
 వీ రిరువురును తమ సేనలతోవెళ్లి బాదుర్లాఖానుతో తారసిల్లి యుద్ధమొనర్చుటలో
 తమ శక్తి నంతను ధారవోసినను; బాహుళ్యమైనట్టియు, యుద్ధనైపుణ్యమును గల
 తురుష్కుసేనను జయింపలేకపోయిరి. గురప్పదొర యా రణరంగముందే వీరస్వర్గ
 మలంకరించెను. హతశేపులు చినకూర్మరాయనితోసహా మరలి వచ్చుచుండిరి.
 త్రోవలో రేగ యనే గ్రామమువద్ద అడిదము సూరకవిగారు పనసచ్చెట్టెక్కి యాకులు
 గోసుకొనుచు, ఓడిపోయివచ్చుచున్న వీరి నైన్యమును గవి యీ క్రింది పద్యము
 రచించెనట.

“ మెత్తనై నట్టి యరిటాకుమీదగాక । మింటిమీదను జెల్లునే ముంటివాడి
 బీదలై నట్టి సరదార్లమీదగాక । కలది క్రొవ్వాడి బాదుర్లాఖానుమీద ॥ ”

దీనికి లోలోపం పశ్చాత్తాపపడుచున్న చినకూర్మరాయనికి మరికొంతదూర
 మేగుసరి కీ యవజయవార్త విన్న వీరమాతయగు నాతనితల్లి సీతమ్మాదేవి యింటి
 నుండి రణతిక్కునకువలెనే వసుపు కుంకుమ లెదురు బంపెనట. దానికి లజ్జించి,
 మరలపౌరుషము దెచ్చుకొని, బాదుర్లాఖానును జయించినగాని మరలిపోనని శపథ

మొనర్చి, యా దాపుననే దేరసాము అనే గ్రామము ప్రక్కగల దండుబాటవద్ద దేరాలు వేయించుకొని, అరుమానములు తనవైద్యమునకు సాముగరిడీలాదిగా యుద్ధవైద్యుల మంతయు నేర్పించిన పిమ్మట నితఁడు మరల యుద్ధయాత్రకు బయలు వెడలి బాదుర్లభానును జయించెనఁట.

అడిదము సూరకవియు, పెదవిజయరామగజపతియు క్రీ. శ. 1712 - 57 సం॥ ల మధ్యనున్నవారగుటవల్లను, కృతిభర్త కీయనకు మధ్య యొకతరమే యగుటను, కృతిభర్త క్రీ. శ. 1800 ప్రాంతీయుఁడగుటను, చినకూర్మరాయుఁడుగూడ క్రీ. శ. 1712 - 57 మధ్యవాఁడని చెప్పవచ్చును. గాని పెద్దాపుర సంస్థానచరిత్ర మునుబట్టి చూడఁగా క్రీ. శ. 1732 - 39 మధ్యను శ్రీకాకుళము పరగణాను రుస్తుఖానను హాజీహాసేననువాఁడును, 1739 నుండి ఆతని కుమారుఁడగు నూరు ద్దీనుసాహేబును, తర్వాత 1741 ప్రాంతమునుండి జాఫర్లీయనువాఁడును, దర్వాత అబ్దుఖాన్ అనువాఁడును, గోల్కొండ సామంతుఁగా బాలించినట్లు కనబడుచున్నది. గాని విజయనగరపు మూడవవిజయరామరాజు పేర కృతియొనంగఁబడిన కూర్మపురాణ పీఠికలోకూడ రామేశ్వరకవి తమ్మిరాజు కాలములో నొకబహదుర్లాఖానుఁడనువాఁడు శరణుబొందగా తమ్మిరాజు రక్షించినట్లు వ్రాసియున్నాడు గాని యా తమ్మిరాజు దాదాపు క్రీ. శ. 1520 ప్రాంతీయుఁడైనందున చినకూర్మరాయుఁడప్పటివాఁడు కాదు.

ఈతని గురించి యితర సారస్వతమున నేమైన యాధారము లున్నవేమో చూతము. రంగరాయవిజయ మను పద్యకావ్యములో దిట్టకవి, నారాయణకవి తాండ్రపాపయ్యచే నిహతుఁడైన మన విజయరామరాజు మృతికి శోకించిన బంధువుల యార్తాలాపములలో నీక్రింది విషయములను దెలిపి యున్నాఁడు.

సీ॥ లీలమై జాభర - ల్లీయు బాదుర్లాది, సర్వస్కరులగిట్టి - జయముఁగాంచి
యసురులాఖానుని యంతలేసినబాల, నొగిజిలేబునను గొ - ల్బుఁచి మించి
కిమిలి చీకటి రాజ్యరమలు - చూబలుగొని, తద్దుర్గములమీద - దాడివెట్టి
యాగోతమీ కట - కాంతరాశక్షమా, తలము నేకాతప - త్రముగనేలి”

ఇట్లాతని బంధువులు చెప్పకొని దుఃఖించిరఁట. దీనిబట్టి లోగడ నుడివిన బాదుర్లభానుగాక, విజయరామరాజుగారి కాలములోగూడ నొక బాదుర్లభాను సర్ల లస్కరుగా నుండినట్లు స్పష్టపడుచున్నది. ఆతనితోబాటు జాఫర్లీగూడా సర్ల లస్కరుగా నుండెను. అసురులాఖాను మున్నగువారినిగూడ తానే నుభేదరుగాకొల్పినందుంచెనఁట. కిమిడిచీకటి దుర్గములను జయించెనఁట, గోతమినది మొదలు కటకమువరకు తానే పాలించెనఁట.

ఈవైన నుడివిన బాదుర్లభానుమీదకే మన చినకూర్మనృపాఁఁడు విజయరామ రాజుచే యుద్ధమునకు పంపఁబడి జయము పొందెననుటకు సందియములేదు.

ఈ పెదవిజయరామరాజుగారు క్రీ. శ. 1712 సం॥ లో తమ పూర్వరాజుని పొట్టురును మార్చి విజయనగరమున నూతనముగా నొకకోట గట్టించెను. ఈయన నైజామువారికి నామమాత్రముగా వస్తులు యిచ్చినను వారికి లోబడియుండలేదు. శ్రీకాకుళము పరగణా విషయములో వీరికనేక యుద్ధములు గల్గుచుండెను. 1741 లో నైజాముతాలూకు జాఫరల్లీ సేనానిని జయించి యితఁడు అట్టుల్ ఖాన్ ను శ్రీకాకుళం హవేలీ గ్రామముల పాలించనిచ్చెను. మరల జాఫరల్లీని నైజాంనవాబువారు పంపిరి. ఈ నైజాము ప్రతినిధులకు వీరికి తలచు కలహములుండెను. ఈ యిగదాలలో 1752 సం॥లో గోల్కొండ సైన్యములనుగూడ నతఁడు జయించెను. (J.A.H.R.S. XIII Pts 3,4 P. 161) ఇట్టి యుద్ధములందే చివరకూర్చుకొని పార్సీని తన యనుపమాన శౌర్యసాహసముల బ్రదర్శించి యుండును. అందువల్లనే మనకవి యాతని వర్ణించువట్ల —

“ముష్కరపాదుషా - లష్కరులకుమిత్తి, చెలువారునే వీరు - చేతికత్తి
పాదుషాహి వజీరు - పాజుల తలమేకు, చెలువారునే వీరు - చేతిబారు
గడిదేశ్మదాది - కరుల పెనుమారి, చెలువారునే వీరు - చేతిసూరి
యొత్కడేశాది - యూధకల్పాంతంబు, చెలువారునే వీరు - చేతికుంతము”

అని చెప్పినాడు. వశీకృతులుగాని దుర్గనాయకులగు జమీందారులపైగూడ నీసేనాది పతి చర్య గైకొనుచుండినట్లు వైవద్యమువల్ల మనము బాంపవచ్చును. 1752 లో నైజాంవారు ఫ్రెంచివారి కాప్రాంతములపై నధికారమొనర్చుట వారు శ్రీకాకుళమున ఇబ్రహీంఖాన్ ను పాలనలోనుంచిరి. ఈ ఫ్రెంచివారితో స్నేహపడి, వారితోజేరి. తన సేనలో 10 వేలమందిని సాయముగా బంపి 1757 లో తనరు విరోధులుగానుండిన బొబ్బిలివారిపై దండయాత్రజేసి దానిని వశపరచుకొని, చివరకు తాండ్రపాసయ్యచే సివిజయరామరాజు నిహతుడగుట నాండ్రదేశ మాజులగోపాల మెఱిగిన చరిత్రాంశమే—

ఈ రాజ్యముక్రింద సత్యవరము, కాకింకోట, జల్మూరు, చికాకోట, యచ్చా పురం, తెక్కలి మున్నగు జమీందార్లు సామంతులై యేటేట వస్తులు పంపువారు. కోటలో 10 వేలపైనా సైన్యముండెడిది. జమీలలో 30 వేలసైన్యముండెను. అవసర మైనపుడీసైన్యముకూడ తోడువచ్చెడిది. ఈరీతిగా విజయనగరసైన్యము 40 వేలకు దాటియుండెను. దీనిని యీస్టిండియాకంపెనీవారుగూడ చూచి భ్రాపించియుండిరి. కోటలోని సైన్యములను నడపుటకాకాలములో మిక్కిలి సమర్థులైన సేనాధిపతులుండి రనుట నిర్వివాదము. ఇట్టివారిలోనే మన వెలిచేటి కమ్మదొంగలు జేరియుండిరి. సైనికులుగా సర్దులుగా జాలమంది కమ్మవారు పనిజేయుచు వచ్చిరి. వీరిచర్యలే కొంత వరకు నూత్రప్రాయముగ కవి గ్రంథప్రమోదయ్యెను. పెదవిజయరామరాజు కోరికపై ననే చివరకూర్చుకొని శ్రీకాకుళముకోట వశపరచుకొనుట తేగియుండును, ఈ

యిర్వర కాలములనుబట్టి యీవంశములో మిగతావారి కాలములనుగూడ కమ్మచరిత్ర లో వ్రాసినదానికి మార్పుగా నిప్పడి క్రిందిరీతినిమనము నిర్ణయింపవచ్చును.

- క్రీ.శ. దాదాపు-మధ్య విజయనగరరాజు ఆకాలపు కమ్మదొర
- ,, 1612-87 పెంకటపతి, ఆనందరాజు I మల్లిఖార్జునదొర
- ,, 1687-1712 సీతారామ, ఆనందరాజు II బ పెదకూర్మరాయ, నారప్పచౌరలు
- ,, 1712-57 పెదవిజయరామరాజు చినకూర్మరాయ, పర్వతరాయ, డులు
- ,, 1757-59 మూడవ ఆనందరాజు కామనరాయుడు, కృష్ణరాయుడు
- ,, 1759-94 రెండవ విజయరామరాజు } డిబో
సీతారామరాజులు }
- ,, 1794-1915 దాదాపు, నారాయణగజపతి, కృతిభర్త, గురురాయుడు

పెదవిజయరామరాజుగారు 1757 సం॥ లో స్వర్గస్థులైనంతనే యాతని యన్న కుమారుడగు ఆనందరాజుగారికి ఫ్రెంచివారికింద లోబడియుండుట కష్టములేక యాంగ్లేయులతో రాయభారమునల్పి ఫ్రెంచివారిని వెడలగొట్టుటకై యత్నించి, తాను గూడ తోడ్పడి ఫ్రెంచివారినోడించి యుండెను. 1757 లో చేట్టోలుపద్ద ఇంగ్లీషు ఫ్రెంచి యుద్ధము జరిగెను. అందానందరాజుగారు తనపైనైవ్యముతో నింగ్లీషువారికి సాయపడెను. ఈయనయు, నింగ్లీషువారునుకలిసి తర్వాత పెద్దాపురం, రాజమండ్రి శ్యామలకోట మున్నగుకోటలు పట్టుకొనిరి. కుందూరు, ఉండూరు (శ్యామలకోటపట్ట గలది), మొదలగుచోట్ల జరిగిన యుద్ధములలో జమీందార్లు ఫ్రెంచివారికి సాయపడి నను, ఆనందగజపతి సహాయముపల్లనే యింగ్లీషువారికి విజయము చేకూరెను. కృతి భర్త తండ్రియగు కామనరాయుడును, కృష్ణరాయుడును ఈకాలమందుండి యుద్ధ కార్యనిమగ్నులగుచుండి రనవచ్చును. అందుననే కవి వీరిని వర్ణించువట్ల —

“క. రంభాదికామినీకుచ । కుంభమృగీమదకదంబ-గురుక్షణదీ
స్థంభాంతరులైదివిని వి । జృంభింతుశుకృష్ణనీర-శేఖరుశత్రుల్॥”

అనియు —

“చ. అనుపమసత్వశౌచ విజ । యాంకుడుకామయయుద్ధవేదిక-
దనభుజసత్వముంకువయ్యె । సర్పియశోధవశాంబరస్ఫురత్
ఘనపదకాయమానము వ్ర । తాపమరాత్రికరూపమైదగన్
గొనియెజయేందరన్ దిశలు । గోరికముతైపుసేనజల్లగన్”

అని వక్కాణించినాడు.

ఆనందరాజుగారు 1759లోచనిపోగా, నాయనభార్య చంద్రయ్యమ్మగారు తాళ్ళ పాలెంలోని తనభర్త జ్ఞాతిబృందములోని రామభద్రరాజుగారికుమారుడు పెంకటపతి

రాజును పెంపుగైకొని రెండవ విజయరామరాజుగా దేర్కొనెను. ఈయన చిన్నవాడుగమండగా యగ్రజుడును ద్వైమాత్రేయుడునగు సీతారామరాజుగారు పాలింపఁజొచ్చిరి. ఈకాలమునకు గోల్కొండనవాలు నాయకత్వ మీరాజ్యముపై నశించి, యాష్టండియాకంపెనీవారు ప్రవేశించిరి. వారికేటేట కవుళ్ళపద్ధతిపై వస్తులు వీరు చెల్లించుచుండిరి. 1759 - 84 సం॥ అమధ్య ననేకజమీను కంపెనీవారు సీతారామ రాజు పాలనలో నుంచిరి గాని జమీందార్ల తిరుగుబాటు మున్నగు చిక్కులవల్ల వస్తులు పూర్తిగరాలేదని కంపెనీవారు 1777 లో సీకోటనుగూడ పట్టుకొనిరిగాని తర్వాత వదలివేయఁబడెను. అప్పటినుండియు కంపెనీవారికిలోబడియే విజయనగర సంస్థానమున్నను, తగినంత సైన్యబలము 1810 వరకు ఉండెను. భూర్జపురాజు సీతికలో యీసంస్థానమునకు లోబడియండిన జమీలనుగురించి యిట్లున్నది.

“ అవిభుండుర్వీతలంబు మహాభగ్మంబున నేలునప్పుడు వస్తులకనుసన్నల నిచ్చువారు సద్భావుండగు జయపుర లాలాకృష్ణదేవుండును, సుతేజుండగు శృంగ వరపుకోట ముతాకాశీవతిరాజును, సుమతియగు మాడుగలలింగభూపతియు, నవ్యాజుడగు సాలూరు నవ్యాసిరాజును, ధీరులగు కోటపాలెపు ముత్తావారును, సాధుండగు కురుపాము శివరామమనోనాధుండును, విధేయుండగు ననకావల్లి రామభద్రపాయ రాయుండును, సుకృతియగు గొలుగొండ వీరభూపతియు, ప్రతాపసాంద్రుండగు పాలకొండవిజయరామరాజేంద్రుండును, దవరయగునాండ్రరామన్నదొరయు, నర్జునుర మనోజుండగు రేగులపలన పూనపాటి విజయరాజురాజును. నజేయుండగు పోరాపు పాయకరాయుండును, సుకౌర్యుండగు పాచిపెంట వీరవరాయవర్మ్యుండును, నిష్టంకుండగు సంగంవలన నిశ్కంకుండును, నూత్నతోజుండగు చెముడులక్ష్మీరాజును, సుప్రభావుండగు రాజా, రావు పెంగళరావును, గుణధారేయుండగు నరవమేదిసిరావు వీరనర సింహరాయుడు” మొదలగువారు —

ఈ సామంతరాజు లద్దరివద్దను అనేకచిక్కులు కరవులుగల కాలములో వస్తులు వసూలువరచి. కంపెనీవారికి జుమ్మా చెల్లించుటకు విజయనగరమున నెట్టి శక్తివంతములైన సైన్యములు, తదధిపతులు నుండవలెనో పాఠకులకు సులభముగా గోచరమగును. 1784 సం॥ లో సీతారామగజపతి బహుసామర్థ్యవంతమైన తన దివాన్ గిరి పాలనను కంపెనీవారి యొత్తిడిచే వదలివేయుటవల్లను, సోదరులతో గల యభిప్రాయభేదములవల్లను విజయరామనృపాలుండే దర్వాక పాలన సాగించెను. వీరివలుకుబడి కనూయజేంది వానివి తగ్గించుటకై యనేక కుట్రలు కంపెనీవారును, జమీందారులును నున్నుచుండిరి. తుట్టతుదకు 1784 సం॥ లో నీ విజయరామరాజు కంపెనీని ధిక్కరించినట్లు భావించి గొప్ప యుద్ధమొనరించిరి. ఇదియే పద్మనాభ యుద్ధము. దీనిలో వీరాగ్రేసరుండగు విజయరామభూపతి యాంగ్లేయుల ఘరగిఫాకల కాగలేక తన బంధువీరవరము 310 మందితో గలిసి వీరస్వర్గములంకరించెను, ఈయ

నను జంపుటన్యాయమని కంపెనీవారు చివరకొక తీర్మానరూపమున వెల్లడించిరి. ఈయన తర్వాత కుమారుడగు నారాయణగజపతి కంపెనీవారికి లోబడుటచే సంస్థానాధిపతిగాగుర్తింపఁబడి పాలనకు వచ్చెను. * ఈ నారాయణగజపతి సేనాధిపతులలో నొక్కఁడే మన కృతిభర్త గురురాయుడు. ఇతఁడుగూడ పైయుద్ధమునందు పాల్గొని యుండును. ఈయనకాలములో నప్పడప్పడు చిన్న యుద్ధము లున్నను, హెచ్చుగా గనపడవు. అందుచే నీయనకు తన పూర్వీకులకువలె గాక, కొంచెము విశ్రాంతి చిక్కినది. భాషాభిమానము తోడైనది. కవితావ్యాసంగము లారంభించెను. నమస్త పురాణాగమ పదపద్యార్థ భావసంపర్క వితర్కుండని పేరు వడసినాడు. చివరికి గ్రంథమునకు కృతిభర్తయైనాడు. ఈయన పైన నుడివిన పర్వతరాయనికి జగ్గమాంబ వలన జనించిన కామనరాయని పుత్రులలో నొక్కఁడు. తల్లి వెంకమాంబ సోదరులు పాపరాయుడు, జగ్గరాయుడు ననువారు. వీరందరును అంగ, వంగ, కళింగ రాజ్యములందు ప్రసిద్ధులని, కూరాగ్రేసరులని కవి వర్తించుటలో నతీతయోక్తి యుండదు. కృతిభర్త తండ్రిగూడ వీరాధిపీరుడుగా జెప్పఁబడెను. కృతిభర్త ద్వాత్రింశదాయధవిద్యాపారీణుడు. ఈయన గుణగణము లన్నియు గ్రంథమున విపులముగా నున్నవిగాన చర్చితచర్చణ మొనర్చను. కృతిభర్తవలెనే నారాయణ గజపతి గూడ సకలాయుధ రహస్యవేదియని, జ్యోతిష, మంత్ర, శాస్త్రరహస్యము లెఱింగినవాడని కూర్మపురాణమున నున్నది. ఆ కాలపు యుద్ధపరిస్థితులఁ దలంపిన వివియన్నియు స్వభావోక్తులే యనవచ్చును. 1790-91 సం॥ ల మధ్య దేశమున గొప్పజయము వచ్చెను. ఆ కాలములోను, ద్వారతను గృతిభర్త బంధుజనులను ఆశ్రితబృందమును పోషించి తన యాదార్యమును బ్రకటించి యుండును. దీనిని గూడ కవి గ్రంథమున నుగ్గడించుచున్నాడు. ఈయన నడిపల్లలో వసిండుచుండెను. ఇచట నిప్పటి కీవంశీకులున్నారు.

క్రమముగా సంస్థానములందు సైన్యములను తగ్గించుటకై యాంగ్లేయకంపెనీ వారు పూనికొనిరి. 1802-10 సం॥ల మధ్య వీనిని పూర్తిగా తొలగించి తెల్లసైన్యములను అవసరమైనచోట్ల నిర్మిరి. నాటినుండి యీ విజయనగరసంస్థానమునందు గూడ సైన్యములు తగ్గింపఁబడెను. అందుచే నచట సైనికాధికారములు కోల్పోయిన కృతిభర్తవంశమువారు పరిపాలన కార్యములో నదృశ్యులైనను, పే రెన్నికగన్న సామంతులుగా నిప్పటి కాయా గ్రామములందు వసిండుచు, వీరి పూర్వీకుల కీ బడిన నూరుయకరముల పైచిలుకు యీనాంభూముల ననుభవించుచు, మరికొన్ని భూభాగముల నార్జించి ప్రసిద్ధిగ నున్నారు. ఈ వెలిసేటివంశీకులకు యరహనేడివారు. బొట్లవారు, బొడ్డువారు, గురాలవారు, నెక్కంటివారు, బొల్లింపల్లివారు, మన్నెవారు మున్నగు కమ్మవారు బంధువులైయున్నారు. ఈ వంశీకులు వీరిబంధువులు నిపుడు

* కళింగదేశచరిత్ర, కూర్మపురాణ పీఠికలాఢారము.

బంటువల్లి, పెలిశేరు, పెదనడివల్లి, చిననడివల్లి, కమ్మశిగవారి. దేవరావల్లి. సంచాం, విజయనగరం మున్నగుచోట్ల నివసించుచున్నారు.

పీరి బంధువులలో మొదటియుద్ధమునందు చనిపోయిన బొట్ల గురప్పచౌర కిర్యూరు సతీమణులు లుండిరి. అందు జిన్నభార్యయగు మహాలక్ష్మీదేవి భర్తతో సహాగమన మొనర్పఁగా నప్పటినుండి నామెపేర యేపేట యొకపురమును నిర్మించి యందామె కళ్యాణోత్సవము వైభవముగా జరుపుచు, బంటువల్లి గ్రామస్థులు కళ్యాణమును, కమ్మసిగదాంవారు నిత్యపూజా పునస్కారములును, సంచాంవారు యేళతాళాదులు, వేల్పురాయి గ్రామంవారు పురనిర్మాణమును జేయుచు, నాదినములలో హరికథాకాలక్షేపాదుల సల్పుచు, నామెను దేవతగా ప్రాంతీయులందరు కొల్పిచున్నారు. ఈదేవత యరమనేడివారి వంశమున బుట్టినదై యున్నది.

కృతిభర్త యగు గురురాయఁడు భాషాభిమానియై, కవిబోషకుడై యుండ నిచో నీ వంశచరిత్ర కాలగర్భమున నశించెడిదే. ఆతఁ డీ గ్రంథము వ్రాయించి, తనకును, దనవంశమునకును, కవిని శాశ్వతత్వము గూర్చుటయేగాక తన వంశచరిత్ర నాంధ్రలోకమునకు తెల్పి కృతార్థుఁడయ్యెననుటలో సందియములేదు. గ్రంథముద్రణ కర్తయగు శ్రీ పీతారామస్వామిదొర పైన నుడివిన చినకూర్మరాయన్నపాలునికి 7 వ-పురుషాంతరమువాడై యుండి సప్తసంతానములలో నొకటియగు నీ కృతిని పునరుద్ధరించుట విశేషము. ఈయన వంశవివరము ప్రత్యేకముగ నున్నది. దానిని చదువుఁడు.

సంగంజాగర్ల మూడి,
4-12-1950 }

ఇట్లు,
సంపాదకుఁడు,
కొత్త భావయ్యచౌదరి.

ధర్మనందన విలాసము

గ్రంథపోషక కర్త వంశావళి

“మ॥ మహిమున్వాగనుశాసనుండు సృజియింపఁ గుండలీంధ్రుండుతఁ
మహాసీయస్థితి మూలమై నిలువ శ్రీ శ నాథుండు ప్రోవఁ మహా
మహులై సోముఁడు భాస్కరుండు వెలయింపఁ గ సాంపువాటిల్లునీ
బహుళాంధ్రోక్తి మయ ప్రపంచమునదర్శనాగల్భ్యమూహించెదఁ”

అను నావ్యక్తి ననుసరించి సనాతన కవి తల్లిజులచే సక్రమాభివృద్ధిగావింపఁ
బడిన భాషామతల్లికి మహాకవుల హృదయరంగము నాటకరంగము వంటిది. వారిలో
చెల్లొన్న మహాకవియగు కాళ్లకూరు గౌరీకాంతామాత్యునిచే రచింపఁబడిన ధర్మ
నందనవిలాసము అను శృంగారప్రబంధమును ఆనాటి సుప్రసిద్ధ కవ్వవంశాలంకా
రుఁడగు వెలిచేటి గురురాయన కంకిత మీయఁబడియెను. మఱియు నాకాలమున
ముద్రణాదిసౌకర్యములు లేకుండుటచే నిట్టి మహాకావ్యమును నాంధ్రసోదర సోదరి
మణుల కందించు భాగ్యము లభించలేదు. “స్వదత్తాద్విగుణమ్ పుణ్యమ్, పరదత్తాను
పాలయన్” అనునట్లు గ్రంథనిర్మాణముకంటె ద్విగుణీకృత ఫలమునిచ్చు జీర్ణోద్ధారణ
మునకు నే తత్కృతిపతివంటియుండును, శ్రీమంతుండును వినయవివేకాది లక్షణసం
పన్నుండు నగు శ్రీ వెలిచేటి సీతారామస్వామిచౌదరి యీ మహాత్కార్యమునకు గంక
ణము గట్టుకొని చాల వ్యయప్రయాసలకులోనై నిర్వహించుట బహుభాషాపాత్రము.
మరియు నీ సుగుణమణి భగీధునిమాట్టి తమ వంశీయులనెల్ల పవిత్రీకరణము
సేయుటకు నిందు వంశానుబంధ వివరములు వ్రాయుటయం దతిశయోక్తి యని
తజ్జాలూహింపవలదు

మరియు విశాఖమండలస్థిత తమ్మవంశీయులలో నీ వంశ మూలపురుషుఁడగు
శ్రీ తిరుపతిదొరకు, రెండవ పురుషుండగు చినకూర్మరాయని సంతతి ఆనగ మూల
పురుషునకు నీ పోషణకర్త యేనిమిదవ పురుషుఁడు. నాటినుండి నేటివరకు నీ
వంశస్థులు ఆగృహీతుండులును, సత్య, దాన, ధర్మపరాయణులై యున్నారు. అందు
కందాళగోత్రమున జనించిన వెలిచేటివారు, గురుసాంప్రదాయముగా ఆత్రేయన గోత్ర
ములోనివా రగుటచే ఆర్షసాంప్రదాయము ననుసరించి కుల గోత్ర గౌరవము లందు
మిగుల పన్నెకెక్కి యుండి రనుటకు ననేక తార్కాణములు గలవు. ఏమనగ

వెలిచేటి అప్పయ్యదొర (1800 ప్రాంతం)

తిరువతి దొరకు అయిదవ పురుషుడగు అప్పయ్యదొర సత్కార్యా చరణుడును, భూరిదాన దయాపరుడునై యనేక సత్కార్యంబుల గావించి కాలధర్యము నొందెను వారి ధర్మవత్తి సీతమ్మ యను నామె. ఆమె పేరు సార్వకముల గావించు కొని భర్తగారి యనుసరణకు నేమియు భంగము రానీయఁపడ నతిథి బంధు సత్కారంబులును, దానదాసీజన పరిపోషణంబును, ఆశ్రయ గురువిద్యజ్ఞనాథి వందనమును వహించివతి యడుగు జాడల తప్పని ధర్మసంసారమును నడిపించి పతికి తన భర్త సతీత్వ ధర్మమును ననుసరించి ఆ నాటి మహిళామత్యులకు మార్గదర్శియై ఆమె పేరున తాంబూలవల్వాది ఆరామముల నెలకొల్పెను. అవి నేటికాలమువరకును సుప్రసిద్ధమైయున్నవి. దేవతాగృహతటాక నిర్మాణముల గావించెను. మఱియు ప్రియపుత్రరత్నములగు భోజన్న, రామయ్య గారలకు ననేకవిధములగు విద్యాబుద్ధుల గలపించెను. కొంతకాలమునకు వారిరువురును విజ్ఞానవంతులై గృహ, ఆరామజలాశయములనేర్పరచి, తమ పితృ గౌరవంబుల

అపరభోజుడగు భోజన్న (1815 ప్రాంతం)

నిల్చి యశోవంతులైరి. అందున జ్యేష్ఠుడు భోజన్నకు మన్వెచంశ సంమాతురాలగు రాజ్యలక్ష్మిని వివాహము చేసిరి. వీరలు నారాయణరాయఁడు సుందరరాయఁడు నను నిరువురు పుత్రరత్నములంగాంచిరి, వారిలో ప్రథమ పుత్రుఁడు నారాయణ రాయనికి గురాల పాపయ్య కొమరిక అమ్మాయమ్మను నామెను వివాహము చేసిరి, భోజన్న రామయ్య గారలు యిరువురు జరించిరి. మఱియు నీ భోజన్న బహు విద్యావంతుడై పూర్వగ్రంథములలో భారతాదిపురాణములను తాళపత్రలిఖితముగా జేసి భాషాసేవ గావించెను. రూపమునందును చేజమునందును సద్గుణంబులందును భోజన్నకు భోజుండే సాటి యని యానాటి ప్రజావాహుళ్యము మెచ్చు కొనిరని ప్రతీతి.

మరియు నీయనకు వాండ్రంగిగ్రామం మేదరమెట్లవారి వంశమునగల గురవన్నగారి కొమరిక, సీతమ్మ యనునామె ధర్మవత్తిగ నయ్యెను. ఇంక నీ సీతమ్మ బోజన్నలయందు సూరిరాయఁడు. శత్యనారాయణ, అను యిరువురు పుత్రులదయించిరి. పుత్రికలు 1 పాపమ్మ, 2 శాయమ్మ, 3 సుందరమ్మ, 4 కోనమ్మ, 5 మహాలక్ష్మి అనువారలు. ఇందు పాపమ్మ, గురాల సూర్యనారాయణగారి కొమరుఁడు పాపయ్య కొనంగఁబడెను. మఱియు శాయమ్మను వేల్పురాయిగ్రామ కా॥ మేదరమెట్ల లక్ష్మీవరసయ్య కొమారుఁడు గురవయ్య కొనంగిరి. ఈ మేదరమెట్లవారు 15 వ.

శ్రీ వెలిచేటి ప్రకాశరాయుడు భార గారు

జననం: 1839.

::

అస్తమయం: 1914.

చాయవలె సర్వధర్మములను వడసిన లక్ష్మింబితో బాల్య, యౌవన, కౌమార వార్ధక్యములు గడపి, దెబ్బదియైదేండ్లు మించి పరమాయువుతో నిహవరములయందు ధన్యత్యమును వడసెను.

మఱియు వీరిధర్మపత్నియైన శ్రీ లక్ష్మింబి మేదరమెట్ల సీతారామయ్యగారి పుత్రీరత్నము. ఈమెసోదరీలు, 1 మహాలక్ష్మి, 2 అచ్చూంబి, సోదరులు 1 కూర్మన్న 2 ప్రకాశం అనువారు, వీరితల్లి గురాల రామయ్యగారికొమరిత చిట్టిమాంబయిన నామె, యిందు అచ్చూంబి వాండంగివాస్తవ్యులు యరమనేడి రామమూర్తికి నొసంగబడియెను. వీరిలకు గుమారులు 1 నారాయణ 2 సీతారామయ్య 3 అప్పల రామమూర్తి 4 సత్యనారాయణ అనువారు. కొమరితలు 1 గున్నమ్మ 2 చిన్నమ్మయి 3 అప్పలమ్మ అనువారు.

ఇక లక్ష్మింబి ప్రకాశరాయఁడు అను పుణ్యదంపతుల పూర్వ పుణ్య ప్రతతపోమహిమయనునట్లు పురుషార్థములవలె నలువురు పుత్రరత్నములును, పుత్రికాద్యయమునుకలిగిరి, అందు పుత్రరత్నము 1 అప్పలనరసింహస్వామి 2 సీతారామస్వామి 3 రామయ్య 4 సుందరరాయఁడు అనువారు, పుత్రికలు 1 బంగారమ్మ 2 రామలక్ష్మి అనువారు. వీరిలో పుత్రిక బంగారమ్మ గురాల భాస్కరరాయనకును, రామలక్ష్మి గురాల కూర్మన్నకు, ధర్మపత్నులుగా నొసంగబడిరి.

అప్పలనృసింహస్వామిగారు 1914-42

మఱియు నా అప్పలనృసింహస్వామి తండ్రి యనంతరము పితృపితామహగౌరవప్రతిష్ఠల ననుసరించి, కార్యకూరత్వము గల్గి దుష్టశిక్షణయు, శిష్టరక్షణయును, నాత్మదనముగా వ్యవహరించి, సమస్తభోగభాగ్యమహిమాన్నియులై యుండిరి. వీరి తండ్రి పూర్వులకు చిననడివల్లిలో పాతలోగిండ్లు యినాం జిరాయితీ భూములు నూలు యకరములు గలవు. అందున రామయ్య సుందరరాయలు పెద్దవారై నను యీ అప్పలనరసింహస్వామి తండ్రి ప్రకాశరాయఁడు కుటుంబయజమానిగ వ్యవహరించి, అందు సంగోరు వాటాను గ్రహించి, తన ప్రాగల్భమునను స్వకీయ పరాక్రమునను వారి అవసానకాలమునకు భూమిని దేవరావల్లి అగ్రహారములోను చిన్ననడివల్లి లోను గొల్లలములగాం, బూదపేట గ్రామములలో 250 యకరముల జిరాయితి యినాం భూములు, 'చిననడివల్లి లో క్రొత్తలోగిలి సంపాదనముచేసి 1914 సం॥ లో కాలధర్మము నొందిరి. పిమ్మట అప్పలనృసింహస్వామిగారు వ్యవహారమునకు వచ్చి దేవరావల్లి అగ్రహారమున 150 యకరములు సంపాదించి, గొప్పలోగిలికట్టి తటాక కూప నిర్మాణముల గావించెను.

మఱియు చిననడివల్లి గొల్లలములగాం, తిరుపతిపాలెం, తాళ్లవలస, మధురగ్రామాలెం, బేల్పూయి, పేరభి గ్రామములలో జిరాయితీ యినాంభూములు 350

యకములు సంపాదించి, తన కుటుంబమునకును, తన సోదరుడు రామయ్యగారి కుటుంబమునకును సమస్త ఐశ్వర్యములకు వెలితిలేని గోహారణ్య, పశ్యాది, గృహశోపకరణశయన యానాది వివిధమార్గములందు తన పెద్దకుమారుని చేయూతగ జేకొని యితఃతఃవిప్లవి గాంచెను. తన జీవితమున నెదురించినవారిని గర్వపడంచుచు, శరణాగతుల గాపాడుచు, సతత సత్కార్యనిమగ్నులై కాశీ మొదలుగాగల పుణ్యతీర్థసందర్శనచేసి, దళవిధదానముల గావించి తన జీవితమును సార్వకముచేసి తమ తండ్రివలెనే డెబ్బదియైదేండ్ల పరమాయురాయమున క్రీ. శ. 1842 సం॥ రంజనవరి 2 వ. తేదీని శ్రీరామనామపారాయణ జేయుచు తన స్వజనములతో తత్వ శాస్త్రము జెప్పుచు, గోభూహారణ్యాది దానములుచేసి అనాయాసమున జ్ఞానమరణమున స్వర్గమలంకరించెను.

మఱియు వీరి ధర్మసత్ని గురాల సూర్యనారాయణ కొమరిత, చిట్టిమాంబ జ్ఞానసంసారము ననుభవించి పరిహిత కార్యములయందు దైవార్చనమునందును, సాధుపోషణయు, దీనసంరక్షణయుగల్గి శమస్త పతివ్రతా ధర్మముల అలతివారిల కుపదేశించి, తాను వంశమునకును, ఆనాటి యువతీమణులకును, బంధు బృందములకును, తలకట్టుగా మెలంగి, అత్తమామల యాజ్ఞానువర్తియై పూర్వ సాంప్రదాయముగా నచ్చరిత్రముకల్గి మువ్వూరు కొమారులను, మువ్వూరు కొమరితలను వదలి, సుమంగళవతియై సతత అష్టయశ్వర్య భోగభాగ్యముల ననుభవించి, తన బంధు మిత్ర స్వపరివారసమక్షమున శ్రీరామనామస్మరణయైత్యును మనస్సుతో పుణ్య స్త్రీ స్వర్గమలంకరించెను.

గ్రంథపోషణకర్త చంద్ర - వెలిసేటి సీతారామస్వామిగారు (జననము 1894)

ఆ పుత్రరత్నములలో సీతారామస్వామి ప్రథమగణ్యుడు. ద్వితీయుడు బంగారురాయుడు, తృతీయుడు సూర్యప్రకాశనారాయణరాయుడు అనువాడు. మాణిక్యాంబ, లక్ష్మీనరసమ్మ. శీతాలక్ష్మీయనువారు పుత్రికారత్నములు. అందు మాణిక్యాంబ సీతాలక్ష్మీస్థులు గురాల వెంకన్నగారి కు॥ లక్ష్మీనారాయణగారికి ధర్మపత్నులుగానొసంగబడిరి, అందు సీతాలక్ష్మీమ్మకు వెంకటరమణాంబయను పుత్రికయు, వెంకట బంగారురాయుడు ఆమె పుత్రుడును గల్గిరి. మధ్యమూలగు లక్ష్మీనరసమ్మ గురాల భాస్కరరాయని కు॥ ప్రకాశరాయునకీయబడెను. ఇట్లుండ నీయప్పలవృసింహ స్వామి జ్యేష్ఠపుత్రరత్నము సీతారామస్వామి క్రీ॥ శ॥ 1894 సం॥ జూన్ 22వ తేది సరియగు శ్రీజయనామసం॥ ర జ్యేష్ఠ బ ౪ శుక్రవార ధనిష్ఠానక్షత్ర కుంభలగ్నమున జన్మించెను. జన్మాదిగా బహుళభాగ్యభోగములలో నోలనాడుచు, తనకుటుంబమునకు ఉత్తరోత్తరాభివృద్ధిగ భాగ్యహ ఆరామసౌకర్యములు ధన దాన్య పకు లోహ సమృద్ధియు అష్టయశ్వర్య సంపదలుకల్గి యుభయవంశవర్ధనత్వమున ని సీతారామ

స్వామి వెలయుచు బాల్యమునుండియు శ్రీ రామచంద్ర ధ్యానపరాయణత్వమున లోక సంగ్రహ విద్యల నభ్యసించి, మాతా పితృ గురు శుశ్రూషలచే ధన్యుడై సృజన పోషణయు, ఆర్యజనాదరమును, సాధుసజ్జన గురు పితృ దేవతాభివాదమును సంపాదించి, ప్రకృత పరాకృత విద్యను లౌకికపాఠంతంత్రజ్ఞతకల్గి, బంధు మిత్ర స్నేహానుభూతిభావమున, విజ్ఞానవివరమున లోకవర్తనమును కర్మాచరణ, సత్యస్వభావమును కలిగి, కృషిచే సర్వధర్మపరాయణత్వమున జీవయాత్రనడిపింపఁబూని శ్రీ శ. 1826 సం॥ రమున జనవరి నెలలో శ్రీ చిరువూరి నారాయణబావాజీ గురుస్వాముల యొద్ద సమాశ్రయములై తన జన్మను పవిత్రీకరణము గావించుకొనుచు, ఏ తద్ధర్మము ననుసరించి మహాపురుషులను దివ్యస్థలములను కాంక్షించి శ్రీశైలంకాశీ, జగన్నాథ, రామేశ్వరాది పుణ్యతీర్థముల మెట్టి, ఏతస్థలమాహాత్యముల గ్రహించెను. మఱియు తత్సమయమందు తిరుపతి గోగర్వాశ్రమమందు శ్రీ మలయాళస్వాములవారిని 1926 సం॥ రము మార్చి నెలలో దర్శించి, పూజించి వారి సమస్త గ్రంథములను, వారి వ్యాసాశ్రమ “యథార్థభారతీ పత్రికా” గ్రహణంబును గావించి అహారహముల యందు వారి గ్రంథ ప్రతిపాదిత విషయములే జీవితసమాచరణమునెయును వారినే బోధగురువులుగా ధ్యానించు చున్నారు.

ఇట్లు పిత్రార్జిత ధనభూగృహాదుల ననుసరించి వానిని స్వకీయాభివృద్ధిలోనుంచి దేశకాలపాత్రానుసారముగ సంభవించిన గాంధీయుగపురుషతత్వ సూత్రములు మనమున విమర్శించి, తన పూర్వార్జితజ్ఞానమునకు దోహదములైన, శాంతదయాసత్య శౌచముల మార్గములను ఆహింస, సత్యభూతదయాశుభ్రత్వ, హరిజనసేవాదుల ననుసరించి కృషిమూలముగ కర్మదేహము నడిపించుచు, గురాల కూర్మన్నగారి పుత్రీరత్న మగు సూర్య బంగారమ్మ యను సుశీలావతి పవిత్రగుణవతిని పితామహుని నిర్ణయము మేరకు గ్రహించి, ప్రాకృతసంసారమను అర్హధర్మమార్గముగ నడిపించుచు, తన భర్త అనుసరించు విషయములనే స్వధర్మముగను భర్తతోడిదే లోకముని సంపరించు నీ పుణ్యవతితో జీవయాత్ర గడపు చున్నారు.

తదనంతర మీ గుణమణి దైవీయ సంపదగుణములచే విలసిల్లుచు, మాతా పితృ గౌరవప్రపత్తులను పురస్కరించుకొని దశదిశలను తన కీర్తులను ప్రతిపాదించి తన సదుపదేశములచే మానవలోకము నారాధించుచు. సంతోషింపఁజేయుచు, శాంత, సత్య, జీవకారుణ్యముల ప్రధానాంగముగా గ్రహించి తమ వంశములవారి యొన్న త్యములను దలించుచు, స్వగ్రామమగు చిన్ననడిపల్లిలో గాపురము స్థిరపడుచుకొనెను. కృతిపతివంశ మూలపురుషుడు తిరుపతిదొరకు ఆయిదవ పూరుషుడగు అప్పయ్య దొర చిన్ననడిపల్లి గ్రామమున శంకుస్థాపనముచేసి లోగిండ్లు కట్టించి దాసిదాసపరి వారవర్గమును నెలకొల్పెను. ఈ ప్రతిష్ఠ దాదాపు రెండువందల యేండ్లగునని ప్రతీతి. మఱియు నా గ్రామము సమస్త సౌఖ్యములకు నాలవాలమై, తృణ, కాష్ఠ,

జల సమృద్ధిగలదై విరాజిల్లుచుండెను. తద్భాగము పరిసరమున చూపుగ చిన్ని సర్పకములు, వెలయేళ్లు, సుందరవనములు, సనతటాకంబుల విహంగ మారుతములతో మహర్షి తపోయోగ్యమై నేటికిని వెలయుచున్న దీ చిన్ననడివల్లె.

గ్రంథపోషణకర్త యగు సీతారామస్వామికి త్రిమూర్తులవలె మువ్వరు పుత్రులును, పుత్రికాద్యయమును పరమాత్ముడు ప్రసాదించెను. అం దగ్రజుడుగా తేది (8-6-1921) దుర్మతి సం॥ర జ్యేష్ఠ శు ౨ బుధవారం జగన్నాథరావును, (2) తే 28-12-1928, సరియగు విభవనామ సం॥ర మార్గశిర శు ౧౦ బు స్థిరవారం అశ్వినీనక్షత్ర మిధున లగ్నమందు అప్పల గోపాలరావును, 20-1-1939 తేదీకి సరియగు బహురావ్యనామ సం॥రం పుష్య బి ౩౦ బు శుక్రవారం ౫॥ షా॥ నక్షత్రమున రాచంద్రరావును జన్మించిరి.

పుత్రికలలో:-

తే. క్రోధనామ సం॥ర మార్గశిర శు ౧3 బు బుధవారం అలివేలుమంగంబియును తే. శ్రీమఖనామ సం॥ర ఆషాఢ బి ౧౩ బు గురువారం లక్ష్మీభాయమ్మయును జన్మించిరి. అందు ప్రథమ పుత్రరత్నమునకు పశ్చిమగోదావరిమండలస్థల. ఆచంట గ్రామ వాస్తవ్యులు శ్రీ చిలుకూరి వెంకట్రాయులుగారి ద్వితీయ పుత్రిక ముత్యాలక్ష్మమ్మను వివాహము చేసిరి వీరలకు తే. 1941 తారణనామ సం॥ర చైత్ర శు ౯ బు జానకీరామ్ను, తే 29-10-1948 సర్వధారినామ సం॥ర అశ్విజ బి ౧౧ బు శుక్రవారం ఉపేంద్రరాములను పుత్రరత్నములు కలిగిరి.

పుత్రికలలో అలివేలుమంగంబును గురాల భాస్కరరాయ ద్వితీయ పత్ని మంగంబి దత్తపుత్రుడు శ్రీరామమూర్తికి నిచ్చి వివాహము చేసిరి. వీరికి జ్యేష్ఠ పుత్రిక జానకీలక్ష్మి. తే. 22-1-1944 స్వభానునామ సం॥ర పుష్య శు ౧౨ బు బుధవారము కమలాకుమారి అను పుత్రికారత్నము. తే. 26-8-46 భాస్కరరామ్ తే. 30-1-49 సర్వధారినామ సం॥ర పుష్య బి 30 బు నాడును కలిగిరి. వీరిట్లు పుత్రపౌత్రికాబృందముతో నొప్పారు చున్నారు.

మఱియు గ్రంథపోషణకర్త యగు సీతారామస్వామి ద్వితీయ సోదరుడు సూర్యప్రకాశనారాయణరాయనకు, విజయనగరంవాస్తవ్యులు, బొడ్డువంశప్రవర్తకులగు 1 వెంకటేశందొర, 2 వెంకటనారాయణ, 3 నరశింహము. 4 అప్పన్నచౌరగారలు క్రమముగా సోదరులై వీరిలో వెంకటనారాయణ కు॥ వెంకటేశందొర కొమరిత పార్వతమ్మనిచ్చి వివాహముఁ గావించెను. ఈయనకు పుత్రికలు ఆరుగురు క్రమముగా 1. సీతారత్నం, 2. లలితాకుమారి, 3. జయలక్ష్మి, 4. అనసూయ, 5. మంగంబి, 6. వెంకటలక్ష్మి యునువారు. అందు జ్యేష్ఠపుత్రికను గురాల లక్ష్మీనారాయణ గారి కు॥ బంగారురాయనకును, రెండవ కన్యను తూ॥ గో॥ జిల్లా మేఘపాకగ్రామం కొరపాటి వెంకట్రావునకు నిచ్చి వివాహముఁ గావించిరి.

* ఇక మన గ్రంథపోషణ కర్తయగు సీతారామస్వామిచౌవరికి వినతండ్రియగు రామయ్యగారి వంశక్రమం బెట్టిదనిన:—

ఈయన భార్య మేదరమెట్ల గౌరవయ్యగారి ప్రథమ పుత్రిక మహాలక్ష్మి. ఈమె పతివ్రతయు, శాంతాది సద్గుణోపేతయు ఉభయవంశపవిత్రియునై, సుమంగళయుక్తముగ కీర్తిశేషురాలయ్యెను. ఈ మహాలక్ష్మి రామయ్యగార్లయందు ప్రథమ పుత్రిక సుందరమ్మ, సుపుత్రులు 1. కాశీవిశ్వేశ్వరరావు (యీతఁడు దేవరావల్లి అగ్రహారం గ్రామోద్యోగి) 2. ప్రకాశరాయఁడు అను యిరువురు పుత్రులు దయించిరి, ఇందు పుత్రికను పెద్దనడిపల్లిగ్రామ వాస్తవ్యులు మన్నె ప్రకాశరాయుడుగారి కు॥ అప్పల కామన్నగారి కొనంగెను. వీరలకు 1. వెంకటరమణరావు, 2. రామచంద్రరావు, 3. గోపాలకృష్ణరావు, 4. సత్యనారాయణరావు అను పుత్రులును, కన్నాంబ యను పుత్రికయు గలరు. మరియు పై కాశీవిశ్వేశ్వరరాయనకు గురాల లక్ష్మీనారాయణగారి ప్రథమ పుత్రికయగు వెంకటరమణమ్మను యీ గ్రంథపోషణకర్త తండ్రి తన మనుమరాలి వివాహముగావించెను, వీరలకు అప్పలకొండ యను ఒకకుమారుఁడు గలఁడు. మరియు వీరి సోదరుఁడు ప్రకాశరాయనకు తూ॥ గో॥ జిల్లా రంగమ్మ పేట వాస్తవ్యులు ఉండవల్లి సత్తిరాజుగారి ప్రథమ పుత్రిక సుబ్బాంబను వివాహము చేసిరి. వీరలకు నలుగురు పుత్రికలు. 1. లక్ష్మి, 2. ములైభాయి, 3. రత్నం, 4. శిరోమణి అనువారు, ఒక కుమారుడు వీరమొకటనరసింహారావు.

గ్రంథ పోషణకర్త మాతృవంశము

గురాలవారు (పాఠాంతరము) గుణ్ణాలవారు)

వీరి మూలపురుషుఁడగు గురాల రామయ్యకు నాలుగవ పురుషుఁడు సూర్యనారాయణ. ఈయన భార్య సీతమ్మ. సీతమ్మ పై గ్రంథపోషణ కర్తకు మాతామహియై యుండెను. వీరలకు లక్ష్మీనారాయణ, భాస్కరరాయఁడు, పాపయ్య లక్ష్మీనారాయణ అనువారు నలుగురుపుత్రులు, (1) లక్ష్మీనరసమ్మ (2) బంగారమ్మ (3) సీతమ్మ అను మువ్వరు పుత్రికలు. అందు పుత్రులందు భాస్కరరాయఁడు సంస్కృతాంధ్ర జ్యోతిషములందును, పురాణోపాసములందును బహుప్రవీణత వహించి సత్యవాక్యదురంధరుడై నిత్య దిన భాగ్యశాలియై స్వకుల గోత్ర గౌరవము లందు ఆ నాటి పిన్నపెద్దలలో కీర్తివహించెను. ఆయనకు గ్రంథపోషణకర్త మేనత్తయగు బంగారమ్మనిచ్చి వివాహము గావించిరి. వీరలకు గలిగిన ప్రకాశరాయఁడు అను పుత్రునకు గ్రంథ పోషణకర్త తోబుట్టువు లక్ష్మీనరసమ్మ నిచ్చిరి, రెండవ కళత్రము పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా ఆచంట వాస్తవ్యులు నెక్కంటి రామయ్య

గారి పుత్రిక మంగంబను యిచ్చిరి. ఈమె సోదరీ భర్త నపుహు వాస్తవ్యులు బొల్లింపల్లి రామస్వామి ద్వితీయ భార్య శీతమ్మ పుత్రుడు శ్రీరామమూర్తిని దత్త స్వీకారము చేసుకొని గ్రంథపోషణకర్త పెద్దకుమార్తె అలిమేలుమంగంబ నిట్ట వివాహము చేసెను. పాపయ్యకు వెలిచేటి నారాయణరాయడుగారి కొ॥ భోజన్నగారి పుత్రిక పాపాంబనిచ్చి వివాహము గావించెను. వీరలకు (1) భోజన్న (2) నారాయణమూర్తి కుమార్లు. కుమార్తె శాంతాంబ. ఈ శాంతాంబను వెలిచేటి కామన్నగారి వంశములోగల సుందరరాయని కిచ్చి వివాహము చేసిరి. వీరలకు భాస్కరరాయడు కామయ్య అను పుత్రులుగలరు. ఇందు భోజన్నకు కమ్మవారి సింగడాం వాస్తవ్యులు మన్నె నరసింహులుగారి కొ॥ సుందరమ్మ నిచ్చిరి. వీరలకు 1. పాపమ్మ 2. ఈశ్వరమ్మయను పుత్రికలు గలరు. ప్రథమ పుత్రికను భాస్కరరాయున రిచ్చెను. ఇందు ద్వితీయుడు నారాయణమూర్తికి గచ్చలవలన అగ్రహారం కా॥ మన్నె అప్పల సత్యనారాయణగారి పుత్రిక వెంకటనరసమ్మ నిచ్చిరి. వీరలకు 1. కోటేశ్వరరావు 1. వెంకటరంగమ్మ 2. వీరలక్ష్మి 3. ముద్దుబాబు అను పిల్లలు గలరు.

మఱియు సూర్యనారాయణ ద్వితీయ పుత్రికయగు సీతమాంబ యీ గ్రంథ పోషణకర్త సీతారామస్వామికి మాతృపునై యుండెను. ఇందు బంగరమ్మ వెలిచేటి నారాయణరాయడు కొ॥ రామయ్యకు ప్రథమ ధర్మపత్ని యైయును. గ్రంథపోషణ కర్త పెదతల్లి లక్ష్మీనరసమ్మ మేదరమెట్ల సీతారామయ్య కొ॥ ప్రకాశమునకు నిచ్చిరి. వీరి సోదరుడు కూర్మన్న గారికి బంటుపల్లి వాస్తవ్యులు మన్నె లక్ష్మీ నారాయణ కు॥ సుందరమ్మనిచ్చి వివాహము చేసిరి.

మఱియు నీ గురాలవంశమునకు మూలపురుషునకు అయిదవ పురుషుడు రామయ్య. వీరి కు॥ గురవయ్య. భార్య కోనమ్మ. వీరలకు రామయ్య, కూర్మన్న గారలు పుత్రులు. వీరిలో ప్రథమ పుత్రునకు వెలిచేటి తిరుపతిదొరకు ఏడవ పురుషుడగు సుందరరాయని కుమారిక లక్ష్మమ్మ నిచ్చెను. వీరలకు సుందర రాయడు, నారాయణమూర్తి. గోవిందరాజు అను పుత్రులు గలరు. రత్నమ్మ, వరహాలమ్మ, మోర్లమ్మ, సుందరమ్మ, చిత్రైమ్మ అను ఆయిదుగురు పుత్రికలు. అందు సుందరరాయనకు ప్రభాకరరాయని కొ॥ అన్నపూర్ణ ద్వితీయభార్యగా ప్రథమ భార్య మేదరమెట్ల కూర్మన్నగారి కు॥ సుందరనారాయణమ్మ] నిచ్చిరి. వీరికి 1. నారాయణమూర్తి, 2. రామచంద్రరావు, 3. వసంతరావు అను పుత్రులును, 1 అమ్మజి, 2 సావిత్రి. అను పుత్రికలు గలరు.

2 నారాయణమూర్తికి కమ్మవారి సింగడాం వాస్తవ్యులు మన్నె బుచ్చిరాజుగారి కు॥ అప్పలనరసమ్మ నిచ్చిరి. ఈ బుచ్చిరాజుగారి జ్యేష్ఠపుత్రికయగు సుందరనారాయణమ్మను భోజన్నగారికి కు॥ సత్యనారాయణకు నిచ్చెను. మూడవ కొమరిత భాగ్య లక్ష్మిని గురాల వెంకన్నగారి కు॥ అప్పన్నకు నిచ్చెను.

3 గోవిందరాజునకు యీ బుచ్చిరాజు తమ్ముడు నరసింహులుగారి కుమార్తె రత్నమ్మ నిచ్చిరి. వీరలకు ఒక పుత్రుడు జగన్నాథరావు గలఁడు,

పుత్రికఁ: నల్లరు.—

1 రత్నమ్మను భోజిస్తుగారి కు॥ సూరిరాయనకు యిచ్చిరి. వరహాలమ్మను మేదరమెట్ల లక్ష్మీనరసయ్య కు॥ సూర్యనారాయణకు నిచ్చిరి. వీనికి ద్వితీయము అయిదవ సోదరి మాణిక్యాంబనుగూడ నిచ్చిరి.

మొహర్లమ్మను వెలిచేటి గురవయ్య కొ॥ కామమ్మకు నిచ్చిరి. వీరలకు బంగారురాయఁడు, గోపాలకృష్ణ అను పుత్రులు గల్గిరి. సుందరమ్మను గచ్చలవలస వాస్తవ్యులు మన్నె అప్పలనత్యనారాయణకు నిచ్చిరి.

వీరికి 1. కొండలరావు, 2. వెంకటనారాయణమూర్తి, 3. మోహనరావు అను పుత్రులు, పుత్రికలు 1 వెంకటనరసమ్మ, 2 జయప్రద, 3 అలివేలుమంగమ్మ, 4 సాపిత్రి, 5 చిన్నమ్మ అనువారు.

చిటైమ్మను కృతివతివంశములో వెలిచేటి కామన్నగారి కు॥ సూర్యనారాయణ కొనంగిరి. వీరికి 1 వెంకటరమణయ్య, 2 నారాయణమూర్తి, 3 కామేశ్వరరావు, 4 గోవిందరావు అను పుత్రులు జనించిరి. వీరికి 1, చిరంజీవి, 2, రాములు 3. చిన్నమ్మ అను పుత్రికలుగూడ గల్గిరి.

పైన వివరించిన గురాల రామయ్యగారి సోదరుఁడు కూర్మన్నగారికి వెలిచేటి ప్రకాశరాయఁడుగారి కు॥ రామలక్ష్మి నిచ్చిరి. వీరలకు ఏకైక పుత్రిక సూర్యబంగారమ్మ. గ్రంథపోషణకర్తకు ధర్మవత్నియయ్యెను. పై గురాలవంశములో లక్ష్మీవతికి ప్రథమభార్య ప్రకాశరాయని తోబుట్టువు మహాలక్ష్మి నిచ్చిరి. ఆమె కుమార్తె మహాలక్ష్మి. రెండవ భార్య మేదరమెట్ల సీతారామయ్యగారి ద్వితీయ పుత్రిక మహాలక్ష్మి నిచ్చిరి. వీరలకు లక్ష్మీనారాయణ, వెంకన్న, సీతారామయ్య అను పుత్రులు. అందు లక్ష్మీనారాయణకు వెలిచేటి రామయ్య (గ్రామముననబు) కుమార్తె రాజ్యలక్ష్మి నిచ్చిరి వీరికి నారాయణమ్మ అను పుత్రిక కలెను. ఈమెను కృతివతివంశస్తులలో వెలిచేటి కామయ్య కు॥ వెంకన్నకు నిచ్చిరి. వీరలకు పుత్రుడు లక్ష్మీనారాయణ. పుత్రికలు 1 ఈశ్వరమ్మ, 2 బంగారమ్మ, అనువారు కలిరి. ఇందు సీతారామయ్యకు మేదరమెట్ల లక్ష్మీనరసయ్యగారి కు॥ గురవయ్య కుమార్తె చిన్నమ్మయి నొనంగిరి. వీరికి 1 వెంకటరమణ, 2 చిరంజీవి, 3 నారాయణమూర్తి, 4 భాస్కరరావు అను కొమారులు, 1 అన్నపూర్ణమ్మ, అను పుత్రికయు గలరు.

లక్ష్మీవతి సోదరుఁడు అయ్యప్పకు వెంకన్న అను పుత్రుఁడును, లచ్చమ్మ అను పుత్రికయు గలరు. ఈ లచ్చమ్మ కృతివతివంశములోనివాడగు వెలిచేటి కామయ్యకు ధర్మవత్ని యయ్యెను. వీరలకు సప్తములవలె సప్తసంఖ్య పుత్ర

రత్నములు గలడు. వరుసగ 1. కాచేశ్వరరాయడు, 2 ప్రకాశరావు, 3 అప్పల స్వామి, 4 లక్ష్మీనారాయణ, 5 సూర్యనారాయణ, 6 వెంకన్న, 7 కామయ్య లేక తాతయ్య అనువారు.

ఇందులో మొదటి గురాల వెంకన్నకు భార్య సుందరమ్మ కృతిపతివంశస్థులు అప్పయ్యగారి పుత్రికలలో జ్యేష్ఠురాలు. అక్కన సోదరిలు అచ్చమ్మ మొదలగువారు, పుత్రులు: 1 సింహాచలరాయడు, ఈ మువ్వలు గురాల సూర్యనారాయణ తోబుట్టు మహాలక్ష్మి సంతతియై యున్నారు.

మఱియు యీ వెంకన్నగారికి కు॥ 1 లక్ష్మీనారాయణ, 2 సత్యప్రకాశము 3 అప్పన్న అను పుత్రులు, 1 మహాలక్ష్మి, 2 బంగారమ్మ, 3 సుందరమ్మ, 4 అమ్మన్న 5 చిన్నమ్మాయి అను పుత్రికలు — అందు పుత్రులలో ప్రథముడు గురాల లక్ష్మీ నారాయణగారు సంగీతసాహిత్య విద్యావిశారదుడును, రాజకీయ విద్యాదురంధరుడును, సత్యదయాచౌవగరిష్ఠుడనై ప్రఖ్యాతిగల కీర్తిసంపాదించెను. ఆయన స్వశక్తి పల్ల అగ్రహారభూములును, ఆరామగృహనిర్మాణములు గావించెను. మఱియు. శ్రీమంతులై స్వపరివారమును పోషింపుచు, మృదంగాదివాద్యనాటకాద్యలంకార భరత శాస్త్రములయందు ప్రాముఖ్యత వహించి శంఖుపాలెం అను గ్రామోద్యోగ పదవిని వహించెను, వీరు నిత్యము బంధుమిత్రపరివారములతో నిత్యానందదాయకులై 1987 సం॥ ౧౦ జూన్ నెలలో దివి నలంకరించెను.

ఈయనకు గ్రంథపోషణకర్త యగు వెలిచేటి సీతారామస్వామిచౌదరి సోదరి మణులు మాణిక్యాంబ, సీతాలక్ష్మియు వరుసగ భార్యలు. మరియు పత్నివ్రతారత్నములు. సర్వధర్మముల నెఱింగి, భర్తకు సమస్త కార్యములందు రోడ్పడి సచ్చిలము గల్గి సర్వమంగళవతులుగా స్వర్గమలంకరించిరి. ఇందు సీతాలక్ష్మికి వెంకటబంగా ధ్రాయుడను పుత్రుడు, వెంకటరమణ యను పుత్రికయుఁ గలదు.

ద్వితీయుడు సత్యప్రకాశము. ఈయన భార్య కృతిపతివంశములో వెలిచేటి కామయ్యకుమార్తె సాయమ్మ నిచ్చిరి.

వీరికి, 1 వెంకట్రావు అను కుమారుడు, 2 కుమార్తె పునర్వసు గలదు.

మూడవవాడు అప్పన్నకు తమ్మవారి శిగడాం కా॥ మన్నె బుచ్చిరాజులుగారి కనిష్ఠపుత్రిక భాగ్యలక్ష్మి నిచ్చిరి. వీరికి పుత్రిక అలిమేలు. ఈమెను గోదావరి జిల్లా రామచంద్రపురం తా॥ రామచంద్రపుర వా॥ కరుటూరి గోపాలకృష్ణకు యిచ్చి వివాహము చేసిరి.

ఈగురాల వెంకన్నగారి పుత్రికలలో మహాలక్ష్మమ్మను వెలిచేటి ప్రకాశరాయుడుగారికి. సీతారామస్వామి కొనంగిరి. 2 బంగారమ్మ వెలిచేటి నారాయణరాయుడు కుమారుడు చిననడిపల్లి, పెదనడిపల్లిగ్రూపు గ్రామోద్యోగియైన వెలిచేటి రామయ్యకు

యిచ్చిరి. సుందరమ్మను వెలిచేటి ప్రభాకరరాయనకు యిచ్చిరి. అమ్మమ్మను కృతి పతి వంశస్థులలో వెలిచేటి కామన్నగారి కు॥ ప్రకాశరావు నకు యిచ్చెను. వీరికి 1 సుందరకామన్న, 2 రామ అను పుత్రులు. 1 పార్వతి, 2 చిన్నమ్మ అను పుత్రికలు గలరు. చిన్నమ్మయిన బంటుపల్లిలో వెలిచేటి నారప్పదొర సంతతిలోని వారగు గ్రామోద్యోగి సింహాచలరాయనకు యిచ్చిరి. వీరిలకు 1 రామం, 2 ఈశ్వరావు అను పుత్రులు. 1 అన్నపూర్ణమ్మ అను పుత్రిక గలదు.

— గురాల అప్పారావుబావాజీగారు —

పై కృతిపోషక మాతృవంశీయులకు సంబంధించినవాడగు శ్రీ గురాల ఆదెప్పగారి కుమారుడు అప్పారావుబావాజీ బాల్యమున తూర్పునాటి కమ్మవారి సిగడాం గ్రామములో గాపురముండి. అతిరోగపీడితుడై. బహువ్యాకులముగచరించి పశ్చిమగోదావరి, కృష్ణ జిల్లాలలోగల కమ్మవారి గ్రామములలో సంచరించి. అచ్చట నొక మహాపురుషుని యాశ్రయించి ప్రాణాయామాది హఠయోగాభ్యాసము వలన దివ్యశరీరమును దాల్చి. దృఢకాయుడై బహుతపస్సర్ది గాంచెను. మఱియు నీ పుణ్యపురుషుడు తేజోమయశరీరముతో నొక గొప్ప గోస్వామియై అనేక శిష్యబృందమును సంపాదించిరి వీరికి తూ॥ గోదావరి మండలస్థ కోరుకొండ వా॥ గడి క్రిష్ణమ్మగారు కన్నాపురం గ్రామం కన్యవంశీయులు గోదావరి ప్రేషన్లకు పోయే మార్గమధ్యమున, మఠము కట్టించిరి, అందు శ్రీస్వామి తపోసిద్ధులతో తన నాశ్రయించిన శిష్యులను తిరింపజేయుచు, తపముసేయుచున్నారు. ఇట్టి మహాపురుషుల వల్ల మన భారతమాత పుణ్యరూపి యను పేరుపొంది చెన్నలరారు చున్నది.

— గురాల వెంకన్నగారు, ముస్తాదారు —

ఈ గురాలవారు పూర్వమునుండి చాల ప్రసిద్ధి వహించిరి. వీరిలో వెంకన్న గారను నాయన పూర్వ గజపతిరాజుల కాలములో వేషకోటి పరిగణాలోని కొన్ని వందలగ్రామములకు ముస్తాదారను పదవిలోనుండి పేరుగాంచిరి. ఈయన బంటుపల్లిలో ఆ కాలమందు 4 యిండ్ల లోగిలి కట్టించిరి. ఆరామములను నిర్మించినారు. వీరు చాలా సత్యవంతులు, త్యాగులు, ధర్మస్వరూపులునైయుండి అశ్వాందోళికాది వాహనరూఢులునై గొప్ప కీర్తిప్రతిష్ఠలు గలవారై వర్తిలిరి.

— గోపిన నారాయణగారు —

మరియు గ్రంథపోషణకర్త పితృవంశమునకుఁ జెందిన వెలిచేటి బోజన్న భార్య రాజ్యలక్ష్మి మనెై లక్ష్మీనారాయణ మేనత్త అయి యుండెను. ఈ లక్ష్మీనారాయణ బంటుపల్లి వాస్తవ్యులు. ఈయన కుమారుడు అప్పలస్వామికి శ్రీకాళకుం దరి కొంగరాం వాస్తవ్యులు గోపిన నారాయణ తృతీయపుత్రక లక్ష్మీకాంతమ్మ నిచ్చిరి.

ఈ గోపిన నారాయణకు సీతారామస్వామి యను పుత్రుఁడును. సీతారత్నము, రామారత్నము, లక్ష్మీకాంతము అను పుత్రికలు. వీరి ఛర్మపత్ని మహాలక్ష్మి, మేలి చేటివారి పుత్రికయై యుండెను.

ఇక నీ నారాయణ పరమభక్తాగ్రగణ్యుఁడు. నిత్య శ్రీరామనామపరాయణుఁడునునై రామకోవిల ప్రతిష్ఠించి, సత్యధర్మపరాయణుఁడై జనరునివలె నిత్య జీవన యాత్ర జరుపుచు, ప్రపంచమును తృప్తిఁపించి, ఆ పరవయస్సున తురీయాశ్రమము స్వీకరించి, తన యన్యోన్యసంసారమును తన కొమరునిపై నిడి, విశ్వలముగ తపస్సు గావించు చున్నారు. మఱియు ప్రతిచైత్రశుద్ధములో శ్రీరామ నవమి పూజలు లోకోత్తరముగ జరిపించు పుణ్యరాశి ఈయన ఆశ్రమము నాగావళి (లేక) లాంగుణ్యనదికి పశ్చిమముగ నున్నది. వీరికి నుమారు 80 సం॥ రములు వయస్సు గలదు.

ఇట్టి వంశములవారు నానాటికి వంశాభివృద్ధి గాంచుచున్నారు. కాకతీయక్షత్రియ వంశస్థులు యీ కమ్మవారు. పశ్చిమదేశమునుండి తూర్పు కళింగరాజ్యమునకు శ్రీకాకుళం జిల్లా చీపురువల్లి తా॥ లో బంటుపల్లి, సంచాము. తిరుత్తిపాలెము, కమ్మవారి సిగడాం, వేబ్బరాయి, దేవరపల్లి, చిన్ననడిపల్లి, పట్న, పెద్దనడిపల్లి, గచ్చలవల్లి, వాండంగి, తండ్వాం, కొంగరాం మొదలుగాగల గ్రామములలో స్థిరనివాసము లేర్పరచి యున్నారు. వీరు ఆయా గ్రామములలో నధిపతులై గ్రామ గౌరవ మర్యాదతో పూజనీయులై యున్నారు. ఇక్కడ నివసించువారల గృహనామములు 1 వెలిచేటివారు [కందాళగోత్రము], గురాలవారు [విరట్లగోత్రము], మన్నెవారు [వేబ్బలగోత్రము] మేదరమెట్లవారు [తంగుళియ * గోత్రము] బొట్లవారు, యరమ నేడివారు. మేకవారు, పుప్పలపాటివారు, ఇసుకుపల్లివారు, గోపినవారు, సంక్రాంతి వారు, నడకుదిటివారు, వీరు తమలో తాము సంబంధబాంధవ్యముల జరుపుకొనుచు, కొంతకాలమునుండి పశ్చిమ, తూర్పు గోదావరి జిల్లాలలోగల వారితో సంబంధములు కల్గి యున్నారు.

కులదేవతా ప్రశంస

[(మహాలక్ష్మీదేవి)]

ఇందు శ్రీ శ్రీ శ్రీ విజయనగరసంస్థానాధీశులు శ్రీ విజయరామగజపతిమహారాజా మన్నెసుల్తాన్ బహద్దర్ తె.సి. బ.యి వారు వారికాలమున యాస్థానకవి అడిదము సూరకవిగారి సన్మానములో (కాలము శ్రీ. శ.1750 ప్రాంతం) శ్రీకాకుళం బాదుర్ల కాసు అను మహమ్మదీయరాజుతో యుద్ధముచేసి పలాయనమై, తిరిగి విజయరామగజపతి గారు తన ఆస్థానము చేరగా, కవియగు సూరన్న రాజుతో చలోక్తిగ నిట్లనెనట.—

* ఇది తమ్మలూరను దాని యపత్రంశ వాడుకపదము — సం॥

“ పలుచనై యున్న యరిటాకు-పైని గాని
మంటపై జూపనేర్చునె-ముంటివాడి
బీదపడియున్న సరదార్ల-మీదగాని
కలదె : మగటిమి బాదుర్ల-భానుపైని ”

అని పలుకునంతనె వచ్చాల్తాప పడి మఱికొంత యధికసైన్యమును గూర్చు కొని దండయాత్రవెడలి మహమ్మదీయ చక్రవర్తిని జయించెను. గాని సేనానాయకులలో నొకడగు బొట్ల గుర్యప్పదొరను పై సుదహరించిన మహమ్మదీయ సైనికులు జంపగ నా శూరశిఖామణి వీరస్వర్ణమలంకరించిన వార్త సంచాముగ్రామములో తన ఆత్మవారింటనున్న మహాలక్ష్మి యను వీరవత్ని (గుర్యప్పదొర ద్వితీయభార్య) విని తిరుగ మహారాజావారు బాదుర్లభానును జయించి రణస్తలమార్గమున రామతీర్థముల దండు బాటగావచ్చుతరి కమ్మవారిగదాం గ్రావందరిని శ్రీరాజావారిని దర్శించి, తాను సాష్టాంగ దండప్రమాణయగుచు, సహగమనమును కోరెను అంత వీరవత్ని స్వధర్మమునకు యనుజ్ఞనిచ్చి చందనాదిసుగంధద్రవ్యయుక్తమగు కుండమునగావించి తాను సైన్యముతో నుండగనె, శ్రీమహాలక్ష్మి పవిత్రయై భర్తను భగవంతునిభ్యాసించి పత్యక్ష సీతాదేవివలె యగ్నిప్రవేశ యయ్యెను. తన దైవత్యముజూప నామె ప్రరించియున్న చీర చెరుంగు కొంతభాగమును పసుపు కుంకుమదులును యగ్ని దగ్గములు కాకుండుటజూచి అప్పటి పెద్దలు యామె కేవలము దైవస్వరూపముగ వారి కులదేవత యనటకు సందేహము లేదని చెప్పగ, నామెయు కొంతమంది తగువారి స్వప్నమున సాక్షాత్కరించి తనకు దేవతాగణమును నిర్మింపవలసినట్లు శాసించెను. అమె సహగమన దినము ఆనగ మాఘ శుకం మీలకు రోహిణి నక్షత్రకాలమున కల్యాణమహోత్సవము బంటువల్లవారిని చేయుమనియు, వాద్య విశేషములు మేళములు తన ఆత్మవారగు బొట్లవారు జరుపవలసినట్లు కమ్మవారి సిగదాం వారిని నిత్యపూజలు సేయుమనియును, వేల్పురాయి కాపులకు కోవెలలో పందిళ్ళు వేయుమనియు సంపూర్ణాకాశనం చేసెను నాటినుండి నేటివరకు ఆ ప్రాంత వాసులుగాక అంతమందియు నామెను ప్రత్యక్షదేవతగ భావించి, రోగవిముక్తుల యందును, కార్యజయములయందును మ్రొక్కుబడులుచేసి జయములను బడసియు, ప్రతి సంవత్సరము మాఘ శుకం యలగాయతు పరుసగ మూడుదినములు భాగవత, హరికథ, నృత్యగీతవాద్యములతో పెద్ద మహోత్సవము జరుపుచున్నారు.

దీనిని పుణ్యస్థలమని పలువురు చరిత్రకారులు వ్రాసియున్నారు. యీ పుణ్యక్షేత్రమునకు మార్గము :—

అంధ్రదేశము లో విశాఖమండలములో విజయనగరంనుండి శ్రీరామతీర్థమున మార్గముగా శ్రీకూర్మక్షేత్రమునకు పొయ్యేరోడ్డు పదునాలుగవ మైలరాయికి ఉత్తరముగ నాలుగు క్లాంగుల దూరాన నీ పుణ్యక్షేత్రమును దేవతాగృహమును కలవు.

పాతకమహాశయాలారా :

ఈ ధర్మనందనవిలాస గ్రంథమునకు చారిత్రాపీఠికయు, గ్రంథవివరణయు, శ్రీ కొత్త భావయ్యచౌదరిగారు వ్రాసియే యున్నారు. అయినను నా నేర్పుకొఱచి కృతిపతివంశీయుల వివరములు వ్రాయుటకు గారూపేమన, నా బాల్యమునుండియు తూర్పునాటి కమ్మవారల నందఱిని నేను తెలిసియుండుటయును గాక, నలుబది సం॥ రముల కాలము వారి గ్రామములలో వారి పిల్లలకు సంగీతసాహిత్యాది విద్యల నభ్యసించఁజేయుటచే, వారి పోషణముననే గాపురముండుటచే స్నేహవాత్సల్యాభి మానములచే నున్నవాఁడను. మరియు నీ గ్రంథము మాకు మార్మపంశీయుఁ డగు కాళ్లకూరి గౌరీకాంతకవిచే వ్రాయఁబడి తాళపత్రములలోనుండునప్పుడు కృతి పతివంశీయు లప్పుడప్పుడు వాని వివరములు నావల్లవినుచు, యానందము చెందు చుండిరి. దీనిని ముద్రగావించుట తెన్నియో ప్రయత్నములు జరిగెను. కారణాంత రమున నవి విఫలములయ్యెను. ప్రస్తుతకాలమునకు శ్రీ వెలిచేటి సీతారామస్వామి చౌదరి ఈ మహార్కార్యమునకు బూనుకొని తాను స్వయంబుగ మా గృహమున కరుదించి తమ పంశీయుల సంబంధవివరములును, ఇతర విషయములను నాకు కొంత శ్రుతపరచినందునను, నాకు గల చిరపరిచయముచేతను పై వంశవివరములు వ్రాసినాఁడను. ఇందు ప్రమాదస్థానిత్యములను పవరించుకొని అర్థగ్రహణము గావించుదురని విరమించు చుంటిని.

వికృతినామ సం॥ర పుష్ప కు ౧౩ శీ
స్థిరవారం లాంగుల్యవేగావతి, సువర్ణ
ముఖనదీసంగమము దక్షిణదిశకుగల
శ్రీమల్లికార్జునస్వామి తీర్థస్థలమునగల
గీతనపల్లి, ఆనంద ఆశ్రమము.

ఇట్లు,
పండిత భారతీతీర్థ,
రాచిరాజు కృష్ణమూర్తి, గీతనపల్లి,
పారికొండ తా॥ శ్రీకాకుళం జిల్లా 20-1-51

ధర్మనందన విలాసము

ప్రథమాశ్వాసము

ఇష్ట దేవతాస్తుతి

శా. శ్రీవెల్గొండ శివావనీజ లోగి దన్ ♦ సేవింప వేడ్కం జగం
బేవేళం దయతోడఁ బ్రోచు శివరా♦మేశాహ్వయ బ్రహ్మ మి
స్థావాప్తిన్ వెలిచేటివంశ్య గురురా♦యాభిఖ్యునిన్ భూరి తే
జో విద్యాభినవైక భోజఁ గృపఁ♦బ్రోచున్ బావరాయానుజ్ఞ. 1

శా. శ్రీకో రంఃలు వేట్కుతో నడుగులన్ ♦ జేరాడు సొన్నంపు జు
న్నాతాబూ జిగిమీరు దువ్వలువతో ♦ నవ్వారు నెమ్మొమునో
భాతారుణ్య మొయార మూరఁదగు నై♦త్వాకు ప్రభుండైన ప
సీతారాముండు పావరాయానుజని సు♦శ్రీయుక్తుగాఁ జేయుతన్, 2

శా. శ్రేయస్సర్వ మొసంగునంచు జగముల్ ♦ సేవించు నెవ్వని భా
పాయోపాప్రియఁ డవిభుండు కరుణా ♦ సంపత్కటాక్షంబునన్
దాయాద్యాభ్యుదయం బనంత ధనధా♦న్యశ్రీఁ బ్రసాదించి దీ
ర్ఘాయుష్మంతునిఁజేయుశ్రీగురువరా♦యాఖ్యున్యోమాన్యునిన్.

సీ. తన కటాక్షంబు సం♦తత మాతృదాస సం
తతికి నభ్యుదయ సం♦ధాయి గాఁగ
తన పాదయుగము బృం♦దారక మకుట ర
త్నములకు శోభాన్ర♦దాయి గాఁగ
తన కాంతి మాని యూ♦ధమున కాత్మార్థ వి
జ్ఞానైక లోచనాం♦జనము గాఁగ
తన నాథు భజనచే ♦ తన కోటికాంతి కో
ద్యానస్థ సంతాన ♦ తరువు గాఁగ

గీ. తనదు లావణ్య మా పురాఁ తన జటిలు న
కంబుజేషు సమ్మోహనాఁ స్త్రంబు గాఁగ
బరఁగు శ్రీ యన్న పూర్ణాంబ ఁ బాపరాయ
సహజ గురురాయ రక్షించు ఁ నహరహంబు.

సీ. ఏదేవి పాదాభి ఁ వాదనం బనిల నం
దన వాలవహ్నికి ఁ ఘనరసంబు
ఏదేవి కరుణార ఁ సేక్షణం బాపన్ని
వారకం బఖల ల ఁ క్షీకరంబు
ఏదేవి సుగుణ స ఁ మృద్ధి సతీజనౌ
ద్యానంబునకు వసం ఁ తాగమంబు
ఏదేవి మృదువాణి ఁ వేదాది కళలకు
జీవనం బాత్మార్థ ఁ భావనంబు

గీ. నట్టి సీతామహాదేవి ఁ యధిపసించు
ఛత్ర చామ రాందోళికా ఁ సామజాశ్వ
భర్తృ హర్ష్యాదు లొసఁగుచుఁ ఁ బాపరాయ
గురుపురాయుల భవ్య ఁ మందిరము లందు.

శారదా స్తుతి

కం. శారద నిల్చు సమస్త వి
శారద కబరీ భరాభ ఁ శర్మితవర్ష
శారద గమన విధూతః
శారద వయమార. మద్ర ఁ శంజ్ఞా స్థానిక.

గీ. సర్వ కార్యంబు లొనరించు ఁ సమయమునను
కమలభవ ముఖ్య దివిజ నికాయమే గ
జాననుని సేవ గావించు ఁ రతడు నాదు
కావ్యమునకు సాకల్య మాం ఁ గళ్యమొసఁగు.

ప్రథమాశ్వాసము

సుకవి స్తుతి

చం. తవిలి భజింతు నెన్నడు వి ♦ భాతృ సదృక్షులఁ బ్రాజ్ఞవీన స
త్కవులను నవ్యకావ్య కవి ♦ తారస సిద్ధికి నామలూరు సం
భవుని పరాశరాత్మజుని ♦ బాణుమయూసుని గాళిదాసుఁ భా
రవి భవభూతి నన్న కవి ♦ రాయనిఁ దిక్కన భాస్కరాదులఁ. 8

కుకవి నింద

గీ. నిరతము సువర్ణ నియమగుణ ♦ నియతివీడి
విమల శయ్యా చమత్కార ♦ వృత్త భంగ
మునకు నొర్చి కుకవి కృతి ♦ యనుదినంబు
జారగతి సుండుగనరు స ♦ జ్ఞులు దాని. 9

ప. అని యివ్వధంబున నిష్ట చేనతావదనంబును, సత్కవితాభినందనం
బును, గుఃవినిద యుఁ గావించి, యేనుక్క ప్రబంధం బగణ్యపుణ్య
లావణ్య రాజన్య చరిత్రానుబంధంబుగా రచియింప నూహించు
సమయంబున— 10

కృతిపతి ప్రశంస

సీ. నిత్య గంగాస్నాన ♦ నిఖిల దేశాస్థాన
పూజితకీర్తియే ♦ పుణ్యమూర్తి
శ్రీరంగనాథ ప ♦ దారాధనొన్నేద
పరమపవిత్రమే ♦ ప్రభుచరిత్ర
మురు సువర్ణంబు ప ♦ స్వీదయకారి మా
ధవ వర్ణయే కులో ♦ త్తముని పూర్వు
డశనిఖండన పటి ♦ స్థాఖంగ దోర్లండ
పాండిత్యుఁ డేగోత్ర ♦ పతికులేశుఁ

గీ. డట్టి శ్రీ పూషపాటి వం ♦ శాబ్ధిచంద్ర
విజయరామ సర్వస్వహా ♦ విభుతనూజాఁ
డరుణ నిభతేజుఁ డలరు నా ♦ రాయణ గజ
పతి మహారాజు భోగ సు ♦ పర్వరాజు.

ప. మఱియు శ్రీ మన్మహా కనకదుర్గాంబికా వరప్రసాదలబ్ధ సామ్రాజ్య
 ధారేయ వోడ్డిండాఖండాంశంల నైభవశ్రీ శ్రీ మన్మహా మండలే
 శ్వర మన్నె సుల్తానాది దివ్యాంక సంకలిత శ్రీ విజయరామరాజ
 తిలూబాసుగ్రహ ప్రవర్థమాన సంపన్నానాండును, తదీయ దేశ
 జనలోక సుధాభానుండును, నిఖిల పరిపంథి వీరపరికర ప్రబలాధ
 కార ఘోరార్కుండును, వీరాధివీర విక్రమార్కుండును, సమస్త
 పురాణాగమపద పద్యార్థ భావసంపర్క వితర్కుండును, ద్వాత్రింశ
 దాయుధ విద్యాపారీణుండును, సామ దాన భేద దండాది చతురో
 పాయ ప్రవీణుండును, సకల విద్యజ్ఞనగేయుండును, పుణ్యకాయం
 డును, శ్రీరామచంద్ర చరణారవింద భజనానంద మకరంద బిందు
 సందోహతుం దిశేందిందిరాయమాణ మానసుండును, నానా బంధు
 మిత్రమోద ప్రధానాన్నపానీయాది ప్రదాన సంస్తూయమాన
 మహామానసుండును, శ్రీకందాళగోత్ర పవిత్రుండును, సాధుసన్నత
 చారిత్రుండును, అగణ్యపుణ్య గుణాధార వంశవిస్థార కామయ
 నామధేయ కుమారుండును, సదామోదిత సద్గుణ సద్గుణాలంకా
 రుండును, శ్రీ వేంకమాంబికా గర్భశుక్తి మాతృభలుండును,
 యాచకాశ్రితాది సంరక్షణ దీక్షాభలుండును, ననుపమిత సహధర్మ
 చారిణ్య భయకులాలంకారిణ్యంత నామధేయ కాంతామణి
 సహాయ సంపత్సంతాచరిత తరుతటాక ప్రముఖ నిఖిల సంతా
 నుండును నైన శ్రీ గురురాయాభిధానుండు ప్రధానాస్థానంబున
 బుధబాంధవ వితానంబుతో సుఖానీనుండై యొక్కనాడు— 12

సీ. తప్పొప్పుగాజూచి ♦ దాదుదాదని వచ్చి
 శరణన్న రక్షించు ♦ బిరుదమొకటి
 చనవర్ల గెల్చి దే ♦ శస్త్రుల మునుపటి
 కన్న నగించిన ♦ ఘనతయొకటి
 దుర్భిక్షమందు బం ♦ ధులరీతి నన్యులా
 శ్రీతుల రక్షించిన ♦ చిహ్నమొకటి

ఆడితప్పకను బ్ర ♦ హృ ప్రతిష్ఠాముఖ

సత్కృతుల్ గూర్చు లాం ♦ ఛనము నెకటి

గీ. గలుగు మీహృద్ధు వద్దావ ♦ తులను బాహు
బలము కలిమి కులసాన ♦ పౌరుషములు
వర్ణనము సేయఁ దరమె ♦ యెవ్వారికైన
పురుషగాంగేయ వెలిచేటి ♦ గురువరాయ.

13

వ అని యివ్విధంబున బుధ బాంధవ కవి గాయక పండితాగధులు
బాగడుపొగడి కలు వేడుకల గడలుకొనం దగువారి నాలోచనంబు
గావించి, నన్ను రావించి, సరస చతురతర సుధామాధుర్య గాంభీర్య
ఘోషణ భాషణంబుల సంతోషంబుతో నిట్లనియె.

14

సీ. శ్రీగోత్ర పతిభక్తి ♦ మీ గోత్ర పతులెల్ల

కృతలయి రమర భా ♦ ర్గవులరీతి

మీ వంశకర్త ల ♦ క్షీపతి భద్రా ప

రిణయ ప్రముఖుల స ♦ త్కృతులఁ జెప్పె

మీ పెదతండ్రి ని ♦ ర్మించెను రసవిసౌ

దాది కావ్యములపే ♦ రయమనీషి

మీ తండ్రి రచించె ♦ బ్రీతి సీతారామ

చారిత్రముఖకృతుల్ ♦ సూరసుకవి

గీ. గాన వాణీకటాక్ష వీ ♦ క్షణముచేత

కవనమెప్పుడు మీ యింటఁ ♦ గలిగియుంట

జేసి తత్తత్ప్రసాద సం ♦ సిద్ధివలన

పొందియున్నది రచనా వి ♦ భూతి నీకు.

15

మ. కృతులై నట్టి పురాణపూరుషుల చా ♦ రితల్ ప్రపంచోదయ
స్థితు లాచారవిధానముల్ మొదలుగా ♦ తెల్లంబు గావించు న.
త్కృతి సంతానవరేణ్య మీసకల ది ♦ ద్దేశంబులం ద్రిమ్యుర్గు
చ్యుతి యొక్కింతయులేక నాయకునకిచ్చు న్నిత్యకళ్యాణముల్.

కం. తక్కిన సంతతు లెక్కడ

నక్కడనే యుండుగాని ♦ యఖిలావనిఁ బే
రెక్కించలేవు, కృతి నల్
దిక్కుల విహరించు తీర్తి ♦ తేజము నించున్.

17

వ. అదియుం గావున.

18

శా. శ్రీకాశీశ కృపాకటాక్షమున నీ ♦ చేదోడు వాదోడు ని
ద్యాకాంతామణి ! కాన్తి కూరి కులజ ♦ న్మా ! సూరయాపత్తి గల్గె
రీకాంతాహ్వయ ! పూర్వపుణ్య నృపచా ♦ రిత్రానుబంధంబుగా
మాకిమ్మొక్క ప్రబంధమాండ్ర కవితా ♦ మాధుర్యధుర్యంబుగా.

వ, అని దక్షిణతాంబూలాదుల బహుళరించిన నేనును సంతతునొంద
రంగుండనై, కావ్యకవ్యకాలంకారంబైన గృతినాయక వలశాస
తారం బభివర్ణించెద.

20

కృతిపతి వంశ చరిత్ర

ఉ. కమ్మనివిల్లు నయ్యకు ము ♦ ఖమ్మిన బాహుల నూరు పాదప
దృమ్ములఁ బ్రాప్తాదులు గ్రగ ♦ మమ్మునఁ బుట్టిరి భేదధర్మలై
కమ్మలనంగ బ్రాప్తాదులు ♦ త్రితీయు లార్యులు శూద్రులాండ్రదే
శమ్మున నుంట *శూరులు ప్రశస్తికి నెక్కిరి యందు కమ్మలై.

ఉ. క్రమ్మి విరోధిగర్వ మధి ♦ కమ్ముగ జమ్మెడివారు కమ్మవా
రుమ్మలి కొండనీయక మ ♦ హాన్మతితో శరణంబటన్న క్రో
ధమ్మెదమాని వైరుల ము ♦ దమ్మున గాచెడివారు కమ్మవా
రిమ్ముగ దానసంపద వ ♦ హించిన వారలు కమ్మవా రిలన్.

22

గీ. అందు కందాళగోత్ర వ ♦ యః పయోధి

యందు పూర్వంబునం దుడ ♦ యంబు నెంచి

చందురుని చందమున నుల్ల ♦ సత్ప్రభావ

గరిమ మిన్నంది తిరపతి ♦ దొర వెలింగె.

కం. తిరవతిదొర తిరవతిదొర

కరుణను సిరిసెంది భూజ ♦ గము నిండగ వి

స్తరకీర్తి పొరువంబుల

సరసుండై గాంచె సప్త ♦ సంతానంబుల్.

ఉ. ఆతతకీర్తి పొరువము ♦ లారసి యా రసికాగ్రణిక్ బుధ

వ్రాతము లీతనింట గుణ ♦ వంతు లనంతశయానభక్తిమ

చేతను లైనవారు వెలి ♦ సేరని దీవన లియ్యనట్లు వి

ఖ్యాతులు బుట్టి గాంచిరి గృ ♦ హాహ్వాయమున్ వెలిచేటివారనన్

గీ. ధరణి నతడు వశిష్ఠ గో ♦ దావరీ ని

కటమున స్వలిచేరను ♦ గ్రామ మొకటి

గట్టి మంగాంబికను జెట్ట ♦ బట్టి మల్లి

కార్జునుని గాంచె వజ్రజ ♦ యంతుఁ బోలి.

26

చ. అతడు కళింగరాజ్యమున ♦ కర్ణిగ మించి తదీయ మేదిసి

పతి బహుమాన మందుకొని ♦ పొరువమారగ బంటుపల్లి సు

స్థితి రచియించి భోగపురి ♦ సీమ రణస్థలి చెంత నందు ను

స్థితముగ నిల్చి యచ్చటఁ బ్రతిష్ఠ యొనర్చెను మల్లికార్జునన్.

గీ. మేలునకుఁ దల్లి కీర్తికి ♦ పాలవెల్లి

తల్లి తల్లికి క్రొత్త ము ♦ త్యాలర్పుల్లి

వెండి బంగారముల కెల్ల ♦ నిండు ఘల్లి

ప్రాభవపు ఢిల్లి యతఁ డేలు ♦ బంటుపల్లి.

28

కం. ఆ మల్లేశుఁడుఁ దనతో

నే మల్లేశుఁడును ననికి ♦ నెదురొడవమి ది

గూర్చిమీశ సభల నెగడెను

భూమిశ వదాంబుజాత ♦ పూజారతుండై.

0

ఉ. అచ్చమదేవి నాతడు ప ♦ దంపడి బెండిలియాడె పద్మినిన్

బచ్చగురాలరేడు రతి ♦ భద్ర మదేభగతిన్ సమున్నతిన్

ధర్మసంకన విలాసము

బచ్చని వింటివాడుఁ దళ ♦ పై నతిమోహిన్నిస రోహణి
లచ్చి యనుంగుఁచోడుకుభ ♦ లక్షణయై వరించుకై నదిన్.

కం. జాయాపతు లయ్యునువును

దాయాదాభ్యుదయమంది ♦ దగిరి ముత్ గాం
గేయుల వితరణగుణ రా
ధేయుల సత్కవియతాభి ♦ ధేయుల ముగురన్.

కం. వారెవ్వరన్న కూర్మయ

నారప్ప తిరపతిఘోం ల ♦ నం గీర్తులఁ బెం
పారిన వార్యారల వే
ర్వేరను వర్ణింతు సత్క ♦ విత్వ ప్రాధిక్.

సీ. కాదంబ కాదంబ ♦ కాకాంతమగు వియ

ద్దాపగా జల మడు ♦ గంటఁ జేసి
శారీసుకీర్తి ♦ చంచరీకావృతా

మర భూయహంబుల ♦ మ్రానుపరచి
మందరమధన జన్మ ♦ భాల మాపితమగ్న

సాధోనిధానంబు ♦ భంగవరచి
దీగోద్ర సీలదే ♦ హ విభావరీతాభ

కరిచెక్కులఁ జెమర్ప ♦ గా మెనర్చి
స్వస్థల రసాతల రసాత ♦ ల స్థలముల

నిండె నెవ్వారికీర్తియ ♦ తండు మల్ల
పథార క్షుగనుభుండు శ్రీ ♦ బంటుపల్లె

నుండు వెలిచేటి కూర్మరా ♦ యుండు వెలసి.

గం. వెలిచెటి పెద్దకూర్మవిభు ♦ విశ్రుతకీర్తి పరంపరాభి వృ
ద్ధులు కమలాసమృద్ధులు వి ♦ ధుప్రతిమాన యశోనిబద్ధులు
జ్వల నుగుణప్రసిద్ధులు ని ♦ జ ప్రభుకార్య ధురీణతా ప్రభు
త్తులు పరిపూర్ణ నిర్మలధన ♦ దోఁకరవాలపటిష్ఠయుద్ధులై.

క. ఆకూర్మ విభు సహౌదరుఁ

డాకూర్మప్రభు పదాంబు ♦ జాత్రాంత ధ్యా

నై క వినయానఘాత్తుఁడు

నై క వినుతులొందినార ♦ పాఖ్యుఁడు వెలసెన్.

34

చ. పలుకఁడనత్యవాక్యములు ♦ పాటి యొకప్పుడుదప్పుఁ జాశ్రితా

వళిఁ గలలోన నేమరఁడు ♦ వారి జనాభ కథాతిరిక్తముల్

దలఁపడు విప్రభక్తి మది ♦ దప్పడు నారపరాయఁ డుర్వరా

స్థలమున గల్గు దాల్చి పరివర్ణాణిగాఁడె ♦ తలంచిచూడఁగన్.

35

క. నారప్ప సుగుణతా సం

భార్యుండై నిలిచి బంటు ♦ పలి లోపల బెం

పారన్ దోర్బలమునను న

వారణుండై పుత్రపౌత్ర ♦ నర్థిస్తుండై.

36

వ. అందు కనిస్తుండైన తిరవతిరాయుండు,

37

చ. సకల శుభావహంబు వన ♦ జాల సమగ్రము సర్వదేశ నా

యకము నభిష్టదాయకము నర్థవిమూర రమాప్త బంధుపో

షక గృహమేధి సమ్మితిము ♦ చారుసరోవర శోభితంబు వి

ప్రకుల సుఖాస్పదంబు నడి ♦ పల్లి ప్రధానపురంబు గాఁడగెన్.

38

వ. మఱియు నతని గుణంబు లభివర్ణించెద.

39

క. కరములు శ్రీహరి పూజా

కరములు వాక్యములు విష్ణు ♦ కళ్యాణగుణ

స్మరణోత్సుక్యము లహహా

తిరుపతిదొగకు దయపూర్తి ♦ తిరుపతిదొరకున్.

40

సీ. చక్రావనేభ త్రి ♦ విక్రమ పదలబ్ధి

నందనినాటి బ ♦ ల్యాహ్వాయుండు

1. దోర్బలమునను అని పాఠాంతము.

బుధసత్ర భుగ్విషా ♦ ద్భుతకరోధృతమైస్య
 మాననినాఁటి మం ♦ ధాననగము
 త్వప్త్యకృచ్ఛిల్పి యం ♦ త్రివ్యధాహృతదీప్తి
 సుందని నాఁటి ఖ ♦ ద్యోతనుండు
 కలిదోష దూషితా ♦ కార వికాంబు
 సెరయఁజేయని నాటి ♦ నిషధరాజు

గీ. దాన ధైర్య ప్రతాప సాం ♦ దర్యములను
 ధన్యరాజస్య లోకైక ♦ మాన్యుడైన
 భూరివెలిచేటి సత్కులాం ♦ బుధి నిశా స
 హాయుడౌ తగు తిరుపతి । రాయ మాళి.

క. ఆ తిరపతిదొర భార్యలు
 సీతమ, యచ్చమ యనంగ ♦ శ్రీమత్సుగుణ
 భ్యాతులు మెలఁగుచు గాంచిరి
 ప్రీతిక సందనుల నార్చు ♦ రిని గ్రమమొప్పక.

సీ. సీతమ్మ నారయ ♦ చిన కూర్మరాయుల
 గనె నచ్చమాంబిక క్రమముతోడ
 పర్వతాహ్వయుని గో ♦ పన జగ్గపానంతు
 లనువారి మువ్వర ♦ ననఘ యశుల
 గనియెఁ జతుర్దిశా ♦ జనవద విఖ్యాత
 చరితుల సుగుణోప ♦ భరితులఁ గత
 దురితుల సమర వి ♦ దూతారిదోర్బల
 చరితుల దానాంబు ♦ జాత బహు చ

గీ. రితుల వేర్వేరవారల ♦ నుతి యొనర్చు
 అందఱిఁ పెద్దయా నార ♦ పాహ్వయుండు
 పుత్రపౌత్రాభివృద్ధిచే ♦ పాలుపుమీరె
 సేతు శీతాచలాంతరో ♦ ద్వీతలమున.

క. అతనికి సోదరుడు బుధ

స్తుతుడగు చినకూర్మయ రిపు ♦ సూదనుడు రమా
న్వీతుడు చతురబివేష్టిత
కుతల సుకవి గేయమాన ♦ గురుచరితుండై.

44

సీ ముష్కరపామపా ♦ లష్కరులకు మిత్తి

చెలువారు నేవీరు ♦ చేతికత్తి
పాదుపాహి వజీరు ♦ పాజుల తలమేరు
చెలువారు నేవీరు ♦ చేతిబాకు
గడిదేశ దుర్గాధి ♦ కారుల పెనుమారి
చెలువారు నేవీరు ♦ చేతిసూరి
యుత్కళ దేశారి ♦ యూధాత్త కల్పాంతంబు
చెలువారు నేవీరు ♦ చేతికుంత

గీ. మతఁడు రాజాధిరాజ మా ♦ న్యప్రతాప

రాజపూజిత బిరుద వి ♦ రాజితుండు
సీతమాంబోదరాంబోధి ♦ శీతభానుఁ
డాయతయశోధనుడు కూర్మ ♦ యాఖ్యఘనుడు.

45

సీ. చినకూర్మరాయ నృ ♦ సింహ మేతెంచెను

రాకుండి మన్నెనా ♦ రగములార !
సీతాంబికాసుత ♦ శ్వేతాననుడు వచ్చె
కదలుండి మ్లేచ్చనా ♦ గంబలార !
తిరపదిదొర సంత ♦ తి శశాంకుడేతెంచె
వీఁగుడుత్కళ చక్ర ♦ వీరులార !
వెలిచేటికులజాత ♦ వీతిహాత్రుఁడు వచ్చె
చనుడు శ్వేతాశ్వ వృ ♦ తుచరులార !

గీ. యనుచు నన్యోన్య భయవిహ్వ ♦ లాత్ములగుచు
సకలపరిపంథు లెవనికి ♦ ఝడిసిపోదు

రఙ్గలిదొక్కటరంబుల † కతఁడు మనుజు
మాత్రుడే కూర్మరాయ ప † విత్రమూర్తి.

46

సీ. గట్టిగాశ్రితులఁ జే † పట్టెనా వదలునా
పట్టి బ్రహ్మాదు ల † టిట్టునైన
నాడెనా తప్పెన † గూడు నా మాటకు
నిందు సూర్యులు తల † క్రిందులైన
పొచ్చుగా ధన మర్థి † కిచ్చెనా యచ్చెరు
వల బలిశ్శేఖరా † దులకునైన
నిలచెనా దురములోఁ † దొలఁగింప వచ్చునా
కొలది భీమాచ్ఛుగా † దులకునైన

గీ. కలఁడె యిటువంటి నుగూణ ని † కాయఁడెందు
చతురుదన్వత్సమావృత † త్సౌతలమున
ననఁగ వెలిసేటివంశసం † జనితుఁడై మ
హాప్రభవహించు చినకూర్మ † యాభిమండు.

47

ప. వీరలకు సావత్త్వి మాతృగర్భ సంభూతుఁడైన పర్వతాభిధేయుండు.
ఉ. తమ్ముడు చిన్మకూర్మయకు † దారుడు శౌర్యవివేకధైర్య స
త్యమ్ముల కాకరంబు విన † యావనశీలుండు పర్వతాలు ర
త్నమ్ము సమాన యోధ సము † దాయములోపల సత్కవీంద్రలో
కమ్ము నుతింపనించెను ద † గన్నిజకీర్తి జగత్ప్రీత్యాత్రిగా.

49

శా. నించె గీర్తులు రోధసిన్ నృపులు మ † నించె బుధశ్రేణి బో
పించె పౌరుషదూరకార్యములు దూ † పించె బురాణంబు లా
లించె సర్వదిశావకాశముల నే † లించె బ్రతాపార్కుచే
ఘించె బర్వతరాయఁ డిద్ధరణి ని † ర్నించె దటాకాదులన్.

గీ. అతనికి సహృదరులును గో † పనయు జగ్గ
నాహ్వయుఁ డనంతుఁ డభ్యుద † యంబు నెంది
మూఁడు లోకంబులను నిండ మూ † రి విద్య
శః ప్రతాపంబు లందిరి † శాశ్వతముగ.

51

ఉ. పేరున బెంపునన్ మిగుల ♦ పెద్దటికంబున నీతిచాతురిన్
నేరువు నొర్పులన్ దయను ♦ నిర్మలకీర్తిని నాధుపర్తనన్
వీరికి వీరెఁగాక పృథి ♦ వీసలి వీరికి సాటివారు లే
రారయనంచు పెద్దలన ♦ నా ఘనులార్చురు బొల్చిరెంతయున్ . 52

క. ఆర్వురిలో మధ్యముఁడు ను
పర్వేంద్ర సమాన భోగ ♦ భాగుండగు శ్రీ
పర్వతరాయఁడు గొనియెన్
పర్వేందు వదనల నచ్చు ♦ పను జగ్గాంబన్ . 53

సీ. జన్మంపుదిండి వ ♦ స్తాదు దేవేరికే
రారాణి పవలింటి ♦ రామితారి
నుడువు వాల్వం గడు ♦ పొడయుని గేస్తురా
లలరారు వలతేని ♦ యలరుబోణి
నలుండను రాచక ♦ న్నాకు ముద్దులగుమ్మ
వెలిమానుల వజీరు ♦ కలువకంటి
పుట్టుగుడ్డగువాని ♦ పువ్వారుబోణియు
కరువలి చెలికాని ♦ కలికిమిన్న

గీ. ధైర్య మగనిచి త్తంబుల ♦ నలరుగొనము
లందుగందుతె తులయని ♦ యందఱనంగ
నందముగ నెప్పె సంతతా ♦ నందహేతు
చరితులగు నచ్చమాంబ శ్రీ ♦ జగ్గమాంబ . 54

గీ. తనయులనుగాంచె శ్రీ పర్వ ♦ తప్రభుండు
అచ్చమాంబికయందు కృ ♦ ప్లాభిధేయు
మఱియు జగ్గాంబవలన కా ♦ మన సమాఖ్య
వారిలో గృష్ణరాయఁడు ♦ జ్వలత మెరసె . 55

క. రంభాది కామినీ కుచ
కుంభమృగీమదకదంబ ♦ గురులక్షణ దో

స్థంభాంతరులై దివిని వి

జృంభింతురు కృష్ణవీర ♦ శేఖరు శత్రుల్.

56

క. ఈ రసికాగ్రణి సోదరుఁ

డై రాజులు కామరాయుఁ ♦ డనుపమగుణ వి

స్థారుండై వారి విభవ

స్థారుండై పెంపుగాంచె ♦ చతురంతపయిన్.

57

నీ. తటి నవత్యప్రవ ♦ ర్తకుండయ్యెనని ధర్మ

దేవతాత్మజుమతి ♦ స్థిరతరోసె

పోటాడవిన బీర ♦ పోయెనటంచును

పార్థుని శౌర్యసం ♦ పద హసించె

యొక రాచవాని ధా ♦ కకు భంగపడెనని

జలధిగాంభీర్యంబుఁ ♦ దలఁపమానె

యగ్రసంభవుల శ్రే ♦ యస్సుల శోర్యని

దేవేంద్రవైభవం ♦ బేవగించె

గీ. యనవరత సత్యవాగ్విప్లవ ♦ యచలశౌర్య

శక్తియునభాగగాంభీర్య ♦ సత్ప్రభుతల

ఖ్యాతిఁగనె జగ్గమాంబికా ♦ గర్భశుక్తి

జనిత ముక్తాఫలుండు, కా ♦ మస ఘనుండు.

58

ఉ. గండరిగండ భూవిభవ ♦ ఖండన కామనరాయ సైనికో

ద్దండ మదోపమాన్య బిరు ♦ దప్రతిపుంజతి కాహళధ్వనుల్

కాండమునిండ నంత రిపు ♦ కామిని కంచు నువ్వనోపధూ

మండలి కంచుకంబు నెక ♦ మాటు వడికివిడ నేమిచిత్రమో. 59

చ. అనుపమ సత్యశౌచ విజ ♦ యార్కుండు 1 కామయ యుద్ధవేదికన్

దన భుజసత్వమున్ గృపయొన ♦ ర్చి యశోధవళాంబరస్ఫురత్

ఘనవధకాయమానము ప్ర ♦ తాపమరాత్రి కరూపమైదగన్

గొనియె జయేంద్రిక దిశలు ♦ గోరిక ముత్తైపునీసఁ జల్లఁగన్. 60

సీ. నలరాజుబోలు సాం ♦ దర్శ మొక్కటెకాదు
 నలరాజు తేజంబు ♦ గలుగువాడు
 రాజరాజును బోలు ♦ లక్ష్మియొక్కటెగాదు
 రాజమాన విరాజ ♦ రాజతుండు
 దేవతాగము బోలు ♦ ధృతి యొక్కటియెగాదు
 దేవతాగ వదాన్య ♦ తా విభుండు
 హర్యర్భకుని బోలు ♦ శౌర్య మొక్కటిగాదు
 హర్యర్భక సుసాహ ♦ సాన్వితుండు

గీ. యారె యీతఁ డటంచును ♦ సూరిజనులు
 సకల ద్విగేశ రాజన్య ♦ సభలఁ బొగడ
 ప్రబల వెలిచేటి పర్వత ♦ ప్రభుకుమారు
 డాయుధ జితారి శ్రీ కామరాయసూరి.

61

వ. అమ్మహనుభావుండు.

62

సీ. శ్రీలు వస్థిలఁ బ్ర ♦ సిద్ధ దానాలు ధ
 రం జేయువారు గు ♦ రాలవారు
 మేలు గురాలు వ ♦ రాలు ముత్యాలు స
 రా లిచ్చువారు గు ♦ రాలవారు
 పాలకీ లందలాల్ ♦ మేలు బంగారు శా
 లూ లందినారు గు ♦ రాలవారు
 వాలూని కేల నూ ♦ బాలను గెలచి శ
 రాఁ జూపినారు ♦ గురాలవారు

గీ. బాల గోపాల పదభక్తి ♦ స్వాల్ జవాబు
 లందు గడుశక్తి దీనబో ♦ మాను రక్తి
 చాల గల్గినవారు గు ♦ రాలవారు
 రాజసము గల్గువారు గు ♦ రాలవారు.

63

గీ. అట్టి శ్రీమద్గురాలాన్య ♦ యమునఁ బుట్టి
 కొమరుగన్నట్టి కోనమ్మ ♦ గురువరాయ

లకును తొలుతటి పట్టి యె ♦ నిమిగ్గటి
విమల సునామ నికురంబ ♦ వెంకమాంబ.

64

వ. మఱియు నప్పరమ పతివ్రతామణికి నమోదాద్యత్రయంబు గలిగె
వారెవ్వరనిన—

65

సీ. కుమతాహితవ్రాత ♦ కమలినీనవవన్య
సామజంబు గురాల ♦ రామమూర్తి
దీప్యత్సుకవిరాజ ♦ దివ్యవాగ్వినుతాభి
ధేయఁడౌ తగు జగ ♦ న్నాయకుండు
పుండరీక భవాండ ♦ భాండ సంభరిత వి
ఖ్యాతయశుండు వెం ♦ కట మనీషి
వేదత్రయము రీతి ♦ విబుధవిధేయమై
యా మహాపురుషత్ర ♦ యంబు వెలసె

గీ. చెఱువులొనరించి బెండ్లిండు ♦ జేసి ధనము
బాతి తోటలు వేయించి ♦ ప్రబల దేవ
తాగృహంబులు గట్టించి ♦ తమ యశోభ
గాంచి గృతులందె వీరన ♦ ర్గంబులొన.

66

క. వీరికి తోబుట్టువుగా
పేరుగ గన వేంకమాంబ ♦ పెండ్లాడె గుణా
ధారుగ పర్వతరాయ గు
మారుగ గామయను మేరు ♦ మందరధీరుగ.

67

ఉ. ఆ కమలాక్షియందు సుతు ♦ లారయ కామయ కుద్భవించి రా
ఖ్యాకలితుల్ సుధీయుతుల ♦ హర్షతి తేజాలు క్షేత్తిరాజు లు
శ్రీకవిరాట్ప్రబంధనుత ♦ విశ్రుతకీర్తులు సంతతార్థి ల
శ్రీకరమూర్తు లభ్యుదయ ♦ సిద్ధులు సర్వదిశాప్రసిద్ధులై

68

క. భూతల విఖ్యాత మహా
పూతాత్ములు సుతులు ముపురు ♦ బుట్టిరి విలస

జ్యోతిత్రయ తేజులు యటు

శాతాయుధ యుద్ధవిజిత † శత్రుసమాజుల్.

69

గీ. పాపయాభిధేయుఁడును జగ్గ శ పయును గురువ
రాయలును సాధునత్కవి శ గేయులు నుత
కాయు లాహవ సిజిత గాం శ గేయులు సదు
పాయు లూజితగుణ్యన శ హేయు లెవుడు.

20

క. కామయ్య తోడఁబుట్టువు
భూమహిత సతీత్వ సహిత శ బుచ్చమ ప్రియకాం
తామణియై సిరిగాంచెను
రామయ్యను మన్నెనంశ శ రాయన కెలమిన్.

71

క. తన గర్భవాసమున బు
ట్టిన యచ్చవ బుచ్చవలు ఘ శ టించిరి తను బు
ట్టిన యింట మెట్టినింటను
వననిధికన్యక సదా ని శ వాసము నేయన్.

72

చ. అనయము మన్నె రామయ సరమాఖ్యనకున్ బ్రయవత్తియై జగ
జ్జన నుతిగాంచి యచ్చమ బ్రశశస్థియశంబును గాంచి నిత్యశో
భన తనయానుభూతి పరివర్తిత సీతిఁ జరించి మించె శ్రీ
వనిత ముకుందుతో గలసి శ వర్తిలు చందము దోప నిచ్చులున్.

గీ. శ్రీగురాలపాపాహ్వయుఁ శ జెట్ట బట్టి
గాంచె అచ్చమ యోగభా శ గ్యప్రపూర్తి
చంద్రు నల రోహిణీదేవి † చందమునను
బలుని సజియైన రోహిణీ † భామ రీతి.

74

క. ఈ పరమపుణ్య సతులకు
దావున జనియించి సమధి శ దానాధికులౌ
పాపయ, జగ్గయ, గురవయ
దీపించిరి భవిని కీర్తి శ తేజము లలరన్.

7

వ. అందుఁ బెద్దయగు పాపయాభిధేయుండు,

76

సీ. శ్రేతాగ్నులను సము శ ద్విప్త తేజంబుచే

తనకాదు కినుకచే శ తను జయించె

నాలుగంభో నిధా శ నంబులు గంభీర

తన కాదు కరుణచే శ తను జయించె

నైతుకల్పకముల శ సథిక దానంబుచే

తన కాదు కీర్తిచే శ తను జయించె

వడ్చక్రవర్తుల శ శమదమ జ్ఞప్తిచే

తన కాదు బలిమిచే శ తను జయించె

గీ. భభిభళి యీతఁడే మహా శ భాగుఁ డనుచు

సకల భూమివరోత్తమ శ సభలలోన

బుధజనములెన్న పేరు పెం శ పును వహించె

నవని వెలిచేటి పాపరా శ యాహ్వాయుండు.

77

సీ. కవచకుండలములు శ గాంక్షింప హరికిచ్చి

యర్థరథుండయ్యె శ నంగరాజు

వరుసఁ గోరినకళలో శ మెరల కర్పించి క

శావిహీనుండయ్యె శ రాత్రిరాజు

సైకమారు పాదత్ర శ యోర్వె నర్పించి యం

తట శాంతపడె బలి శ దైత్యరాజు

చెలికాని సైకని పో శ మింపఁ జాలకను మూ

లను దాచుకొనె సొమ్ము శ రాజరాజు

గీ. గాని నీవలె నిరతాన్న శ దాన ధర్మ

శూరులూ ? కారు వారల శ దారివేర

టంచు సుకవులు పొగడఁ బ్ర శ ఖ్యాతిఁ గాంచె

నవని వెలిచేటి పాపరా శ యాహ్వాయుండు.

78

సీ. వెలిచేటి గోత్రప శ విత్ర కామనరాయ

నందన పాపయ శ నామధేయ

వింత నీకీర్తిలో / దోం తరం బుంతట
 కరిఖగరత్నని శ్రీ స్థరమహీజ
 రాశివారాశి ప శ్రీ ర్వతహరి దీశ్వర
 పంక్తులు నిజమూర్తి శ్రీ ప్రబలెనెంట
 రెంటిమూడింట నా శ్రీ లింటనై దింటనా,
 తింట నేడింట శ్రీ నెన్ని దింట నంటి
 కంటి తోడయ్యె నలతమ్మి శ్రీ కంటిదొరకు
 నింటితోడయ్యె నలబేసి శ్రీ కంటిదొరకు
 వెంట తోడయ్యె నలదచ్చి శ్రీ కంటిదొరకు
 పంటి తోడయ్యె నలతెర శ్రీ గంటిదొరకు

79

సీ. ఈరమ్యుడార్తావ శ్రీ శ్రీ రక్షణోన్నిద్ర
 జాగత్ప్రతాప దీ శ్రీ యోచణుండు
 ఈశ్వరుడరిభటో శ్రీ ద్వాసకంఠవిలుంత
 నాతిశాతోపేత శ్రీ హేతిబాహుఁ
 డీధన్యుఁ డఖిలభూ శ్రీ మీదురా ధోరేయ
 చటుల నిశ్చలగాఢ శ్రీ సారభుజుడు
 ఈ సత్యవాక్యుడ శ్రీ నేకకళాపూత
 చాతుర్య విద్యావి శ్రీ చక్షుండు

గీ. ననుచు కవిరాజులెల్ల ప శ్రీ స్థనమునేయఁ
 బ్రతిదినంబును నెగడ భూ శ్రీ పాల సభల
 నంగ వంగ కళింగ రా శ్రీ జ్యంబులందు
 ననుప మానోదయుఁడు పాప శ్రీ యాహ్వాయుండు.

80

సీ. శ్రీ సుందరీమయ శ్రీ ప్రాసాదముల్ గల్గి
 నవరత్న సింహాస శ్రీ సంబుగల్గి
 మానితాట్టాలకా¹ శ్రీ జానేయములుగల్గి
 ప్రమదయుగ్ధంతావ శ్రీ శములుగల్గి

- ధరియింప నమల ము శ క్తాహారములు గల్గి
 సత్త్విర ధుక్వశు శ చయము గల్గి
 గోత్రానుగుణ పుత్ర శ పుత్రీచయము గల్గి
 శాసింప పూజ్య రా శ జ్యోబు గల్గి
- గీ. భటనటీనట గాయక శ వ్రతతి గల్గి
 సకలవిద్యావిశేష వ శ జ్ఞనము గల్గి
 మీరి వర్తిల్లు నా శ చంద్రతారకముగ
 నవనివెలసేటి పాపరా శ యాహ్వాయుండు.
- ఉ. శ్రీ మహితాత్ముఁ డీతఁడు వ్ర శ సిద్ధగురాల కులాధినాథుడొ
 రామయఁ బుత్రినచ్చపను శ రంజిలఁ బెండిలియాడె యామెతో
 తామర తంపరై సిరులు దార్కొని శ యైదుగు రాజుబిడ్డలన్
 గామయ రామ యావ్వయల శ గాంచె గుమారుల మేరుధీరులన్.
- ఉ. తమ్ముడుఁ బావరాయనకు శ దారుడు జగ్గయనామధేయఁడొ
 ద్యమ్ముగు నన్వయక్రమము శ నందలి పూర్వుల హద్దువద్దతుల్
 గ్రమ్ముకయుండఁగా మెలఁగె శ కార్యవివేకము ఖడ్గరీతి ద్ద
 నమ్మినవారి బ్రోచుట స శ నాథత నిత్యమమూల్య సాధుతన్. 38
- సీ. మందార కుందార శ వింద చందనచంద్ర
 బంధురంబు జితాభ్ర శ సింధురంబు
 హీరముక్తాహార శ హిమధారుణీభృదు
 ధారకం బవహృత శ తారకంబు
 శర్వపర్వత ధరా శ ధూర్వత స్వర్ధేను
 గోరసం బవధూత శ సారసంబు
 శరదర శిశిర వా శ సవతురగస్వరు
 శ్రీకరం బమిత ను శ ధాకరంబు
- గీ. 1 శారదానంత పారద శ శారదాభ్ర
 కారణం బమృతాంభోను 2 సారణంబు

సాధుజనగేయు వెలిచేటి శ జగ్గరాయ
చారుతర భూరిక్కిరి వి శ శ్వప్రపూర్తి. 84

క. వీరుండు జగ్గవదార సుకు
మార తనుసూర్తి నూత్న శ మదనుండనగా
పేరొందిన కామయ సుకు
మారుగా గనియె నక్క శ మను బరిణయమై. 85

క. అందఱికిఁ గనియ్యుండు (శ్రీ)
మందిరలోచనుండు సుగుణ శ మందిరుండు యశ
స్తుందిల దిక్కందరుండా
నందుండు గురురాయండు గృతి శ నాయకుండు దగళ. 86

గీ. బాట్ల తిరుపతిదొర వంశ శ మున జనించి
పేరుగను వెంకనదొర శ విష్ణయగు న
సంతమను బెండ్లియాడె కా శ మయకుమార
వరుండు గురురాయం డాశ్రితా శ వన నిరతుండు. 87

సీ. సత్యవచోరూఢి శ చంద్రమతీ హరి
శ్చంద్రుల రీతిఁ శ బ్రశస్తిగాంచి
దాననిరూఢి 'విం శ ధ్యావలీ బలిచక్ర
వర్తులఁబోలి స శ త్ప్రభవహించి
పరమవ్రతార్థాను శ చరణరూఢి నరుంధ
తీవశిష్టుల యోజ శ దేజరిల్లి
అనవరతంబు న శ న్యాయానురూఢి చే
రోహిణీచంద్రుల శ మోహమూని

గీ. సప్తసంతాన కర్మత శ చతురుత్తరి
అంగవంగకళింగ రా శ జ్యంబులందు
సంతత శుభాభివృద్ధి న ? సంతమయువ
తీ గురువరాయలు పదార్త శ యోగమునను.

క. కాంతాకాంతులుఁ బొగడ న

సంతమ గురుకాయ వరులు ? యైక్యతమదిలో

జింతింప ననంతాస్థి

సంతత శుభవృద్ధి గొనలు ? సాగుటచేతన్.

89

వ. అని జగజ్జనంబులు గొనియాడ వేడుకనివ్వటిల్ల నవ్వధూవరులు. 90

చ. చెరువు లొనర్చి బెండిలులు జేసి ? ధనంబులు బాతి దేవమం

దిరములు గట్టి సత్కృతి ప ? తిత్వము గాంచి ప్రజాభివృద్ధిచే

వరలి కళింగదేశమున ? వారలు మెచ్చంగఁ గీర్తితేజముల్

నిరతము గప్పచుండి రవ ? నీతలనాధులు సత్కరింపఁగన్.

91

వ. మఱియుఁ గృతినాయకుండైన శ్రీగురురాయుండు ప్రాగల్భ్య గాం
భీర్యాది గుణంబులఁ బ్రకాశింపుచు.

92

క. తన వంశకర్తయై తగు

చివరిపతిదొర ప్రతి ? వృత్తే నిల్చి రచిం

చిన, నడివల్లెను నిలచెను

తనకుం దనవారలకుఁ బ్ర ? థాన పురముగాన్.

93

వ. అట్టి గురురాయుని మహనీయసమృద్ధింబులు వర్ణించెద.

94

సీ. ఆశ్రిత జనముల ? కానందమూరంగ

సుకవీశ్వరులకు గో ? రికలు గురియ

కాస్త్రవాదులకు ని ? చ్ఛాస్త్రా చీకూర

సంగీతగాండ్లకు ? తృవమెలర్ప

బ్రహ్మవిద్వాంసులు ? పరమసంభ్రమమొంద

వందిమాగధులు కై ? వార వరువ

బంధుల కధిక సం ? కదలుఁ జెన్నెందంగ

దీనజనంబుల ? తృప్త దొలంగ

గీ. సర్వశత్రులరణ్య వా శ సములుఁ జెంద

ప్రబలి దేవేంద్రవైభవ శ వదవిగాంచె

వెలిచెటి కులాంబురాళి నా శ విర్భవించి
రమ్యగుణపూర్తి శ్రీ శ గురురాయమూర్తి.

95

చెవులందు కట్టాణి శ చవులీను ముత్యాల
చౌకట్లు భుజముల శ చౌకళింప
డంబుగాకంబుకం శ తంబునదాల్చిన
చంద్రహారములు ర శ స్థలిఃజెలంగ
మహితోర్ధ్వరేఖాన శ మంచితాంగుళముల
దివ్యమాణిక్య ము శ ద్రికలు వెలయ
కటితటంబున ప్రభా శ పటల సంఘటితమే
ఖలజగాజిగి చుట్టి శ గడలు కొనంగ

చీనిచీనాంబరములు దా శ ల్చి నవమోహ
నాకృతిని వచ్చుదను నభి శ నవమనోజా
గాంగవెలదులు వర్ణింప శ గాఢనర్మ
రమ్యగుణపూర్తి శ్రీ శ గురురాయమూర్తి.

96

మేడివ్వఖర్వలా శ స్యాడంబర చరస్వ
రాడగ్రధున్యార్ము శ లక్ హసించి
సాధ్యమరుజ్యేష్ఠ శ వధ్యాయతోరోభ
వాధ్వాంకహారాళి 1 శ బాళి మించి
నాకరజన్యటీ శ నీకభ్రమితకు భృ
త్రాకటాద్ధాబ్ధి ది శ రస్మరించి
కుంభినీభృచ్చిదా శ జృంభణదంభోళి
ధరతరుపంక్తి పాం శ దురతనెంచి

గీ. యహిపతను కాంతినెంచి ప్ర శ ఖ్యాతిఃగాంచె
స్వస్థల రసాతల రసాత శ లస్థలముల
పురుషగాంగేయ వెలిచేటి శ గురువరాయ
చారుతరక్షిరి కాంత వి శ శ్వప్రపూర్తి.

97

1. వాధ్వాంకహారాచ్ఛభాళియని సాకాంతరము.

- . నినునాశ్రయించువా ? నిదిగదా దేవేంద్ర
 భోగంబు లక్ష్మీస ? మాగమంబు
 నిను వినుతించువా ? నిదిగదా ! ప్రాజ్యసాం
 బ్రాజ్యంబు జగదేక ? పూజ్యంబు
 నీ ప్రాపుంగన్నవార నిదిగదా నిత్యణి
 వస్వర్గసుఖము త్రి ? వర్గసుఖము
 నిను శరణొందు వార నిదిగదా నిజకులా
 భ్యుదయంబు సకల రి ? పుక్షయంబు
- గీ. నహహ ! నిను గొనియాడఁగా ర నలవి యగునె
 యెన్నికలుఁగన్న భాగ్య సం ? పన్నులందు
 ననుచు నుకపులుఁ బొగడఁ బ్ర ? ఖ్యాతిఁ గాంచె
 రమ్యగుణపూర్తి శ్రీ గురు ? రాయమూర్తి.

- సీ. అగ్రజన్ముల భంగి - నగ్రజన్ములఁ గాంచు
 తనయుల భంగి పూ ? తనయులఁ గను
 తమ్ము లల్లరిజా ? తమ్ముల నీక్షించు
 సముల యశస్సార ? సములఁ జేయు
 శ్రీతుల లక్ష్మీ సమా ? శ్రీతులఁగా నెసరించు
 నరుల కాటడవి కా ? పరులజేయు
 తల్లులంచు నతీమ ? తల్లుల నీక్షించు
 చరుల నజ్ఞాన సం ? చరులుగ గను

- గీ. నెంత పుణ్యాత్ముఁ డితఁడు మ ? హీతలమున
 సత్స్వభావుండు ధర్మని ర ప్తాగరిష్ఠఁ
 డార్య సన్నత చరితుఁ డ ? వార్య ధైర్యుఁ
 డతుల వీర్వుండు గురువరా ? యాహ్వాయుండు.

- సీ. ఎంత పర్యంతంబు ? దంతావళంబులా
 శాంత సంపదానేచ్ఛ ? నలరుచుండు

ఎంత పర్యంతంబు ? సంతాభరం బూని
 యాదివరాహేంద్రుఁ ? డలరుచుండు
 ఎంతపర్యంతం బు ♦ సంతరత్నక్షపా
 పతు లహర్నిశమును ♦ ప్రబలుచుండు
 ఎంతపర్యంతంబు ♦ పృథ్వీసుతానాథ
 కథ లోకపావన ♦ క్రమముమీరి

గీ. ప్రబలునందాక వంశవ ♦ రంపరాభి
 వృద్ధినిశ్చల లక్ష్మీన ♦ మృద్ధిగల్గి
 వర్ధిలుచునుండుగాతఁ భ ♦ వ్యక్రమమున
 రమ్యగుణవర్తి శ్రీగురు ♦ రాయమూర్తి.

100

షష్ఠ్యంతములు

క. ఏతాదృక్సద్గుణ సం
 జాతునకుఁ బోషితాగ్ర ♦ జాతునకు శుభ
 వ్రాతనికేతనునకు రుష
 కేతన తుల్యాకృతికి ను ♦ కృత సంతతికి.

101

క. కరుణాంతః కరణునకుఁ
 శరణాగత దీగమనుజ ♦ సంభరణునకుఁ
 తరుణారుణతేజనకు వి
 తరణామరమణికి, వీర ♦ తనయాగ్రణికి.

102

క. ప్రవిమల వెలిచెటికుల సం
 భవ తిరపతిరాయవంశ ♦ పాథోనిధిపూ
 ర్ణవిభావర్యధిపతికి
 ధవళాబ్జాతాక్ష భ ♦ తత్పరమతికి.

103

క. కరగత కాక్షేయునకున్

శరధివృతోర్వీశగీర్తి ♦ సంధాయునకున్
దురితయుత శత్రుజత్సం
గర గాంగేయునకు ముకవి ♦ గంగేయునకున్.

104

క. శ్రీ వెంకమాంచికా గ

ర్భావాస సరోజునకును ♦ హరితేజునకున్
భూవనదార్యస్తుత నా
నావిద్యాగ్రహణ కాభి ♦ నవభోజునకున్.

105

* క థా ప్రా రం భ ము *

ప. అభ్యుదయ పరంపరాభివృద్ధిగా నా యునర్పణబూనిన ధర్మనందన
విలాసంబునకుఁ గథాక్రమం బెట్టిదనిన. 106

సీ. పాలమున్నీటి పా ♦ పని కాలముననైన

మన్నీలలో నడి ♦ పన్నవాడు
చిలువజన్నముసూడు ♦ చేజేయఁబూని జేఁ
జేధరిణిఁ బొగడ ♦ వర్జించినాఁడు
నుడ్డకేల్దొర యాడు ♦ బిడ్డ బిడ్డనికిని
మనుమడన్ వాసిగై ♦ కొనిన వాడు
కడగండ్లురాకుండ ♦ గనిపెట్టి ప్రజలెల్ల
నేలనాల్గు తెఱంగు ♦ లేలినాఁడు

గీ. దీవిపుట్టువుబాసవాల్ ♦ దేవర నుడి

కారములగల్గు చలిపాన ♦ కంబుగ్రోలు
ననఘతరమతి జనమేజ ♦ యక్షితిపతి
మనవిగా వె శంపాయ ♦ మనకు ననియె.

107

- ఉ. తాపసనాథ నాకు పెద ♦ తాత యుధిష్ఠిరుఁ డర్థి మున్నుగా
 బ్రాహ్మణి బెండ్లియాడి తన ♦ తమ్ములతో నటవీధ మైథిలి
 య్మృ పరిపాలు బాలికను ♦ కామినిగాఁ గొనుటెట్లు చెప్పవే
 శ్రీపరిణామవాక్యముల ♦ చే యతిలోక వతంస నాపుఁడుక. 108
- వ. వినుమని వైశంపాయనుం డిట్లనియె. 109

ఇంద్రప్రస్థపుర వర్ణన

- క. విప్రవరాజశ్రేష్ఠ ఘ
 లవదమై మేలుఁ గొమ్మ ♦ లం బెనఁగుచు లో
 క ప్రస్తుత తరుగతి నిం
 ద్రప్రస్థ సమాభిధాప్ర ♦ థాన పురిఁ దగుక. 110

మ. పరిఘాబ్ధి ప్రతిబింబితాంఘ్రియమణి ♦ ప్రాకారశుంభచ్చిఘో
 త్కరముక శేషఫణాళియక భ్రమ సదా ♦ గ్రాసార్థమైవచ్చి యా
 గరుటామంతుఁడు స్వాంఘ్రిఘాతములకుక ♦ గామంటబోలించి వే
 సరియేగుక ప్రతినిత్య మీర్వనయధే ♦ చ్ఛాదుర్లభస్వాంతుఁడై.

గజవర్ణన

- చ. దరివిరిఁ దోట్రమానుల మొ ♦ దళ్లను గట్టుదువడ్డ యేనుఁగుల్
 గరజుక పక్కిముక్కులను ♦ గ్రక్కిన గింజలురాలి వీపులక
 గరమున నేలగొచ్చి పయి ♦ గట్టిన ముట్టి మదోదకాప్తి నం
 కురములుగట్టి చెట్లగుట ♦ కొండల పోలిక నుండు నందునక. 112

అశ్వవర్ణన

- మ. అరడెక్కల్ దడిగాక యుండను ప్రవా ♦ హంభంబు పైనాడు బి
 య్యెరికుక బాముల వేటకానికిని ము ♦ న్నైపారు వేళంబుపై
 కురు కంసాదుల కంకవన్నియల జో ♦ డూనించు బాచాల్ పురిం
 బరగుక నన్నె కొకొక్క లక్ష యగుచుక ♦ బాగాలు నిండారంగక.

భటవర్ణన

మ. పులి మీసల్ దెగదీసిపారంగ కరం ♦ బూబట్టి గంధీభమున్
 నిలువక రోజుడు పాముకోటఁ బెనుకన్ ♦ బేతాళురావించి
 కొలువం గోటను వెన్నముందరగఁజై ♦ గుప్పించి దాటంగ సా
 ముల వస్తాడు తనంబు గన్న భటు లిం ♦ పుల్లండు పెక్కండ్రటన్.

స్త్రీ వర్ణన

గీ. నయనముఖ కరతల చర ♦ ణములు విరులు
 బాహులు బిసాబు లుదుటు గు ♦ బృలు మొగడలు
 పలుకు మావులతేనెమై ♦ వలినిడి యట
 పద్మినుల పద్మినులఁ జేసె ♦ పద్మభవుడు. 115

గీ. నడలమాంద్యము కేలందు ♦ దొడల కుంభ
 గరిమ పిరుదల సిబ్బెంపు ♦ గుఱుకుచముల
 రదరుచి నఖంబులను గూడ ♦ బొదివి యచట
 పద్మినుల పద్మినులఁజేసె ♦ పద్మభవుడు 116

చ. కలకులతోడ నేస్తముల ♦ గట్టిసవారలువచ్చి వేల్పుటిం
 తులు బొలయల్కనుంట గని ♦ తో నదిదీర్చి మరుగు దీపిక
 జలమిడి గొప్పలన్ మెడల ♦ స్వర్నదితంబుల దండలుంచి కాం
 తులఁ గవగూర్చి వారలను ♦ త్రోవలుపట్టుదురందు మెడలన్. 117

శా. కొమ్మల్ రత్నవిమానరాజములపై / గూర్చుండి గుండక్రియన్
 జమ్మంగా నమృతంబువాడ ఖచరుల్ / చిత్రస్థపాంచాలికా
 ఘమ్మంగూడుక నాలక్రించి తుదినే / గన్ రామినందంటి ని
 త్యమ్మర్థింపుచు బ్రోవుచుండ్రు మగుడన్ / తద్గీతముల్ గొల్పుగన్.

సౌధ వర్ణన

శా. సింగారంబుగ పెడిమేడలపయిన్ / శృంగారిణుల్ గూడి సా
 రంగోదీతము వాడచెంతజను సా / రంగాంక సారంగ మ

సిం గుప్పించఁ దలంచ నాతఁడు నిగో ? ధించంగ తత్పాద ఘా
తాంగప్రసావనుధాప్తి వాటికిని సా ? ధాభిఖ్యగల్గెం జమి. 119

బ్రహ్మ క్షత్రియాది వర్ణన

శా. అందెల్లప్పుడు యాగభాగములకై ? యాసింపఁగావచ్చి పో
సందొక్కించుక లేక దివ్యులు పురీ ? సంవాసులై యుండుటకొ
కందర్పజ్వర వీడితాంగులయి త ? త్కాంతల్ తదీయాగ్ర భా
బృందప్రాగ్ధన సేయఁచుండెదరు స్వా ? భీష్మార్ధసంసిద్ధికి. 120

సీ. శేషుండే విద్యావి ♦ శేషుండు మదిదేలి
వారి చుట్టుక పాకు ♦ లాడుచుండు
చందురుండే రాజు ♦ సంజ్ఞఁ డెల్లప్పుడు
నక్షత్ర మార్గంబునం జరించు
యక్షుండే సంపన్నుఁ ♦ డ్ధిదుండై యల
కాపురంబునఁ ♦ జేరి కాపురించు
ముసలియే హలికుండై ♦ ససిలేక తా తెల్ల
బోయి యేసనిసేయఁ ♦ బూన కరుగ

గీ. ననుచు హాస్యంబు సేయుచు ♦ నప్పురమున
బ్రహ్మణ క్షత్ర వైశ్య శూద్ర ♦ ద్ర ప్రముఖులు
సకల నేదులు స్వకులాను ♦ సారు లుచిత
వర్తనులు కార్యకరులయి ♦ వరలు చుండు. 121

ర సి క వ ర్ణ న

సీ. వారిజనయన నీ ♦ యూరు పేరేమన్న
వాఙ్మాపు మీగాళ్ళ ♦ వైపు 1 జూపె
కోమలీమణి నీదు ♦ పలమేది యన్నను
నూనూగుటారు గ ♦ నైనఁగఁజేసె

ననఁబోడి నీదగు ♦ నునికివట్టేగన్న
 గొప్ప తామరతూడు ♦ ద్రిప్పెఁ గేల
 రామావతంస నీ ♦ నామ మెయ్యదియన్న
 కువలయవత్రంబు ♦ గోరఁజీరె

గీ. పాలతి దయఁజూడుమనుచుఁ దాం ♦ బూలమియ్య
 నంది చెవిమూసి క్షీల్డ ♦ నాని చనియె
 భావము నెఱిగి సరనుఁ డ ♦ ప్పాటి సరిగి
 యతను సంభోగ సామ్రాజ్య ♦ మనుభవించె.

122

పుష్పలా లి కా వ ర్ణ న

నీ. పూబోణి నీ పొన్న ♦ పువ్వంటవచ్చునా
 వెలలేని గరియంట ♦ ఫలముఁగలదె
 పాలతిరో తమ్మి మొ ♦ గ్గలు బయల్ పరువుము
 వలపు నిలువఁగరా ద ♦ వస్యముగను
 ఇంతిరో దండలం ♦ దిమ్మ కేలంటఁగ
 కొన గొనరెద రెందు ♦ గుణమెఱుఁగక
 కోమలీమణి జపా ♦ కునుమ మెంతో మీరు
 బలు కుడు రుంచంగ ♦ భ్రమ గలిగిన

గీ. సనుచు సరసుల కామోద ♦ మంకురింప
 నర్చ మర్మోక్తులాడుచు ♦ కూర్చి నెఱయ
 నలరు విల్చుని పువ్వజిల్కల ♦ విధమున
 విలుతురట్ల పూలు పుష్పలా ♦ వీజనములు.

శా లి పా లి వ ర్ణ న

నీ. ముత్తైపు సరులతో ♦ జొత్తిల్లునవి మల్లె
 గుత్తులాదెల్పుము ♦ కోమలాంగి
 సరసుండ వహహ య ♦ జ్ఞాడ లెఱుంగవు
 చేలచాటున జూడ ♦ బోల దింతి

గనరాదె చేలచా ♦ టున వెల్లుగల్గిన
పట్టి చూడఁగరాదె ♦ పద్మగంధి
పట్టిన చిక్కులు ♦ బెట్టరా మగవారు
కలయఁజూచిన తప్పు ♦ గలదె చెపుమ

గీ. తప్పుమాటలు పెద్దలు ♦ తలపఁబోరు
పగలు గాకుండ జూతురా ♦ పాశమైన
ననుచు పాంథులతో సూక్తు ♦ లాడుకొనుచు
లీలఁ బాలుతురు శాలిపా ♦ లి కలు వీట.

124

ఉ ద్వా న వ ర్ణ న

క. విరజాజులు చామంతులు
సరనఁపు సంపెంగలు పారి ♦ జాతంబులును
విరిమల్లెలుఁ దరుచై యట
విరిదోటల కరణి పరులు వెలయఁగఁ బండుక.

125

మలయమారుత వర్ణనము

సీ. మందార కుందార ♦ వింద మాధ్వీరసా
సారపూరింబు వి ♦ స్తార పరచి
మలయాగర్హణహా ♦ నిలయాగ వలయాహి
కులభుభుత్వాపేక్ష ♦ గుంటపరచి
బోళనాళిక ము ♦ భీలలా మానన
గోళ తాంబూల ర ♦ సాళి గ్రోలి
శారీ శుక్తి సహా ♦ కారీ వనీచర
న్నారీతనుగ్గాని ♦ వారి నడచి

గీ. పాలయలుక మారుమోములై ♦ మలయుఁ జెలలు
మైఁ గగుర్పాటుతో నల్క ♦ మాన్పి ప్రియుల
కొంగలింపఁగఁ జేయుచు ♦ కడకుతోడ
సోకు వేలుపు వేకువ ♦ సోకు నచట.

126

చ. క. చిలుకలు భట్లరీతి నుతి ♦ సేయఁగ గోరలు నూడిగంపు వా
రలగతి రచ్చమోలను బ ♦ రాబరిసేయఁగఁ గేకులాడ కో
కిలములు మేలువల్క కల ♦ గీతము తేటలు సేయ పువ్వుదో
పులను మదుండు నిచ్చల ప్రభుత్వము జూపుచు నుండునప్పుచో.

వ. మఱియు మహాదేవుని దేహంబునుఁ బోలె సర్వమంగళాలంకృతం
బై, నారాయణ ప్రవేశంబు బోలె నిష్కపట భాసురంబై, పితా
మహాని ముఖంబునుంబోలె చతుర వాచీవిలసనంబై, నభంబును
బోలె చంద్రతారకాభిరామంబై, స్వర్లోకంబునుబోలె రంభా
రామావృతంబై దినలక్ష్మింబోలె ననంత మహాబంధురంబై, మధ్య
మానామృతార్ణవంబులుం బోలె ఘమఘమారావ భరితంబై
యొప్పు నప్పురమున కధీశ్వరుండు.

128

ధర్మరాజు

సీ. తన కీర్తి సతి కటి ♦ స్థల మేఖలా ఘంటి
కలన కాండ కటాహ ♦ ములు వెలుంగ
తన ప్రతాపత్రయా ♦ తనున కన్నిత్రయా
తనులు ఖల్యోతంబు ♦ లను జెలంగ
తన దాన జల సము ♦ ద్రమున కంభోనిధుల్
పల్వలంబులరీతి ♦ జెల్వుఁ జూప
తన కర ఖడ్గ శా ♦ త శతకోటినిజై
భూ భృత్పటలి శిలా ♦ స్ఫూర్తి గాంచ

గీ. దేజరిల్లును సకల దిగ్దేశ రాజ
మండలేశ సభాధిపతి ♦ పండిత కవి
కాండ జేగీయమాన వి ♦ ఖ్యాత మహిత
దృఢచరిత్ర స్థిరుండు యు ♦ ధిష్ఠిరుండు

129

సీ. కేలు మోడుచుట యే ♦ కాలంబునను లేదు
బుధ గురు దేవ స ♦ నిర్గులఁ గాని

చెటిమాటకుఁ జెవి శ జేర్చుటెన్నఁడులేదు
 విమలగురూప దే శ శమునగాని
 అడితప్పుట కల శ నైన లే దరిజన
 విత్తజీవనభంగ శ వేళగాని
 చెంతజేర్చుట వర శ స్త్రీల నెన్నఁడులేదు
 లలితయైదగు జయ శ లక్ష్మిగాని
 అసును తనదు చరిత్రంబు శ లార్యజనులు
 సన్నుతించంగ రాజన్య శ వభలనెగడె.
 శార్తికే చంద్రమఃకాంతి శ కీర్తి పాండు
 రాజసుతుఁడై న యీ పాండు శ రాజసుతుఁడు.

130

సీ. ప్రత్యర్థినల సల శ ప్రత్యర్థి ప్రత్యర్థి
 దుర్గాధినాయక శ దుర్గములను
 వి ద్వేషివృష వృష శ విద్వేషి విద్వేషి
 దండధరోత్తమ శ దండధరుల
 పరిపంథిగజ గజ శ పరిపంథి సరిపంథి
 భూధరాగ్రేసర శ భూధరముల
 విప్రియ ఘన ఘన శ విప్రియ విప్రియ
 భోగివరాధీశ శ భోగి వరుల

అ. వె. కల్ప, గర్వమణఃప, ఖండింప శ ద్రుంపస్వా
 హాధిరాజు పశు గ శ ణాధిరాజు
 శౌరికాధివాన శ నారాధిరాజు ప
 తంగవంశరాజు ♦ ధర్మరాజు

131

సీ॥ అధిగుణరత్న ర ♦ త్నాకర రత్నాక
 రాంతర్లోజన ♦ క్రాంతమునకు
 అచిచాతక చాతకా ♦ ర్థిప్రత్యర్థిభూ
 మండలాధీశ వే ♦ దండములకు

అశ్రితకుశుమవ * లాశ్రితయాశ్రితో.

ద్యావాపనీజనం * తానమునకు

బాంధవ నలరల * బాంధవబాంధవ

వార కీర హితోప * చారములకు

అ॥ వె॥ భాగ్యలక్ష్మీనించి * పాలించి తూలించి

బహుసమృద్ధిజెంప * ఫలము నింప

ధరతరాజుసత్ర * చరరాజు ఋతురాజు

దైవ తాగరాజు * ధర్మరాజు.

సీ॥ ఎవ్వని సదృశత్తు * లేప్రాప్లు భవనత్ర

యీధర్మ సంస్కృతి * నెనగుచుండు

ఎవ్వని తేజంబు * లెంతేరిమూర్త్యుత్తు

కస్థూరిభూత జా * గ్రతనుండెల్పు

ఎవ్వని ఘనయశం * జేడువార్థులనుంచి

శుచిమీరి త్రిపథగా * శోభజెలగు

నెవ్వని గుణధర్మ * మెండేదిశుద్ధిగా

రవమై యజాత శా * త్రవము చెనగు

గీ॥ అతడు నిజభక్తి భావమో * దితమనన్కు

బాంధవామాత్య దైవతా * ప్రభుహితా

కృతదయావృత యదువేష * కృష్ణమూర్తి

తలచ కేవల మర్త్యుడే * ధర్మనుతుడు.

క॥ ఘనులనుజాలు భీమార్జును

లు నకుల సహదేవులన * నలుగురతనిం జో

లినవా ర్షులుగురు బలుమా

రును నని నలుగురును బలుమరు నిరూపించనో.

వ॥ అమ్మహానుభావుండు తాజ్యపరిపాలనంబు జేయుచు

ప్రథమాశ్వాసము

సీ॥ హరివాసరవ్రతా ♦ యతపరాయణత చే

రుక్మాంగదుని మనో ? రూఢిగల్గి
ద్వాదశీవ్రతస ము శ్చ త్పదనాన్నతి గన్న
యంబరీషునకు తు శ్చ ల్యంబుగాంచి
నిరతాన్నదాన వి శ్చ స్ఫురణాభిషక్తి చే
బలిచక్రవర్తికి శ్చ తులవహించి
సకల ధర్మాధర్మ శ్చ సాంప్రదాయక వివే
క విహృతిచే భీష్ము శ్చ ని విధముగాంచి
భానునుత్రేజమును శీతభాను సుప్ర
సన్నతాభూతి దేవతా శ్చ చార్యబుద్ధి
గలిగి పరిపూర్ణవిశ్వ వి శ్చ ఖ్యాతిఁగాంచె
దీనరక్షాస్థిరుండు యు శ్చ ధిష్ఠరుండు.

136

సీ. కుంభినీనాథ ది శ్చ కుంభినీ నాథుల

కిచ్చావిహార పం శ్చ తృప్తిఁగలిగె
నాగాధినాథ ఘం శ్చ నాథూదినాథుల
నవనీభరము మ్రోవ శ్చ నల్పమయ్యె
భానుమత్ప్రలేయ శ్చ భానుమత్ప్రముఖ ఖ
గంబుల కధిక ప్ర శ్చ కాశమబ్జె
పవనంబునకు పురో శ్చ పవనంబునకు తైత్తి
సౌరభ్య ముఖ్యవాం శ్చ ఛలు లభించె

గీ. తల్లిదండ్రులగతి నన్న శ్చ దమ్ములట్ల
ప్రజలఁ బాలింపుచును ధర్మ శ్చ పథము విడక
సకల వల్లాశ్ర మాచార పం శ్చ భృతముగ
నాతఁ డుర్వీతలంబేలు శ్చ నవసరమున.

137

వ. ఇట్లు తన దమ్ములు దాను సుఖంబున నుండ.

138

క. వారలు దనమది కెప్పుడను

పారులుగా నిత్యధర్మ ? చారులుగ సుధా

ధారులుగా నిఖిలారి వి
దారులుగాఁ దలఁచుచుండ । ధర్మజుడలరెన్.

139

సీ. ఆ పాండుసుతులు స్వ । యంవరలబ్ధయా
పాంచాలితో ప్రియ । వడివసించు
తరి నారదుఁడు వచ్చి । తదనుచితంబెంచి
సమయంబుఁ జేసె వ శ్ర మున కొకఁడు
గానట్లు వసియింప ♦ గ్రమమున నాలోయు
ధిష్టరుండు కళావ ♦ తిని వరించి
గనె ప్రజాభ్యుదయమ ♦ కృడ విచుపించెద
మాసవేశ్వర సావ శ్ర ధాన మతిని

ఆ. వె. వినుము సకలమైన । జనపదములలోఁ బ్ర
శస్తిగను విదేహ । జనపదంబు
జరయు రుజయు లేక ♦ పరిపూర్ణ ధనధాన్య
మహిత మగుచు భద్ర ♦ సహిత మగుచు

140

మిథిలాపురస్థాన

సీ. సాకల్య ధన నిధా శ్ర నాకరం బగు నల
కాపురం బిల మిథి శ్ర లా పురంబు
కర రత్న చా । మిథికరప్రాకార
గోపురంబిల మిథి శ్ర లాపురంబు
పరవాహినీశ సుం । భరితమకా జలదేవ
తాపురంబిల మిథి శ్ర లాపురంబు
జహనుభోగినీభోగ । సహితమకా భోగన
తీపురంబిల మిథి । లాపురంబు,

గీ॥ ధర్మకర్మంబులకు నెల్ల శ్ర దాపురంబు
క్రౌర్యస్థుల జయలక్ష్మికి శ్ర కాపురంబు
భూపురంద్రీమణి మణికి శ్ర నూపురంబు
గోపురం బమ్మహా మిథి శ్ర.లాపురంబు

141

జనకుడు పత్నీయుతిముగ తపంబు సేయుట

సీ॥ ఆరాజధానికి ॥ నాధిపత్యముసేయు
సకల ధాత్రీజన ॥ జనకుడగుచు
జనకుండు విజ్ఞాన శ్ర సనకుండు కలనైన
వినకుండు పితనుని శ్ర విన్నవంబు
గనకుండ పరకాంత ॥ లను కడచూపుల
సనకుండు కడ నాలు ॥ క నన్వతంబు
గనకుండు నిల తన ॥ కునుగానిది ధనంబు,
జనకుండు నన్యాయ శ్ర సరణి నెపుడు

గీ॥ దాను మును దినకుండు మిశ్రతతి విడచి
యగ్రమున కుండు సంగ్రామ ॥ మావహిలిన
జనక వెనకుండు కొలదొర ॥ కొనిన చోట
తనివి సనకుండు పారడ శ్ర ధ్యాననిరతి

142

సీ॥ శ్రీరామమూర్తి ద ॥ ర్పించిన రీతిసే
ప్రభుత్వేరువాం కా ॥ పదలు దొలంగు
విశ్వనాయకుని సే ॥ వించి నట్లీమహే
శ్వరు గన్నవారికై ॥ శ్వర్య మబ్బు
దేవేంద్రు కరుణ నెం ॥ దిన భంగి సీరాజు
బొగడువారికి మహా ॥ భోగమబ్బు
చంద్రుగన్నట్టు లీ ॥ సర్వజ్ఞ హాలిని
గన్నవారికి భాగ్య ॥ కళలుగల్గు

గీ॥ ననుచు దిద్దేశ రాజ స ॥ భాంతరముల
దీనమార్గణ సుకవి సం ॥ తాన మను ది
నంబు బొగడంగ కీర్తి జ ॥ గంబు నించె
జనక భూజాని విజ్ఞాన ॥ సరణి నూని.

143

గీ॥ కారవేశ్వరుం డల్లుండు ॥ గాగఁ దగిన
భాగ్యమునకై హిమాచల ॥ పార్వ్యమునకు

జని మహేశ్వరుఁ గూర్చి నిశ్శబ్ద తపంబు
సలువ వలె నని ప్రియవధూ శ సహితుఁ డగుచు. 144

ప. ప్రధానీ జనయుక్త రాజ్యభారుండై యతుండు చని. 145

హిమనగ వర్ణన

మ, ఎలుగుల్ గొంతులుకొండముచ్చులునుకాశతేనుంగులుల్ లొట్టుబు
దులు చీరండలు నక్కపోతు లెనుబోతుల్ లేళ్లు! జవ్వాది బి
ల్లులు తోడేఘను మన్నులుల్ గణును లిశ్శుల్ దుప్పులుల్ గొండగొ
జ్జెలు రేచుల్ పులులంది యెండొకటితో శరేపాడిజాంపెట్టగఁ. 146

ఉ. భూరి హిమాంబు గొజ్జగల శ పూపాదసింహును నుండి ధారలై
భోరున జారి చంద్రమణి శ భూములబ్రామి తదంబుసి క్తమై
యేరులుగట్టి చూడఁబడె శ నిందుముఖి కుచకుంభ వీధిపై
దారెడు తారహారముల శ తాళతలీరుచిక్రేణి సేయుచుఁ. 147

ప. పాలుచు నక్కులాచలంబు సుందర మందిరాంతర్వాసిని కిన్నెర
కింపురుష పిద్యాధర గరుడ గంధర్వ విలాసిని బృంద సంగీత గానా
నందిత సాక్షాత్కారముకుండ తనూలావణ్యరస కందళంబుల చం
దంబున నందంబైన మిళిందబృందంబులు నమ్రహత్మనకు ఘన
తరువులు పట్టు వసువుచాయ పుట్టంబు లల్లాభంబుల కరణి పిల్ల
కరువలి నెగసిన యగణితవితానావృత గగనోచ్ఛేధిత విశాల
శాఖాగ్రశాఖాసంతానావలంబ వనంత సమయ సంపత్సైభాగ్యం
కురిత సుమనో మనోహర వరాగ పటలంబును, యువ యువతీ
మనోధృతి ధన సర్వస్వావహరణ నివుణుండైన మదనునకు యద్య
చ్ఛాలబ్ధ బాణాకారంబులైన ప్రసూనంబులును, నిరంతర తపో
నుష్ఠాన పటిష్ఠ మునిశ్రేష్ఠ వన తరుచ్యుత ఫలరస ప్రవాహంబు
మిహిరాంశుత వృథవి కాంతులపైఁ బడి పొంగి పొరలి చూత్కా
రంబు లిడుచు, గొంగు బూరుగుల పొడవు కొమ్మలం బెట్టిన తేంట్ల
గాంచి యెలుఁగు బంట్లానర్చిన గోటపొంట్ల దారిజారు తేనెతో

సౌనగూరి దిగు పరువడి పాటుటఁ దేరిచూచి సురనారులు నిజ
కల గానంబని సంతసింప, మఱియు సెక్కింకెడ జక్కని తీవియ
లుయ్యాలలగా బొగువరచి యూగు నాగకన్నియల ముడివీడిన
కిప్పుకొప్పుల మేని యొప్పులంగొని ఘనాఘన భ్రమగొని రమణీయ
కలాపంబులు విప్పియాడు కలాపిగా మదాలాపంబునకు జోడుపడి
కూయు కోయిలల పలుకుల కలికి తొలినాటి దీరని పొలయలుకల
నుందిన నుందరీజన స్వయంకృతాశ్లేష సౌఖ్యసంజనితానంద
కాముక ఘోచర సందోహంబు గలిగి, బిల్వాశ్వత్థ, రసాల, సాల
ఖర్జూర, కోవిదార సింధునార, కందరాశ, చందన, భుజపత్ర, నారికేళ
మధూక, హింతాల, తాల, జంబీర, సారంగ, శిరీష, శింశుపాశోక,
కదంబ, పున్నాగ, చంపక, వారిచందన, మందార, పారిజాత, సంతాన
బహుళంబును, మల్లె, చామంతి, సురపొన్న, గన్నేరు, పెన్నేరు
గొజ్జంగులు మున్నగు పూపొదల తావి దిక్కులాఁగింప సమస్త
మృగ పక్షి కోలాహంబులును నై, మేరునగంబునుబోలె రత్నసాను
విస్తారంబై, సత్యలోకంబునుబోలె మహర్షిసేవ్యమానంబై, పుత్ర
కామేష్ఠియునుం బోలె కుమారోదయ కారణంబయి, శరత్కాలం
బును బోలె శ్రవణవిస్తారంబై, తత్ర తత్ర తపోధన కృతాగ్ని
హోత్రసంజాత ధూమసంభారంబై, రజిత మహారజిత ధాతునిధా
నంబై, భువన జేగీయమానంబై యొప్పు నందొక్క నిర్మల ప్రదే
శంబున నాశ్రమంబు గల్పించుకొని గౌరీజానిఁ గూర్చి తపంబు
సేయుచుండె నంత—

148

ఉ, నేలకుం నింగికి నడుమ శ నిండి ఘనాఘన మాలికత్ హరిత్
కూలము లాశ్రమించి బహు శ ఘోమ భీషణయు కటిల్లతా
జాలయుతంబునై కుతల శ సాంద్రప తత్కరకాగణంబులై
తేయి వాన లెడ శ లేక తరిం గుటిసెన్ భృశంబుగన్.

గీ, ఇట్టి వర్షావస మున శ నినుడు దుర్ది
సాంతరముండు నగుచు మ శ హ తపంబు

బూని సన్మార్గవృత్తిమై శ బొత్తు పొలపు
దులకు తనచాయ పొలతుక ♦ తోడఁ గూడి.

150

హేమంత వర్ణన

వ, తదనంతరంబ,

151

చ. జలముల నెల్లఁ గృంగ హిమ శ నైల సమావృతశీత వాతముల్
నలుదెసల నైలంగ నన శ లంబు జనంబుల కాంత భంగి మై
చెలు నలరంగ దిక్పటల శ నీమల హైమము బాటిలంగ న్ని
ధులు బలుబెంగ బృంగతరితో చలికాల మిలం జెలంగఁగన్. 152

గీ. తొలి మలదపూమ్మ నెడలించి శ చలికి నులికి
కడలి చలిమిరి కడలి బశ్మజిని నార్వ
ములు బరచ దాని వలన న శ మోఘ గతిని
యహము లల్పంబు లయ్యె న శ య్యనసరమున.

153

వ. అట్టి హేమంత కాలాబున నయ్యనంతా కాంతుండు కంతాకాంత
జలాంతరంబున నత్యంత తపంబు సేయుచుండ.

154

గ్రీష్మర్తు వర్ణనము

గీ. కనలి బలుగాలితోఁగూడి ♦ వనములను హ
రింపు జనులకుఁ జూచుట ♦ కింపుఁగాక
భూతభీతిగ దావాగ్ని ♦ పోలి వెలిఁగి
భీష్మమై భూమిపొడచూపె ♦ గ్రీష్మముతువు.

155

వ. అట్టిసమయంబున

156

చ. బెడిదఁపు వెట్ట నీరుపుర శ వింటికి మొగ్గలు త్రొలి త్రుష్క
శ్లడరఁగ పత్రపత్రములు శ నైదనరంజనే పక్షి స్వ
ర్పడ నలహంసతో జతత శ వాపెడి తత్కిరణ్ణావృత్తి దా
నుమవఁగ నేగు సారసము శ లోయన సారసముల్ సరస్సులన్. 157

ఉ. బిట్టగువెట్ట నీరిపుర † బెడ్డతటాకములందు † రేవుల
దొట్టుపడైకతక్ నిలిచి † దొట్టుచటించుక విప్పు † తక్కుల
గట్టరదోప నేపుగ † బ † కంబులు బోల్చెను కావిధోపతుల్
పట్టుగదాల్చి వారు † జ † పంబులు జేసెడి విప్రులోయనన్. 158

మ. ఖరమృష్టిఘట తిగ్మభానులను † దీ † ఉంభావి బీజార్థమా
స్థిరతిక్ దిష్ట కృషీవలుం డఖిల ధా † త్రీజాలముల్ బండ్ల నూ
ర్చరహిం గాలికీబట్టెనొ యనగ † బో † ల్చె భగ్నపర్యాప్త ప
త్రరజః కాండ మఖండచండ తమరు † చ్చాతుర్య తిర్యగ్గతిన్. 159

మ. కొనె నెవ్వేళ భజించు యభిజను లో † కుత్సెచ్చ నీలానుయా
ప నితాంత ప్రియభూతిసెందె విరహ † ప్రాప్తైకసంతప్తగా
దనుజేసె హరియంచు భారమణి చి † త్తంబందు నిట్టూర్పులో
యన పేగాడ్పుల నుబ్బ నుబ్బతిలెను † ద్యద్భీకరంబై ధరన్. 160

మ. మును రాజోక్కడు వెన్నెన్ గడనగం † బుం జేరి దత్సమ్య శా
ననముల్ గాకొనరింపఁబూని నిజతే † జప్రాపులం బంప న
య్యిర సంబంధులు దస్మహావిధుల నెం † దేద్దుముల్ గొంచు బో
ల్చిన లీలదగరేల దావశిఖ ల † ద్రిశ్రేణి నుద్దిప్తమై. 161

ప. ఇట్లు ద్దండంబైన యెండకాలంబున నయ్యలా మండలాఖండలుం
డఖండ నిష్ఠాగరిష్ఠత్వంబు హృదయ పుండరీకంబున మెండుకొన
నల్లడల చండాగ్నుల నిండుకొని, మార్తాండ లోకనంబు సేయుచు
యస్తోకతపంబు జేయుచున్న యవసరంబున. 162

జనకునకు శంభుడు ప్రత్యక్ష మగుట

సీ. ఫణిఫణాయత లస † ధ్నుణిమణియుత భూష
ణాళితో నతభక్త † పాళితోడ
నవనతస్మైరధా † మాంచితానన వామ
భామతో సంభృతి † ప్రేమతోడ
నురు సువర్ణ విచిత్ర † తరళుభానంత చే
లమ్ముతో హాని † జాలమ్ముతోడ

లోకపాలన ఘృణా ♦ లోకాక్షి చాకచ
కృములతో మధురవా ♦ కృములతో

గీ. సతుల శోభావిహృతి రా ♦ మః కృతీంద్ర
ఈవహూ కచభూషణ ♦ కృత దళాస్య
గర్వ భేదాతిశయ పదా ♦ గ్రమహిమూన్తి
నలరు పరమేశ్వరుండు ప్ర ♦ త్యక్ష మయ్యె.

163

గీ. ఇట్లు సాక్షాత్కరించి దా ♦ నెలమి నంది
వాహనారూఢుడైన య ♦ వ్యామదేవు
గాంచి యానంద పూర ము ♦ త్కటము గాగ
హృదయ కాసారమున బొంగ ♦ ముద మొసంగ.

164

గీ. తపము చాలించి లేచి భూ ♦ ధవుండు తనదు
తరుణితో గూడ సాష్టాంగ ♦ దండ మొటిగి
లేచి కరపాళి తలను గీ ♦ లించి పల్కె
త్రిభువనాధారు నా దేవ ♦ దేవు నభవు.

శివరామాత్మక కల్పిత కల్పవల్లి సీసము

సీ. దీనమందార వ ♦ ర్ణిత భూతవారగా
గానుమోదాత్మ గం ♦ గామలాత్మ
దాక్షాయణీశ సం ♦ స్తవ నిర్జరేశ ర
తౌధిపద్మంస రా ♦ జావతంస
సాకల్య పుణ్య శా ♦ శ్వతకీర్తిగణ్య లో
కేశ్వర స్తోత్ర లో ♦ కైక పాత్ర
కోట్యర్కతేజ స ♦ ద్గుణవందితాజనా
త్యాది సంతోష నా ♦ గాదిపోష

గీ. భావసౌదీప్య నిర్భర ♦ భవ్యరూప
భావనాతీత చిత్పర ♦ భక్తజాత
సర్వ దుర్మార్గభంజన ♦ సాధుసర్గ
గర్వ యుక్తిశంకర ♦ కంబువీక్ష.

వ. అని మఱియు నిట్లనియె.

167

సీ. హరి ముఖ్య పాలితో ♦ త్తరదిశా వాసనాయ
వాసవాద్యమరాలి ♦ వందితాయ
కైలాస భూధర ♦ కంధర గేహాయ
వర్ణిత వృషభేంద్ర ♦ వాహనాయ
స్వర ధిపద్విచ్ఛిదే ♦ శాంతాయ దాంతాయ
శేషాహిరాజ వి ♦ భూషణాయ
దారిద్ర్యదోష వి ♦ స్తార విదూరాయ
సమ్యగ్దయారస ♦ సాగరాయ

గీ. పరమభక్త మనోంబుజ ♦ భాస్కరాయ
దీపితామల భూతి వి ♦ లేపనాయ
శ్రీమనోనాయకార్చితాం ♦ శ్రీధ్వయాయ
మహదభినుతాయ భవతే న ♦ మశ్శివాయ.

168

సీ. ఫాలలోచన భక్త ♦ పాలక నారద
గానలోల కృపాని ♦ ధే నమోస్తు
సకల లోకైక ర ♦ యక పార్వతీనాథ
శ్రీనాయకార్చిత ♦ తేనమోస్తు
చంద్రావతంసదే ♦ వేంద్రముఖామరా
ధీశ్వర భూతేశ ♦ తే నమోస్తు
కైలాసవాస శం ♦ కర పుంగవ తురంగ
దీనావనాధ్యక్ష ♦ తేనమోస్తు

గీ. అనుచుఁ బ్రణుతింతు నీదు పా ♦ దాంబుజముల
కసుర పరభంగ మానిహృ ♦ దాబ్జ భృంగ
మథిత మాతంగ లింగ వా ♦ రిధి నిషంగ
మేరు చాపశుభాంగ భూ ♦ మీశతాంగ.

169

సీ. దండంబు కోటి మా ♦ ద్దండ సన్నిభతేజ
దండంబు దీనమం ♦ దారభూజ

దండంబు ఘన శర ధి త్పుంగవీక శుభాంగ
 దండంబు ధృతకరాం ధి తర కురంగ
 దండంబు ఘోరవే ధి దండ దానవ భేద
 దండంబు గాన వి ధి ద్వా విసూద
 దండంబు పార్వతీ ధి దానప్రాప్సవ లోల
 దండంబు వాయుప ధి ద్వామకూల

గీ. దండ మనలాక్ష రూక్ష కం ధి దిర్వశిక్ష
 దండ మా భూషణితక్షేష ధి దభితదోష
 దండ మగధామసోమ భృ ధి స్త్రీతనీమ
 దండ మకలంక శంకరో ధి త్రమ వృషాంక. 170

వ. అని బహుప్రకారంబుల నభివందనంబు లాచరించి మఱియు
 నిట్లనియెను. 171

సీ. శ్రీమద్గుణాధార ధి శ్రీరజనమందార
 అహిరాజ కేయూర ధి యథువిదూర
 ఖండచంద్రకీరీట ధి గంగాజటాజూట
 వీతఘోరనిశాట ధి వృషభఘోట
 శరద్రభనిభకాయ ధి సురరక్షణోపాయ
 యగజానహాయ మ ధి హర్షి గేయ
 కరభృత్కపాలలో ధి కస్తూర్య వరశీల
 కరుణాలవాల భ ధి క్తజనపాల

గీ. మాధవనుతాంగ దోషత ధి మః పతంగ
 యమమదవిభంగ మాని హృ ధి దాజ్ఞభృంగ
 మధితమాతంగ లింగవా ధి రిధి నిమంగ
 మేరుచాపశుభాంగ భూ ధి మీశతాంగ. 172

సీ. విశ్వంభరంబు న ధి ప్రాశస్త్యచంద్రులు న
 భంబును కనకాచ ధి లంబుక్షేష
 పన్న గేంద్రుండును ధి పద్మాసనుండు వార్షి
 ధానంబు నిందిరా ధి ధవుండు శృతులు

స్యందనంబును రథ ధ ధ చక్రంబు లాతప
త్రంబును బా ధ జాననంబు మార్చి
సారథి శరథియు ధ సాయకంబును తురం
గంబులుగాక వి ధ క్రమము మిగిలి

గీ. త్రిపురములుగెల్చి కృపజగ ధ త్రికముఁగాచి
నట్టి వీరావతారుని ధ స్తుభినుతించి
కేలుమోడ్చెద సకలది ధ ఙ్గాల చేల
పాలితామరజాల కృ ధ పాలవాల.

173

సీ. గతజన్మ సంప్రాప్త ధ కలుష సంఘంబులు
నేటితోజనె మాకు ధ నీలకంఠ
పరమశోభన పరం ధ పర సమగ్రంబుగ
నేటికబ్బెను మాకు ధ నిగమవాహ
అనుపమైశ్వర్య మ ధ హవిభవప్రాధి
నేటికి సమకూరె ధ నిష్కళంక
ఘన సదానంద యో ధ గజాన సంపత్తి
నేటికి చేకూరె ధ నిటల నయన

గీ. అద్యమై నిత్యమై జగ ధ దాంతరాత్మ
మై యగోచరమై యజ ధ మైన నీదు
పాదదర్శనమాట నొ ధ పరమపురుష
భూపిత భుజంగ శారదా ధ బుద నిభాంగ.

174

క. పరికించిన నెపుడు సుధా
కరుడును భాస్కరుడు ధ యజ్ఞగగనంబులు న
క్కరువలి కరువలి నెచ్చెలి
ధరణియు యన నీవె కావె ధ ధర్మవిదారీ.

175

సీ. పరమాత్మ పరమేశ ధ పరమపావనరూప
దీనసంరక్షక ధ దేవవంద్య

సర్వలోకాధీశ ♦ నైలజా హృదయేశ
 కంఠే కళంక రం ♦ గ ద్వృషాంక
 కైలాస గిరివాస ♦ కమనీయ దరహాస
 చంద్రఖండ కలాప ♦ నైలచాప
 శరధిపారావార ♦ యురగేంద్ర కేయూర
 సజ్జనావళిలోల ♦ చర్మచేల

గీ. భూతనాథ మహాదేవ ♦ పుణ్య చరిత
 ధారుణీధర భక్తమం శ దారభూజ
 కమలలోచన వినుతి శం శ కిర మహేశ
 నిను వినుతినీయ నెవ్వడు శ నేర్పు నీశ.

176

నీ. కాలంబు యజ్ఞంబు శ కర్మంబు ఫలమును
 మోక్షంబు సురలును శ మునులు నీవ
 నీవ స్త్రీ పురుషులు శ నీవ చరాచరం
 బులును దిక్కులు జగం శ బులును నీవ
 ఖగములు తార లోం శ కారింబు సత్వ ర
 జ స్తవ్యమో ముఖము యు శ మృస్సర్వరూప
 ములు నీవఖిల బీజ శ ములునై త్రిమూర్తులై
 సృష్టి స్థితి లయంబు శ సేతువీవ

గీ. నిరుప సద్గుణ నిర్మల శ నిత్యశుద్ధ
 బుద్ధమైన పరంజ్యోతి శ భూతిమై మ
 హిమను కేశలమును వెల్గు శ దీపు యట్టి
 నీవ సర్వంబుఁ దలపోయ శ నిగమవంద్య.

177

గీ. ఇట్టి నిన్నుఁ బ్రతీక్షించి శ యేత్వదీయ
 దివ్యతేజో మహిమను ను ♦ తించనేర
 గావునఁ బ్రసన్నమూర్తివి శ గమ్ము వేగ
 బహుశుభోపేత యాశ్రిత శ పారిజాత.

178

చ. అనికొని యాడుచు న్మొసల శ హస్తయుగంబిడి సమ్మదాశ్రవుల్
కనుగవ జారఁగా నెదుట శ గాఢతరంబగు బక్తి నున్న య
జనకునిఁ జూచి యిట్లనియె శ చారుసుధామధురోక్తులన్ జగ
జనకుఁ డపాంగరంగ దధి శ సమ్యగపార గృపారసంబునన్. 179

జనకునకు శివుఁడు ప్రత్యక్షమై వరము లిచ్చుట

ఉ. ఓయి ! నశేంద్రచంద్ర ! భువ శ నొన్నత తావకభక్తి సాత్త్వికా
మేయనయాదికంబునకు శ మెచ్చితి నిచ్చెద నిచ్చతోడ నెం
తే యఖిలేస్థితార్థము ల శ నేకమొసంగఁగ వేడుకయ్యె మా
కీయెడ నీకటంచు పర శ మేశ్వరుఁ డానతి నియ్య నావుడున్. 180

వ. సవినయ భక్త్యానందంబు హృదయంబు నందుఁ గందలింప నానంద
బిందు సందోహంబు కందామరలం దిగజార ముకుళితకరార
విందుండై జనకుం డిట్లనియె— 181

ఉ. ఓ మహితానుభావ ! భవ శ దుజ్వల సత్కరుణాకటాక్షవీ
త్రామధురామలామృత ర శ సం బినుమంతయు సోకినంత ను
త్రామసమాన వైభవప శ దంబును బొందితి నింక నొక్కటే
నామది బాయకున్నది వి శ నంగ నెనర్చెద నాలకింపవే. 182

గీ. పరమ కల్యాణ సహిత సం శ పత్కళా ని
ధానమై తగునట్టి సం శ తానమును భ
వత్ప్రదాంబుజయుగళ సే శ వాపరత్వ
మనిత మిమ్మన నప్పుడ శ య్యధిపునకును. 183

చ. నరవర మత్ప్రేక్షింతు మ శ నర్హ్యము గైకొని దీని నీవు నీ
పురి కరుదెంచి సుస్థిరత శ భూపరిపాలన సేయుచున్న యం
చరుడుగ నుండు బొమ్మనుచు ♦ నప్పరమేశ్వరుఁ డానతిచ్చె య
చ్చెరువుగ విచ్చుమొగ్గయిన శ చిత్తముతోడ భరాధినాథుఁడున్.

చ. తన భుతితోడ గూడి విబు శ ధ ప్రకరంబులు మేలు మేలనన్
మనమున నమ్మహేశు మహి శ మంబులు మాటికి దూటికెన్నుచున్

ఘనత దలిర్పఁగా నఫల శ కాముడునై జనుదెంచె నాతఁడున్.
దన నిజరాజధానికి ము శ దంబున పాండవరాజ నందనా. 185

వ॥ తదనంతర కథావిధానం బెట్లని యడుగుటయు.

— ఆశ్వాసాంతము. —

మ॥ తపనీయాచల ధీరసమృణగుణా † ధారాసుధారాశి శిః
భిషరాధ్యాయతక్తి వార యహితా † భీలావలేపాధికా
భ్యపహృద్దోర్మగ సారసారనదశా † త్సంఘిద్వయీ పంకజై
కపదానంద రసప్రపూర్ణ హృదయా † కందాళగోత్రోద్భవా.

కం. సుకవివర నికర శుకకుల

సకలేష్ట ఫలప్రధాన † శతమఖసాలా

వికట పరిపంధిభటలో

క కవి ఘటనసార ఘోర † కరకరవాలా.

188

మాలినీవృత్తము.

నిరుపమిత విలాసా † నిత్యలక్ష్మీ నివాసా

సరస సుకవిగేయా † సాధువిద్యద్విధేయా

విరచిత శుభయూధా † విష్ణుసేవానుమేధా

పరమగుణసమేతా † పాపరాయానుజాతా.

189

గద్యము.

ఇది శ్రీ శివరామేశానుగ్రహపాత్ర భారద్వాజసగోత్ర

పవిత్ర కాళ్ల కూరి సూరకవిపుత్ర, కించిదాంధ్ర

కవితావిధేయ గౌరీకాంత నామధేయ

ప్రణీతిమయిన ధర్మనందనవిలాసం

బను ప్రబంధంబు నందు

ప్రథమాశ్వాసము.

శ్రీ శివరామేశ్వరార్పణమస్తు.

శ్రీరస్తు — శుభమస్తు

ధర్మనందన విలాసము

ద్వి తీ యా శ్వా స ము

క. శ్రీ కామరాయకుల ర

తాకర భవరాజ పావ ధ యానుజ పుణ్య
శ్లోక ఘనదాన ధారా
ద్రీకృత దిగ్గజనికాయ ధ శ్రీ గురురాయా.

1

వ. అవధరింపుము జనమేజయనకు నైశంపాయనం డిట్లనియె.

2

అ. అట్లు సఫలకాముఁ డై జనకావనీ
జాని తనదు రాజ ధానిఁ జేరి
సకల జనులుఁ గొలువ సామ్రాజ్యవంతుఁడై
సుఖము బడయుచుండె సఖయతోడ.

3

న. తదనంతరంబ—

క. ఆరాజేంద్రుని యువతి ను

నొరమకున్ నెల మసలె వి నూతనమై క్రొ
క్కాటు మెఱుంగు లోనై వెలుఁ
గారెడి కాదంబినీ మ శ హత్వము దోషక.

5

నీ. ఒడలు నీర్పట్టి నె శ న్నడ లల నటమించె

నడుము బయల్పడె శ తొడవు లిరికె
వళులు హరించె కో శ ర్కెలు మించె చన్ను ము
క్కులు నలువయ్యె చె శ మ్కులు వెలసెను
చిట్టెముఁ దొట్టెను శ రెట్టించె దెల్పు క
న్నల నూకి లింతలు శ బలువుకొనియె

కుసు కెక్కుడయ్యెను శ దినమన్ను రుచియయ్యె
దినమన్న మనుకార్య శ మనుసరించె,

గీ. సఖులు ముచ్చటవినఁ జెప్ప శ పైవడయ్యె
నూరువులు మిక్కిలయ్యె నొ శ రూరసాగె
నాఁడునాఁటికి కొంతకొంత శ త గననయ్యె
గర్భ చిహ్నము లా నుధా శ కరముఖకిని

గీ. నెల లొకటిరెండు దప్పిన శ దెలిసి ఘన త
పో ధనులఁ చేతఁ జేయించె శ పుంసవనము
రాజచంద్రుండు తన మనొ శ రమయనంగ
దగు మనొరమ కధిక మో శ దంబుతోడ.

క. శ్రీమంతుడైన భూ భృ
త్వామి యెనిమిదవనెల బ్ర శ సన్నద్విజవా
క్సామాన్యముతో గర్భ
క్షేమంబునకై రచించె శ సీమంతంబున్.

క. నవమాసము లిట్లత్తు
త్సవముగఁ గడతేర ప్రసవ ♦ సమయం బైనన్.
వివరింపదు జవరాలపు
నపు నంచున్ వృద్ధ మహిళ ♦ లరుదెంచి తగన్.

సీ. పాలన్న మిడి పైడి ♦ పల్లెంబుతోఁ దెచ్చి
కొను కొను మని యొక్క ♦ కొమ్మ యొనఁగె
తిన శక్యమా నేనుఁ ♦ దినిపించెద నటంచు
గొబ్బిన నొక లత ♦ కూనఁ గనియె
గడియనే పోరిచి ♦ కబళంబుఁ దినఁబెట్టె
వద్దనఁగా నొక్క ♦ ముద్దుగుమ్మ
ర్పుడియకు మమ్మ (స్త్రీ) ♦ జన్మమే కష్ట సం
బారంబనియె నొక ♦ కీరవాణి

గీ. ఇరు గడలఁ జూచు కలకంఠఁ ♦ తెల్ల దొడ్డ
గండమిది తప్పు టధిక భా ♦ గ్వం బటంచు
బలికి యిలవేల్పులకు వేలు ♦ పులకు మీదుఁ
గట్టఁజేసిరి భూధరా ♦ గ్రణికిఁ దెలిపి. 10

క. కొందఱు ప్రియాళులటఁ జని
కొందల పడు భూధరేంద్రు ♦ గూరిచి పలుకన్
మందుల నుఖప్రసమును
బొందించ నెసంగ రాగ ♦ మునఁ బిలిపింపన్. 11

గీ. విప్రవరు లేగుదెంచి భూ ♦ భృద్వరేణ్యు
జనువు గొనుచు నారణ్య ని ♦ స్వన మొనర్ప
బడసె సౌఖ్యప్రసూతి య ♦ ప్పడఁతి మిన్న
యమల తరమైన శుభలగ్న ♦ సమయమునను. 12

జనకునికి కళావతి పుట్టుట

శా. ఆ రాజేంద్రునకున్ మమోరమకుఁ గ ♦ న్యారత్నమున్ గల్గె శృం
గారాకారిణి సత్కళాభరణి రం ♦ గచ్చుంచలావల్లి బం
గారంపుంజగిమోడు నూత్నశశిరే ♦ ఖాలక్ష్మి శీతాద్రికిన్
గౌరీ దేవత పద్మినీ ఎరునకున్ ♦ గాళింది చందంబునన్. 13

ఉ. ఆ రుచిరాంగి బుట్టు సమ ♦ యంబున దివ్యవధూటులాడి రం
భోరుహబాంధవాది ఖగ ♦ ముల్ విలసిల్లె వెలంగె దేవతా
భేరులు మ్రోసె వార్షిధులు ♦ పెంపుఁ గనన్ జరుగాలి వీచె మం
చారలతాంతవృష్టి వసు ♦ ధార రమందిర భూమిపైఁ దగఁ. 14

క. అనలుఁడుఁ బ్రదక్షిణార్చులఁ
దనరెగల జంతుకోటి శ తతసంధ్రమ సం
జనకస్వము లొనర్చెను
మునులు నుతించిరి ప్రమోద శ ముగ్ధగడలు కొనఁ. 15

ఉ. అంతట నమృహీధర కు శ లాగ్రణి సంతస మంది పార్వతీ
కాంత కృపారసంబునను శ గల్గిన సంతతి కుత్సవంబుగా

- ప్రాంత సమాగ తద్విజకు శ్ర లాభికి నిష్పఫలోపలద్ధి న
త్యంత ముదంబు నించి సమ శ్ర యంబునఁ జేసెను జాతకర్మముల్
- శా. జాతాశౌచ దినంబులెల్లఁ జనినఁ శ్ర సర్వంశహా భృథ్వరే
క్యాతి ప్రీతిగుఱించి సంచరితపు శ్ర క్యాహంబు మీరెఁ ద్విజ
ప్రాశోద్ధీప కలస్వనూప భరిత శ్ర బ్రహ్మాండ 1 పూర్ణేయశో
ర్వేతాదృష్టున శోభనావహమ ఖం శ్ర బేకాదశాహంబునఁ. 17
- క. దానిఁ గళావతియని యభి
ధానంబున రాజసన్నిధానస్థులు చం
ద్రానూన కళావంతుని
దైన మహాభిఖ్య యతని శ్ర కాత్కార్థముగాఁ. 18
- వ. అంత. 19
- గీ. వేడుకలతోడ వాడల శ్ర వాడలఁగల
చేడియలుగూడి శ్ర మేల్పైడి మేడలోన
జలుకువని తొట్లలోపల శ్ర జేర్చి జోల
బాడి రాలింప నిరుగేలఁ శ్ర బట్టివట్టి. 20
- క. నెలతుకలుఁ గూడుకొని చి
న్నెల వెన్నెల రేలు పాలు శ్ర నేతులతోగి
న్నెలఁ బువ్వలుఁ దినిపింతురు
నెలఁబాలునిఁ జూపి రాచ శ్ర నెలకూనకొగి 21
- చ. కలికులతోడ నేస్తములు శ్ర గట్టిన గుఱ్ఱన గూళ్లువండి విం
దులకును బిల్బుఁదీగెలకు శ్ర దోహదముల్ నవరించి పల్కు జి
ల్కలకు విపంచిమీటి కుల శ్ర గానము నేరుపు వియ్యమండఁగా
దలంచును బొమ్మపెండి లిలు శ్ర దప్పక సేయుచు నాడు నాఁటికిఁ.
- కళావతీ వర్ణన
- వ. ఇవిధమున దినదినప్రవర్థమానినియైన మానినీమణికి సభినవ
యశావనారంభం బైన- 22

1. "హంబు పూర్వేతాదృ అని పాఠాంతరము—

అమ్మహారామోత్త ధ మమ్మున కధరస
 త్కర తరల కిసలయ ధ స్ఫురణమించె
 రద నఖ పుండ కో ధ రకములు దనరె నా
 భియును నా పొన్న సం ధ పెగలు విరిసె
 కరములన్ గ్రొవ్విరి ధ సరములుఁ దూగాడ
 కమ్మన మెయిదీగ ధ జిమ్మసాగె
 భుజములు శోభావి ధ భూతి వుప్పొడి గప్పె
 వలుకులం దేనియ ధ లొలుకుచుండె

గీ. కుచ లకుచములు మడమల ధ రుచిరవట ఫ
 లములు పండెను నెఱులను ధ భ్రమరకములు
 గుంపుకొనె కంతరవ పిక ధ ఘోషమెసంగ
 జవ్వనంబున బాంగు నా ధ సమయ మందు.

24

సీ. నలినాక్షి వేణి ఘ ॥ నక్షేణి వదనంబు
 చంద్రబింబవ్ర భా ॥ సదనము శృతు
 లభినవాకృతులు జా ॥ పాధరం బధరంబు
 కరములు కమ్మ క్రొ ॥ వ్విరి సరములు
 కుచములు ఫలితల ॥ కుచములు నూగారు
 నల్లచీమలబా ర ॥ సంతము వడు
 మిల కటిస్తలము మ ॥ దేభకరము లూరు
 వులు మకరములు జం ॥ ఘలు మడమలు

గీ. వటఫలంబు లుఘలు లును ॥ వదములు నఖ
 రములు తారక లనగ గం ॥ ధము కవురము
 గమనము మరాళ్ల గమనంబు ధ కాంతిహైమ
 మంగము శిరీష పే శలం ॥ పార సతికి.

25

చ. పొలతుక కొప్పుతో సవతుఁ ॥ బోలంగబాలక రాహువా మహా
 బిలమున వాని కాబ్బమతి ॥ భీతి దిగంతములందు బర్వి కొం

1. "గుసుమరుతు" అని పాఠాంతరము.

డల వనవాటి తుమ్మెడల ॥ గాంచు నదీనద పుష్కరాంతర
స్థలములఁజేరె చీకటుల ॥ సాయనబోలును నిల్చియుండినఁ. 26

గీ. సరససౌందర్య లా వణ్య శ సరసి నుద్భ
వంబయిన పద్మ మన పద శ నంబు మీరె
నమరు లేదరగల పోల్కి శ బామలు బేడి
సలవిధంబున దనరె గ శ న్నులు సతికిని. 27

గీ. కర్మశుష్కులికలన వాం శ కప్రభావి
భూతి దనరారిను శ్రీ విశ భూతి మించె
మగువ చెక్కులు నెసలందు శ మండల ము త్రి
ఖండములు జేసుకొన్నట్లు శ గాఁదనరె. 28

గీ. రమణిలోచన ఖంజ రీ శ టముల దీము
వీలుగను యువనీ మనో శ మృగచయంబు
నీక్షణాస్త్రములం గ్రుమ్మ శ నిరుగరముల
నెత్తు మరువింటి కొమలంబు శ జేక్షబామలు. 29

క. చిరుదరగల చందంబున
మరుని పతాకల విధమున శ మంజుల లలికా
స్ఫురణను గురువిందా ధర
కిరసెందు శ భూయుగంబు శ నెంచగ నధిపా.

నీ. కోరికఁ డాయుచ శ కోరకంబులకును
విరిజూపు వెన్నెల శ విందువెట్టె
దశమెత్తుకొని వచ్చు శ విలసితకైరవం
బుల నీటిలోపల శ మునుఁగఁ జేసె
తెక్కలకోపుల శ నిక్కు కాటుకపిట్ట
లను వననాటుల శ మన నెనరె
దినదినాభ్యుదయంబు శ గని నూటులే మొనల్
గదియించు తమ్ముల శ నదుల నదిమె,

గీ. కాకయండిన సమమెన్న శ గా తరంబె
చేరలను గొల్వఁదగి కడ శ చేవులంటి
నల్పు జెప్పల కడలలో శ దెల్పుఁ గల్గి
చెన్నుఁగల వన్నెలాడి వా శ ల్లన్నలకును 30

చ. మిలమిలలాడు తుమ్మెదగ శ మింగికురించి ప్రసూనధన్విక్రొం
జిలుకలకుఁ మొనల్ గొలిపి శ చిన్నియొయారపు లేడికందులఁ
పులఁగొనఁ జేసె నిండయిన శ పున్నమవెన్నెల చెన్నుదన్నియ
న్నులగమి మిన్నచూపుల మ శ నొహరవృత్తిఁజరించు నేర్పునఁ
చ. వనతరు జాతమందు వెలి శ వడ్డది గంధ ఫలిఁద్రుమంబు క్రొ
న్నన మరునారిచే మును గ శ నంబడ దుశ్శకునంబటన్న నిం
దనుఁగొనె నువ్వులార్ద్ర సవ శ తండ మడెంతని రోటకీలు వే
సిన గతి నా సభాసీలు వ శకీకృత పట్టద శోభనాకృతిఁ 31

గీ. చానకంతరవంబుతో శ వవతురామి
పిక ని కాయంబు పరభృతా శ భి ద వహించి
జేసి మధుసేవకాకలి శ చెలువుఁజూపె
గాక పదసంగతినిఁ బొంద య గాబనేమి. 32

గీ. పలుకుఁ బలుకును తేనియ ? జిలుకు చిలుక
బోధలను పెంచి పదపద్య ? ములను నేర్పు
నేర్పుకొనునంచు దాచిన ? నెలవెరింగి
యాణు లందిచ్చిన విపంచి ? మేళమించి. 33

గీ. పలువరుస దాడిబీజమ ? పద్మరాగ
శకలముల మొదటనేగెల్చి శ సవతువచ్చు
ముత్రైముల మల్లెమొగ్గలశ్రజో త్రడంచి
తుదనుమగరాలమూలల † నెదుగఁజేసె, 34

క. చిరునగవు లేతవెన్నెల
నరమురిగాఁ జేయు కపుర ? మాఘుల మీదన్

విరజల్లినట్లుఁ దోచును
వరవర్ణినిఁ బొగడఁదరమె శ్ర వసుధాధీశా.

సీ స్మిత సుధాబిందు న శ్ర మృతమాటచేత న
య్యమృతంపు ఘటికయం శ్ర చనఁగనచ్చు
నతులారుణామూల్య శ్ర గతి రంజిలుటఁజేసి
పద్మరాగంబని శ్ర పలుకవచ్చు
మహిత మార్వతగుణో శ్ర ద్వహఁసమై యుండుట
చిగురుటాకనుచు వ శ్ర చింపవచ్చు
తాంబూల రసకోష్ఠ శ్ర తాశుష్కమగుటచే
విద్రుమంబనుచు భా శ్ర వించవచ్చు

గీ. కఠినతాశాణ కర్షణా శ్ర కార భేద
ఖండనల నెందకున్న శ్ర నఖండమహిమ
దనరిఘన మాధురీ దురం శ్ర ధరత నమరు
నశిన వత్రాయతాక్షి దం శ్ర తచ్చదంబు.

క. కమనీయ తాళబీజ
క్రమమున గొమ్మ చుబుకమ్ము † కంఠమశంఖ
క్రము కము లెదరిన దరమిడి
నమలబరచె నాకులవడి † నరకులనాథా.

క. విధివరమున తమిలోఁగొని
యధరారుణ బింబమునకు † నధరగతి సదా
వృథగాత్మ నిలుచు కవికవ
విధమున కుచయుగము దనరు † విమలాననకుఁ.

సీ. తామరమొగ్గల † తో మొనల్ పచరించి
పువ్వుబంతులఁజూచి † నవ్విసవ్వి
మారెడుబళ్ళ ర † మ్యంబెల్ల విదళించి
గజనిమ పొం † కము వహించి

తాళఫలైక వృ ధ త్తత యెంతయనిరోసి
కిన్నెరకాయల ? చెన్నడంచి
మొలక బంగారు కుం ధ డలకు వన్నెలు దిద్ది
కుంభి కుంభాత ౩ గుంటువరచి

38

గీ. తైలిశృంగకతితను ధ గేలిజేసి
వలుదలయి వట్టువలపైన ధ నలుపుగలిగి
యెదను నిండాది యెడమీక ధ యించుకేని
గుబ్బెతలమిన్న సిబ్బెంపు ధ గుబ్బలమరు.

39

క. క్రొన్ననతో మాలికలను
తిన్నన పూలతల తూళ్ల ధ దెగ డిన భంగి
కన్నియకు బాహు లమరును
వెన్నరిటాకువలెదోచు ? వీక్షింపంగ

40

ఆ. పొక్కిలనెడి పొన్న ధ పువ్వులోపలనుండి
తను లతాస్తన ప్ర ధాన సూన
గుబ్బములకుజేరు ధ కొనుతేటి పిల్లల
చాలనంగ నాటు ధ బాలకలరు.

41

గీ. పరసులనుమంజి పున్నాగ ధ సముదయమును
వదలి పొక్కిలి భ్రమపాలు ధ బరువకున్నె
కుంభిపై నెక్కి ద్వీపముల్ ? గొని యరుల జ
యింపరే రట్టి సంపత్తి ధ మృద్ధితరిని.

42

గీ. కొదమతుమ్మెద చాల్ మృగ ధ మదము శక్ర
నీలములు నల్లచీమల ధ చాలు ఫణిము
దనరు నుపమానముగ వాని ధ కధికమాట
నాటనిడి పేరుగల్గిరో ధ మావళికిని.

43

క. కడుపు వటదళము నెన్నుకొ
నడుము విలాసంబహియ ధ సంతము పొగడక

జడలుగలుగు వననాసికి

పిడికిట గొనుటకును గాను ♦ పింపక యునికిన్.

గీ. కరభకంబులు గరతల శ్ర గతములయ్యె
సరటికంబంబు తెదురేగి శ్ర పొరలఁజొచ్చె
కరికరము లొంగి కంపింప శ్ర గాఁదొడంగ
చేడ నిద్దంపుఁ దొడలతో శ్ర నీడుగాక.

గీ. తరుణి జంఘాభ్యుదయము చి శ్ర త్రంబుగాదె
కాహళులు మొఱయఁగ పొరల్ శ్ర గట్టిమహిమ
కరములను బట్టి వరశాలి శ్ర గర్భజయము
గాంచె మొదలూడ్చి ఘనశరౌ శ్ర ఘముల ముంచె.

ఆ. ధనదు ప్రోలి కొకటి ♦ ధరక్రింది కొక్కటి
బారినిల్చె గచ్చ ♦ పమ్ముటల్లు
గాకయున్నతులయె ♦ కాంత మీగాళ్లకు
మట్టిపండు లీడె ♦ మడమలకును.

క. తోరంపు ము త్రియములకుఁ
దారకలకు చవులొసంగు ♦ తరుణి నఖంబుల్
నీరజ ర్ఘషధరరేఖా
కారకరాంగుళులు పెసర ♦ గాయలు పొగడన్.

చ. పసిడి శలాక పుష్పలత ♦ భాసుర చంచల చంచలాక్షి మే
ని సొగసు మార్దవంబు బుర ♦ ణించు శిరీషనుమంబుతోడ సా
రస నవ పాటలంబులను ♦ రాజిత చందన చంపకంబులన్
గనరు వధూశరీర భవ ♦ గంధము సద్గృహసార సంపదన్.

గీ. కరిణికిని మందయానమే ♦ కరణిగల్లు
వడిబడుటఁగాక హరి మధ్య ♦ నడకగన్న
హంసమెటు తుల పాదాంగ ♦ దాభిధాన
మొంది యడుగుల పెఁబడ ♦ కుండనేని

సీ. గోవుముత్తయములం ♦ స్థులు కమలములు జం
 ఘలు దాన పూరువుల్ ♦ కరభగములు
 వెన్నరటాకు నా ♦ భి సరోవరంజారు
 దర్శకరంబు ము ♦ తరులు తరగ
 లరిచేయి కడుపు పె ♦ సర బండు వ్రేళ్ల వా
 సములు తామరతూళు ♦ సనములమరు
 బంతులు కంఠ మ ♦ జ్జము మోవి చిక్కురాకు
 చెక్కుటద్దంబులు ♦ ముక్కు గంధ
 ఫలి పలుకు చిలుక కన్నులు ♦ త్వలము వీక్ష
 చంచల కనుబామలు విష్ణు ♦ శ్రవణములన
 వాక్పత్రులు మోము ముకుర బిం ♦ బాంచితంబు
 కొప్పు బరంబు మెచ్చి ♦ కోమలికిని.

51

ఉ. ఆముకు రాస్య యావలది యా తరుణీమణి యా మిటారి యా
 భామిని యా సుధామధుర ♦ భాషిణి యాకలహంస యానయా
 తామరసాక్షియా కుసుమి ♦ తనతతి ప్రతిమానగాత్రియా
 కోమలి బొల్చెనిల్చు మెఱుఁ గోయన నిండిన జవ్వనంబునక. 52

స. అంత -

53

—♦ నారదుఁడు జనకుని యాస్థానంబునకు వచ్చుట. ♦ —

సీ. మిన్నేటినిండ నిం ♦ పిన సుధారసతుల్య
 జలముతో మణికమం ♦ డలముతోడ
 స్వరయుక్తముగ రమి ♦ శ్వరుని గానము నేయు
 వీణతోఁ దగు వామ ♦ పాణితోడ
 శ్వేతార్ధ్యపుండ్ర లాం ♦ ఛితములై తగు నంగ
 కములలో బాసవా ♦ ల్గములతోడ
 సుదయారుణప్రభా ♦ స్పద జటామకుట ధీ
 ధతులతో కావిధో ♦ వతులతోడ

గీ. దక్షిణకరస్థమగు త్రిదం ♦ డంబుతోడ
నధిక సాత్వికరుచి విగ్ర ♦ హంబుతోడ
సరణి వినమితులగు వియ ♦ చ్చరులతోడ
జాళువా తమ్మివూసల ♦ సరులతోడ.

54

ఉ. తామరసాపుండ్రేల వసు ♦ ధాన్యలికాగతుండయ్యె నంచు వి
భ్రామిలిచిత్తులై జనులు ♦ బల్లరు మెచ్చుచు జూచుచుండ దే
హామలదీ వీతోడ కల ♦ హాశనుఁ డిభ్రమునుంచి వచ్చె ను
త్రామగృహభిశోభి మిధి ♦ లాధరిణీధవధామ సీమకున్.

55

వ. ఇట్లు వచ్చిన బ్రహ్మపుత్రుని గాంచి జనకభూజాని సతియునుం
దాను నెరుక్కొని యభివందనంబు లొనర్చి, యష్ట్యపాద్యాది
విధులం బూజించి, యనష్ట్యమణిమయ సింహాసనోపవిష్టుంగావించి,
దన కూతురను రావించి యమ్మహానుభావునకు మ్రొక్కించి,
తదీయానుజ్ఞల గాంచి, యచితాసనంబున నధిష్ఠించి, కరకమ
లంబులు ముకుళించి వినయూనందంబు లంతరంగమ్ములం దురంగ
లింపఁగా నిట్లనియె.

56

క. మానీశ్వర మీ రాకడ
చే నేము గృతార్థతం భ ? జించితి మిట్లున్
(శ్రీ) నెరయుచును బవిత్రం
బై నెమ్మిక్ మెఱయుచుండె ? నతులిత మహిమన్.

57

వ. అదియునుం గాక దేవా! మహాత్ములరాక యమోఘకల్యాణ
కారణంబని పెద్దలండుఁ గావున భవదాగమంబత్వంత శోభాప్ర
ధాన మహిమాభిరామంబని వినుకించుచున్న యన్నరేంద్రునకు
మానీంద్రుండు రాజచంద్రా! నీ గుణంబులు సన్నార్గనేవితంబులు,
సర్వసులభంబులు గాన, నీ ప్రాభవంబు లెఱుంగ, నితరుల కసా
ధ్యంబులు. తొల్లి మీ పంకకర్తయగు నిమిసామధేయుండు పరమ
భాగవతోత్తములకు తత్వమార్గంబులుఁ దెలిపె. నతని మహిమా

విభూతులు వక్కాణించ నగణితంబులు. తద్వంశోద్ధారకుండ
వగు నీవు, నల్ల పరమనీతికళాకుళుండ వని పలుకునెడ కేళికా
వ్యాజంబున సెలవిమ్మని వునర్జమస్కారం బొనరించి, ముకుళిత
కరారవిందయైయున్న యక్కన్నీయంగాంచి, వై దేహుని ముఖం
బాలొకించి, ముఖంబునం జిలునవ్వెలయ నిట్లనియె 58

క. దీవించి దేవముని తన

భావంబు గ్రహించి వంశ ♦ పావని యిది కా

లీవర పరమున నీగ

ర్భావాసంజనిత యయ్యె ♦ నతినయవతియై.

59

నారదుడు ధర్మరాజునకుఁ గళావతి నిమ్మనుట.

గీ. దీని భారతవంశ వ్ర ♦ దీపకుండగు

ధర్మనందనునకును సుం ♦ దరిగఁజేయఁ

బుత్రికను గన్న భాగ్య మ ♦ బ్బును నిజంబు

నీకు నతఁ డల్లుఁ డగునని ♦ ప్రాకటముగ.

60

క. జత బంగారంబునకు

రతనమ్మదిగాన జనక ♦ రాజేంద్ర శుభ

స్థితిసుండు పోయివచ్చెద

నతతంబని పలికి మాని ♦ జనియె నిజేచ్ఛె.

61

క. చని కౌతేయాగ్రజునకు

జనకక్షితిరాధు తనయ ♦ సౌందర్యము త

జ్జనన ప్రకార మంతయు

వినిపించి విరించి కొడుకు వేమకఁ బలికె.

62

క. కన్నీయల ముజ్జగంబుల

గన్నాడ విదేహరాజుకన్న తనయ బో

లన్నేర రింతి సాగసుల

గున్న సుమీ భరతవంశ ♦ కుంజర వింటే.

63

చ. తథాకు మొగంబులాగు కను ♦ దమ్ముల బాగు గళంబుచీరుచే
తులహవణూరు చన్నుగవ ♦ తోరము మేని నిగారముగ గటి
స్థలము వెడల్పు లేనదుము ♦ స్వల్పము వేల్పతనర్పు పల్కు తే
నెల గతి నేర్పుగల్గు తరు ♦ బిగ్ ధుచీస్థలి జూడ మొన్న భుగ్. 64

సీ. దాని పెన్నెటే గొప్ప ♦ దాని నవ్వు మొగంబు
దాని నుంజెక్కుట ♦ స్వములు దాని
ముద్దు మాటలు దాని ♦ మురవైన వాతెఱ
దాని విశాల సాం ♦ దర్శితరము
లైన వాల్లన్నులు ♦ దాని మిటారంపు
చూపులు దాని మం ♦ జలకరములు
దాని చన్పంతులు ♦ దాని నన్నపుఁ గౌను
దాని బల్ పిరుదులు ♦ దాని యంద

గీ. మైన తోడలును దాని యొ ♦ యారంపు నడ
దాని మేలి కడాని జి ♦ గాని గార
మైన మేనును దాని సో ♦ యగము గనిన
వేయు నేటికి యత్తియెన ♦ విధముఁ జెడఁడె.

65

ఉ. నీటు నెయారంపు న్నడలు ♦ నీటును వేగగుపాటు గల్పిచక
నొంటు కటినటల్ కుటల ♦ కుంతల పాశపువేటు నిగ్ కక
గాటుకగీటు నెమ్మెయి చొకాటంపుపూటి విలాస కోటికె
పాటలగంధి పాపటయు ♦ బాట నుమీ మరునాట పాటకుగ్. 66

వ. అని వలంపుఁ గొలుపం బలికి కలహాసనుండు కురుపులపడిం దీవించి
తదనుజ్ఞ డడిసి యెందేనియుం జనియె నంత.

67

ఉ. నారదు మాట వీనులను ♦ నాటిన నాటగ నవ్వఘాటిలోఁ
గూరిన మోహభారమున ♦ కోరిక లీరికలెత్త రేపు మా
పారని తాపమోర్వక ప్రి ♦ యాభులతో మరుమాటలాడకే
చేరిక మాని వేదురను ♦ జెంధిన చందముగా వసింపుచుగ్.

నారద వృత్తాంతంబు విని కళావతి మోహభ్రాంత యగుట
చ. నరపతి రూపు చిత్తఱువు ♦ సకా లిఖించి తదీయదర్శనం
బరుదుగఁజేయు కీరముల ♦ కాతని సగుణ గౌరవంబు లే
ల్పరచుచు సారెసారె పద ♦ పద్యము లన్నిలినేర్పు వీణచే
భరతకులూధినాయకుని ♦ బల్లరు బాడు రహస్య వేళలన్. 69

వ. మఱియును.

70

సీ. అలికభాగంబున ♦ తిలకంబు దిద్దుచో
సుతతి చే ముకురంబు ♦ చూచుకొనదు
విరుల దండలు తన ♦ ప్రేనలి దురుముచో
నలకల దువ్వు కో ♦ దండముగను
నగలుచు కొమ్మని ♦ ననుదాల్చు పన్నీట
జలకింబుగూడన ♦ సహ్యమందు
ఆరగింపుము కూడు ♦ గూరలంచనినను
నగపడకసిగాటు ♦ లుగ భుజించు

గీ॥ కనకపంజర శుకశారి ♦ కలకు మించి

పద్యములుఁ జెప్పు మనమార ♦ బలుకకుండు

వీణగొని గానమొనరింప ♦ వేయటన్న

భ్రాంతిపడి తంతి విడి ♦ గోలఁబయలు మీటు.

71

చ. తలఁపు వచింప దెవ్వరికి ♦ తత్తరమందక నిమ్మళించు లో
గులుకుచునుండ దానిపలు ♦ కుత్తవిన దాకలి కన్నపాసముల్
దలఁచదు; పుష్పదీగెలను ♦ దాపులు గొల్పదు నీరుబోయ దం
కిలి యొనరించి మారుఁడెద ♦ గేదఁగి తేకుననుష్ఠజేయగన్. 72

—, యోగానందుని ధర్మజ్ఞాన్తకు బంపుట, —

శా. ఆలో నొక్క సఃలలామము తదీ ♦ యంబైన మోహంబుదా
నాలోచించి రహస్య కృత్యముగ కా ♦ ర్యం బధిగావించు వా
చాల్క గౌతమపౌత్రు రాబనిచి హా ♦ స్తద్యంద్యమిష్టాప్తిగా
మాల్కిదాలించివల్కె నీ గతి వచో ♦ మాధుర్యధుర్యంబుగన్. 73

గీ. ధరణిదేవ! శతానంద ♦ తనయుడనగు
 నీవు మిక్కిలిఁగూర్తువు ♦ నృపతనయకు
 గాన నెక్కడ నెవ్వరు ♦ గానకుండ
 నరుగవలయు నింద్రప్రస్థ ♦ పురమునకును.

వ. చని యందు ధర్మనందనుని సవినయంబునంగని.

ఆ. తనివితేని వేళ ♦ చనువైనంగనివేళ
 తినకయున్న వేళ ♦ గునుకువేళ
 ధనము చెడినవేళ ♦ తప్పలెంచెడివేళ
 మనవి జెప్పరాదు ♦ మనుజపతికి.

76

గీ. కుడిచి శ్రమమార వీడెంబు ♦ గొనెడివేళ
 వాసనాద్రవ్యములు మేన ♦ బూసి కొలువు
 నందు విరిచోట నానంద ♦ మంగువేళ
 చనువుతో జెప్పమనవి రా ♦ జన్మనకును.

77

క. భరతకులోత్తముఁడు స్వయం
 వరమున కేటెంచి నేగ ♦ వైదేహసుత
 పరిణయమగు మని తన్మతి
 పరిపాకముఁదెలిసి కార్య ♦ పరువుము విప్రా.

78

ఉ. నావిని కట్నకామకలు ♦ నల్లడలంది పురోహితోర్వరా
 దేవుఁడు వానివీడుకొని ♦ తీవ్రముగాజని యొక్కఁడా పృథా
 దేవి కుమారుఁగాంచి తగఁ ♦ దీవనలిచ్చి వసించి తత్కృతా
 ఘ్యవళిఁగాంచి విష్ణురము ♦ నందుచసించిన నాతఁడిట్లునున్.

79

ఉ. ఏ యెడనుండి నే యెడకు ♦ నేగుచు నీ యెడ కేగుఁడెంచినా
 రో! యవనీసుపర్వ భవ ♦ దుర్వరనేలు నృపుండు ధర్మసం
 ధాయకుడే, ప్రజల్ సుఖులె, ♦ ధారుణిపండున చెట్టునిత్యమున్
 బూయుచు కాయుచున్నెయుడి♦పోవక గోవులు పాలొసంగునే. 80

శతానంద సుతుండు గళావతీవృత్తాంతంబు ధర్మతనయునకుఁ జెప్పట

వ. నావుఁడు శతానందుని సుతుండైన యోగానందుం డిట్లను, దేవా!
విదేహదేశంబునకు నాయకీరత్నంబైన మిథిలాపురంబు గలదు.

సీ. ఆ రాజధానికి † నాధిపత్యము సేయు

సకల ధాత్రీజన † జనకుఁ డగుచు

జగకుండు విజ్ఞాన † సనకుండు, కలనైన

వినకుండు పిశునుని † విన్నపంబు

గనకుండు పరకాంత † లను గడచూపుల

ననకుండు కడనాలు † క నన్మతంబు

గొనకుండు నిల తన † కోరుగాని ధనంబు

జనకుండు నన్యాయ † సరణి నెపుడు

గీ. తాను ముందు వినకుండుమి † త్రతతి విడచి

యగ్రమున నుండు సంగ్రామ † మావహిలిన

వెనక వెనకుండు కొలదొర † కొనెడుచోట

తనివి సనకుండు హరిపద † ధ్యాసనిరతి.

82

క. అతనికి నీశ్వర వరమున

సుత గలిగెను రతిసమాన † శోభిత గాత్రాం

చిత సుగుణాశ్చతురతచే

చతురర్థి పరీతభూమి † జనసన్నతయై.

83

వ. మఱియును.

84

సీ. అళి సుధాంశు ధనుర్న † వాదర్శనల పత్ర

కచముఖ భూ కర్ణ † గండనేత్ర

కనకాక్షుకుందేను † కలకుదచంద్రికా

ప్రూణ దృగ్దంతోష్ఠ † కంఠహంస

క్రముక చిసాద్రి ప † ల్లవహరవల్లికా

గళబాహు కుచపాణి † తల నభాంగి

హృత్తలావరాద్రః కదళీభ కాహళః

కటినాభి మహ్యోరు కమల జంఘ

గీ. కలిత పాటలా చంచలా ధగంధకాంతి

నూన నవనీతకోమలా నూన మృదుల

భావసంభవ మోహనాం బకము తివి

దనరు నయ్యంతి వర్ణింపఁ దరమె యధిప.

85

ఉ. నీటు నెయ్యారపున్ నుడలు నేటను లేనగుబాటు గుబ్బచ

నొట్టు కటీనటత్కుటిల కుంతలపాశపు వ్రేటు సోగక

నొట్టుక గీటు నెమ్మెయి చొ కాటఁపువూటు విలాసికోటికిక

పాటలగంధి పాపిటయు బాటగదా మరునాట పాటకుక. 86

చ. జనకుఁడు కూతుఁ బెండిలికి చాటఁగలండు స్వయంవరంబునం

దనువుగ గూడి బంధుల స్వయంవరవేళ వరింపరమ్ము మా

జనకజ నావుఁ డిష్టచడి సమ్మతివచ్చెదనంచు బల్కినక

విని మగుడక ద్విజండు నృప వేగమె రాఁదగు జాగుసేయకక.

శతానందసుతుండు మిథిలకు తిరిగి వచ్చుట

వ. అని విన్నవించి తదనుజ్ఞ గాంచి బహూకరంబుగా నింద్రప్రస్థ

పుంబు నిర్గమించి యథాసుఖగమనంబున నదీ నద పుర గ్రామ

తరు గిరి ప్రముఖంబులు దాటి మిథిలానగర మార్గంబువట్టి చను

దెంచు చుండె నంత. 88

సాయంకాల వర్ణనము

ఉ. జారె మరీచికల్ కువల వండము నిద్దురదీరె తమ్మి బెం

పారె రథాంగ యుగ్మమున కాడదగూరెను వారుణాశజక

జారె పత్రతీసంఘములు వోయమవధంబున బారె పంక్తులై

మీరె తమంబు తూర్పున శ మించె నినోష్ణము భూతలంబునక. 89

[సంపాదకపూరితము]

క॥ సరసుల నుడికించితిరే

పథులకు మేల్కొనఁగి కువలయఁపతి నణచియు స
త్పరి వృథుఁ డేతెంచె న
త్పరి భయామగు ననెడుభంగి ఁ తపనుఁడు గ్రుంకఁ.

90

క. యరలింగి బాడిచె నత్పరి

హరియైతగు హరి కటి స్థి ఁ లావృత వీతాం
బరకాంతి చందమున న
బ్బురమున వారుణము హరిన ఁ భోభాగమునఁ.

91

గీ. తనకు పగవాఁడు హరిత్రయీ ఁ తనుఁడు సాయ

మనెడు వర్షాగమంబున ఁ నంబురాశి
బండజన నిండె బ్రహ్మాండ ఁ భాండ మంధ
తమము తద్రిపు దైత్య యా ఁ ధంబువోలె.

92

శమోవర్ణన

వ. మఱియు నంధకారంబనేక ప్రకారంబుల నవారితంబైవారి నిశాచ
రాసీకంబులు చెలంగుచు, మిత్రత్వంబున సర్వరక్షణంబునీయుచు,
సురోత్తముండైన హరి సముచితసాయం సమయంబను వర్షావ
సరంబున సముద్రాంతరంగున నిద్రాముద్రితుండఁగుట యెఱింగి
తూరుపుకడనుండి యచ్చట నద్దివిజుల సామిసోదరుండైన దామో
దరుఁడు తేమి నెక్కఁడు దిక్కుమాలి పాలింపుచున్నాడని
జెదిరింప దరి తొలి దిక్కుక్రమించి, యవ్యజ్రపాణి మణి గణ
విజృంభణంబు హరించిన యపరాధప్రకారంబున, యనలుని
మార్గ నిరోధంబుజేసి, మహాభీలంబగు కాలనివాహనాయుధంబు
లాక్రమించి, యవక్రంబులైన నిశాచరసైన్య క్రమంబున, విక్ర
మించి వరుణదేవతాత్మ బలంబడుగంట గలిపి, సమీరుని రజో
వికారుం గావించి గుబేరుని నవనిధులు నిజాధీనంబుఁ జేసి, కృత్తి
వాను సంబరాడంబునుహత్తి జారచోరుల కుపకారంబు గావించి
ఘూకంబుల వలన చీకాకుపడు కాకిమూకలకు నాలోకన భీక

రంభై, భల్లుక వరాహానీకంబుల పోల్కి భూచక్రంబు నింపి
యాకాశంబున కెక్కి యెక్కడ జూచినం దానెయై, యుండెనంత.

సీ. అరులఁ దోలెడి కాల ధరిసతాకాదిక

చ్చదనముద్యుతి వోలె ధంజవొడమె

నటరూప గనియు ప్ర త్యర్థి నిశాట యా

ధంబు నా గాఢాంధ తమము బలిసె

సతఁడేయు నుదయ శా జ్యము క్త బాణ వుం

ఖముల పోలిక తార కలు జనించె

తదనంతర ప్రయు క్తంబునై మిన్నందు

గదనాగ నెప్పెన త్పత్రవీధి

గీ. అట దివియు ఖడ మనఁదెల్ల నయ్యె తూర్పు

నందు నేతెంచు చక్రమో యనఁగ జంద్రుఁ

డుదయమయ్యెను తరువాత నెత్తువిజయ

శంఖరుచిపోల్కి రేయెండ జగము నిండె.

94

చంద్రోదయ వర్ణన

శా. ప్రాచీనాబి సరోంత రోదయగిరి గ్రాహవాప గూఢోన్మద
ప్రాచుర్యాంత తమః కరేణ్య భయదా ర్థంబమృతమండే యథా
రాచిత్రార్థటు రుక్మితో వెడలు చ క్రంబోయనక రక్తి బెం
పైచంద్రోదయ మయ్యె నయ్యెడను తత్రాప్తంతంబులకవింతగక.

మ. తొలుతక వెన్నెల మిన్నువాఁకగొని దాదోడ్తోడ వీక్షించి గో
త్రలసద్వీధి జనం దమఃకలిత వేళాకాళికం గౌరవం
బలరక దీర్ఘ శరంబులం బొదివి యాత్మాంకంబునక నిల్చి వె
న్నెలరా సోముఁడనంగ సోముఁడు కళంకాంగైక శోభందగక.

వ. అంత మహానటుని జటాజూటంబు నిరమించి సమయ భగీరథ
రథమార్గంబు ననరశ ప్రవాహంబులతోపచ్చు వియచ్చర శ్రోతశ్చిని
ననుసరించుచు, ధరణిపయి వెల్లివిరిసిన పాలవెల్లిచందంబున
నందంబై, రేయెండ సాగరంబులపై గొనసాగి, తరువులనరిమురి

బెనకొని. యవనీధరాలోహాంబుజేసి, బ్రహ్మాండభాండం బాక్ర
మించి నంత గళావతి యాళీయువతులతోడ. 98

ఉ. వెన్నెలగాయు చందురుడు ♦ వేదురుజేయుమరుండు బర్హిణుల్
మన్నగనా డుషడ్వదన ♦ మాజము బాటలపాడ తావులీ
నన్నను గాలిపల్కులు విశనన్ శుకపాలియెనర్ప మేడలో
నన్నిలువంగలేక పయనంబయి / క్రొవ్విడి దోటకేగినన్. 99

కళావతి విరహము

సీ. కడు మొగలాయి ప ♦ క్కా తరహాదారు
బానైన తమ్మితు ♦ పాకేబూని
మొగలిరేకును గజముగజేసి తప్ప కూ
రక రుమ్మరనుచు మింటికిని నెగసి
క్రమ్మరివచ్చు భృంకిములను జోడుగుం
డ్ల మరపుప్పొడి కప్పురమను మందు
రంజకంబుల నింది ♦ లాగైన చిల్కబా
బాడిగి లంఘించి ♦ జ్జనెలిచి

గీ. డాసి బాహొనరించి మీన్ ♦ డాల్వజీరు
డక్క గురిజేసివేసి చురుక్కు మనుచు
జక్కవల పెక్కునెక్కాడు ♦ చన్నగవకు
నాటుకొని తూటువడగ ముమ్మాటి కపుడు. 100

ఉ. కంఠుఁ డటన్న బోయవిరి ♦ కత్తి రురాలనిదూయ బర్హిణుల్
గంతులువేయ నెన్నెలలు ♦ గాయ సమీరుడుడాయ తుమ్మెదల్
చెంతలప్రూయ కోవెలలు ♦ చిందరసేయగ నొర్వరాదు ని
శ్చింత నసిండువోట నను ♦ జేర్చగ చేడియలార మొక్కెడన్.

వ. అని విరహవేనాధరంబున తరుణిమణి యొగ్గజాలక. 102

సీ. విరసెజ్జబండి త ♦ త్తరమంది నడిలేచు
చలువరా రాత్రిపై ♦ నిలువబోవు

సీ. శరదబవదన నే ♦ చంగ నెతురే నమ
 యమ్మంచు నీలకం ♦ తమ్ములార
 కన్ను తెఱ్ఱగఁజేయ ♦ గారాదు రామపై
 కేరుచు సారె కోకిలములార !
 పలుకాదరింపకా ♦ చిలుకలకొలికిపై
 గనలుట మేలా శుకంబులార !
 తలదాల్చు మిమ్ముల ♦ నల్లివేచ ఝంఝం మ
 నఁగరాదు వినుఁడు పడంఘ్రులార !

గీ. తరుణిపై కోపపడకూడ ♦ తగదు మీకు
 మైనగోరింకలార ♦ యేమైన గాని
 హంసగామిని నులికింప ననువుగాదు
 చాలునిక బొండు రాజహంసంబులార !

115

వ. నావుఁ డొక్క చెలికత్తె యిట్లనియె.

117

సీ. చండాలి నారిగా ♦ జనరతిం గూడి యొ
 ప్పిన దర్పకుఁడు మధు ♦ ప్రియుఁడు దెలియ
 కాంచనప్రియుఁడన ♦ గా నామని జరించి
 యలరించును కుజాతములను దలఁప
 మహి సుమనోభూతి ♦ ప్రహరింపుచును ప్రభం
 జనుఁ డారయఁగ గాలి ♦ యనఁగ సోఁకు
 దోహకరుఁడు గురు ♦ ద్రోహి నిశాచరుం
 డతని జూడఁగ కళాగతిని దరుగు

గీ. కలసె పంచమరీతి శి ♦ ఖండి జాతి
 వారి నధిపాతకాళి త ♦ త్వరత మీకు
 జనదెవుడు మీదు సన్మార్గ ♦ చర్యమాని
 యరుగుఁడో పరభృతోత్సక ♦ హంసలార !

.118

వ. అని యుపాలించిన సమయంబున కుంభిసీయానదీనానూనమాన
 సయై మూర్ఖిల్లి దెలిసి యసురసురనుచు లేచి నలుదిక్కులు
 రోసి యిట్లనియె. 119

సీ. నేలవేలుపు మిన్నఁ జాలంబుఁజేసి యిం
 ద్రప్రస్థపురము గఁన్నాడొ లేదొ
 నాపంపునను వచ్చి ఁ నాడంచు ప్రభు వాయ
 నకు దర్శనంబిచ్చి ఁ నాడొ లేదొ
 దర్శనంబిచ్చి యంతట సమయంబిచ్చి
 నామాట లాలించి ఁ నాడొ లేదొ
 నిను నమ్మియున్న దా ఁ నిని వెతపాల్సేత
 నాయంబు గాదని ఁ నాడొ లేదొ

గీ. ఇంక నేమందు మరుచకు ఁ నిదియె సందు
 చలువ వెన్నెలకందు ఁ వొసంగు జందు
 కలువమెయినుందు ఁ వీచుల కంటివిందు
 దిక్కు గలదెందు చెప్పరే ఁ దీనిముందు. 120

వ. అని ఏచారించుచున్న సమయంబున. 121

గీ. వచ్చి భూసురుఁ డక్కఱఁ వతిని గాంచి
 పోయి వచ్చిన కార్యంబు కాయె పండ్
 యసప్రదు నుడించి పండు పండ్లచుచు బల్కి
 సకలముచు జెప్పు నానుతూర్వకము గాగ. 122

క. దేని నిరు వీడ్కొని చని
 దేవేంద్రసుందరు సయ్యుక్తివరు గని సం
 భావన లంది రహస్యము
 గా విరుపించితిని వాక్యము సర్వంబుక. 123

మ. విని సందేహము భారతాస్వయుధుల సకావేమారు నగ్గించి పా
 వనచారిశ్ర ధవాసురేంద్ర నిరుతూఁబంసించె నామంచితే

యనుకూలం బెరిగింపు మంచు పలుమాశ్రకాబాపురే మేల్పఱా
కొను మిష్టంబులు వేయునేటికే నివే శ్ర కొమ్మొ నమస్కారముల్.

వ. అని యభినందన పూర్వకంబుగా నన్ను మగుడం బంపించిన
సరుదెంచితి విను మతండు, 125

సీ. హిమబిందువులఁ జెంది శ్ర కొమరొందు కరసిత
నయన పాదాబ్జ భాణములు గూర్చి
సంపెంగనూనె వాసనలు జెన్నలరు వే
నలి యన నలికుల శ్ర బలముఁ గూర్చి
బహుళపక్షాఽప్తి సర్వకళాభియు క్తమా
ముఖచందురు సహాయశ్రముగను గూర్చి
ఎక్కుడిగ్గకనె పెంశపెక్కి చక్కని యుక్కు
బామ సింగుణుల జోడు శ్ర నమరగూర్చి

గీ. ముజ్జగము గెల్చు విలువిద్య శ్ర నెజ్జయైన
మదను గెలువంగ డీక్షాన్న శ్ర ముదిత నన్ను
చెదరఁ జేయదె యనుచు స్రవ్యదముతోడ
సుదతి గొనియాడెనా నవ ి మదనమూర్తి 126

వ. అట్లగుటం జేసి 127

ఉ. మానిని ధర్మరాజతనిఁ మాటలు వేదవరంబు లిచ్చెనా
యేనుగపాడి గంటగనె ి నేని సమస్త జగజ్జయేందిరా
స్థాన సమాగమంబు సర ి దాపడి వ్రేసిన రామభాణమా
హ్నిసమస్తాత్మజేయదుకుఁలో త్తముఁడోహరుఁడోవిధాత్తుఁడో

ఆ. జలధులన్ని యింకి ి చననేని మేరువు
విరిగెనేని భూమి ి తిరిగెనేని
గతులు దప్పిరేని ి కంజాస్త చంద్రులు
మాటఁదప్పలేరు ి మానసులు. 129

వ॥ అదిగావున ధర్మనందనుండు నిక్కమ్ముగా స్వయంవరంబున నిన్ను
వరియించు నంతలోనె యని మేలువార్త దెలిపి సుఖంబుండుమని
బ్రాహ్మణుండు నిజమందిరంబునకుం జనియెనంత. 130

ప్రభాతవర్ణన

శా. మారుత్ బెన్నుడు మత్తురాత్రి చరునిక్ / బ్రాహ్మిప దద్దాగతు
 త్మేరేహంస శుకాళి పారభృత పా / శ్రీ మీశుభాదోదతుల్
 బారందోచి యటంచు దానిజ భరద్వాజ ప్రభావోక్తులం
 జేరెక్ నావన సీమ వేకువను దా / ల్పెక్ ఖంజరీట ధ్వనుల్. 131

ఉ. ఆయినుఁడాగతాభిముఖుఁ / డెడటయు దామెఱిగున్న చాటంచే
 దీయని బంధురార యువ / తిందగు నిశ్లదమిక్ రమించిరా
 నా యడనేగునొ తుదకి / యంచని యాకలకంత కొక్కురో
 కోయని వారణో క్లి పలె / గూసె వెనక్ గృకవాకుకాండముల్.

మ. ఇరుండన్ రాముఁడుస్వీయరాగ ముదితాంకిక్ కొల్ల నక్కాంత ప
 ద్మినికిన్ గీడగుదు స్తమః కరటి మ / ర్థించం గరాస్త్రంబ బం
 పన దట్టె జనపక్షిరూఢిదము నె / ప్పంగావు కావుంగదే
 యను లీలంబ విభ్రధ్వనుల్ బొదిసెనా / శాంతంబులక్ వింతగక్.

న. అంత. 134

మ. మునుకాలాంతముగాగ నిద్రగని / సంమోదంబుతో నబ్జరా
 గ నిబద్ధాగ్ర శిరోగృహాగ్ర గతుండై / కల్యం మహానిద్ర బాం
 దిన విశ్వంబు పునర్భవోత్థమగు జ్జ / ప్తికిం జేయ లోఁగోరి చూ
 చిన బ్రహ్మయనమంద రక్తియన బొల్పె / పేళిపూర్వాద్రిపై.

కళావతి స్వయంవరము

ప. తదనంతరం బనంత కాంతుండు / కాలోచిత కృత్యంబులు నిర్వ
 ర్తించి, యాసానమండపంబున కేగుదెంచునమయంబున జెలికత్తెల
 నలన నెఱింగి, తన మనోరమ బలికిన పలుకు లాకర్ణించి సింహాస
 నాసెనుండై, బుధబాంధవహితామాత్య ప్రభృతుల రావించి
 యుచితాసనంబులఁ గూర్చుండ నియోగించి శాంతదడవునకు
 యధోచిత వాక్యంబులతోడ భాషింపుచు. 135

చ॥ తనమ కుమారికామణికి ॥ తగ మనోహరుడైన నల్లభుం
డనఘోషం రూపశీలనయ ॥ యశావన బాంధవ వంశమాది లాం
ఛన ముఖభాగ్య యోగ్యగుణ ॥ సంగతుఁ డెవ్వఁడో కోయటంచు నె
వ్వనమున నూహజేసి బుధిమంత్రిహితాభిమతంబుగావెనక. 137

స్వయంవరంబునకు రాజన్యులు వచ్చుట

వ. భేరీ మృదంగాది రావంబులతో నఖిల దిక్కుల యందు స్వయం
వరంబు చాటించి శోభనోద్యోగంబు సేయింపుచున్నంత. 138

మ. పరమేశాను వితానధారి సుగుణ వ్యా ॥ పారపారీణుఁ డీ
శ్వర పాదాంబుజ భక్తిగోలుఁడు రిపు ॥ వ్రాతాంతకుండాశ్రితో
ద్ధంబుం డూరిత నీతిశాలి పటుదో ॥ ర్థంజాతి సత్వాధ్యుడై
కరమొప్పారంగ వచ్చె నీలుండటకుఁ గాశీశుఁ డుర్విశ్వరా. 139

మ. అతినత్వాంచితమా గజాశ్వరథ పాదాత్పాళితో మైథిలీ
పతిచారిత్ర మహాత్వముల్ బుధహిత ॥ వ్రాతంబుతోఁ జెప్పచుఁ
నతమా కోసల భూపధాన నగరీ ॥ సాకేత నాథుండు నా
ఋతుపర్ణం డరుదెంచె నద్గుణ కళా ॥ హేలారు లీలాగతిక. 140

సీ. భేరికాథమడమ ॥ త్కారముల్ మీరంగ

గాంధారపతివచ్చె ॥ బంధుయుతిగ

ధ్వజవస్త్ర పటపట ॥ ధ్యానమభ్రముమ్రోయ

వైదర్భుఁ డరుదెంచె ॥ మోదమునను

శుండాల మీంకృతి ॥ కాండంబు ఘూర్ణిల్ల

కాళింగుఁ డేతెంచె ॥ హాళితోడ

కంఖాణ రింఖావి ॥ శృంఖల ధ్వనుల బా

హికుఁ డేగుదెంచె యుత్సృకము మెరయ

గీ. మఱియు కర్ణాట పానాట శ్ర మాళ వాండ్ర

కొంకణావంతి లెంకట శ్ర ఘూరర కురు

నాట కరహట దేశాధి శ్ర నాథులొక్క

మొగిని వచ్చిరి వైదేహ శ్ర నగరమునకు.

చ. పాలుపు దలిర్ప వచ్చిరి నశభోపతవాతవిధూతకేతనాం
చలములు నై జఖడ్గజిత శ శాత్రపు లేగుమ చేరుమాళ్ల చే
దొలంగంగఁ ద్రోయ సోయగము శ దోష వియచ్చరదస్సరకుచోం
చల విలసద్దుకూలములు శ జాలంగఁ ద్రోయఁగ ద్రాపదుల్ బృహ
ద్బల కుకురాంగ వంగ నరశపాలక మద్ర విరాటరాట్టుతుల్ . 142

సీ. నవరత్న కర్ణకుండలకాంతి తలమింది
మణికిరీటంబుతో శ మారుమలయ
ఇంగిలీకపుఁగాంతి శ బంగారు పొంగారు
దుప్పటీ వలెవాటు శ దొంగలింప
కరముల శంఖ చక్ర గదాసి శార్జమ్మ
లరివీరులకు భయంకరము దోష
భేరి మృదంగ గంభీరఘోషంబు బ్ర
హ్మాండ భాండంబెల్ల శ నిడుకొనఁగ

గీ. ఆపులగు యదు వృష్టి భోజాంధక కుల
వరులు సాంబాది నిజతనూభవులుఁ గొల్వ
రథముపై నెక్కి మిథిలాపురంబుఁ జేరె
సంభ్రమస్ఫూర్తి గోపాల శ చక్రవర్తి. 143

చ. జవ తురగాళితో కుథరసన్నిభ భద్రమదావళాళితో
వివిధ రథాళితో చటుల శ వీర్యసమేత భటాళితో మహా
దివిజ వరాళితోభయ వధీధితి ఖడ్గరాళితోడ పాం
డవు లటకేగుదెంచిరి దృఢధర్మజముల్ నభమంది వెల్లఁగన్. 144

క. చనుదెంచిరి మిథిలాపుర
మునకున్ దుర్యోధనుండు శ మున్నుగ హితబం
ధునికాయముతో కారవు
లనఘా చతురంగబలసమన్విత లగుచున్.

క. యాదవ పాండవ కౌరవు

లాదరమున నచ్చిరిట్లు శ హరి ధర్మజుఁడు
మోదంబున దుర్యోధనుఁ
డాదిగ నమవఁగ భుజామృహత్వము లలరఁ.

143

గీ. మఱియు దిగ్దేశముల రాజ్యవరులఁగూడ
మఱియు దిగ్దేశముల రాజ్యవరులు గూడ
వచ్చిరి నృపాలయోగ్య శోభలు వెలుంగ
వచ్చిరి నృపాలయోగ్య శోభలు జెలంగ.

147

వ. ఇట్లు వచ్చిన నరలోకపాలకులు సింహాసనాసీనులైయున్న
సుయోధను నుచితాసనాసీనుఁడేసి కృష్ణుని మహాసనంబున నుండ
నియమించి ధర్మరాజు,

148

మ. వన పుష్పాతి విచిత్రమై మృగమద్యవ్యాకీర్ణమై చంద్రచం
దనయుక్తంబయి ఘుమ్మనం బొలయు బల్తావుల్ జలింపఁ గన
త్సనకోద్యస్తణి సానుసానువున ధిక్కారింపఁగా జాలబొ
ల్చిన కాలాగరు ధూప సౌరభమణి సింహాసనం బందునఁ.

149

మ. బలుజన్నా జలతారు తానుజగి తేవలుల్క లోడెత్తు నా
వల దాపై యొరుగొప్పదీర్చిన హవాః బాలీను జోదంటి చెం
తల బీంబాము జగానిగారఁపు జరితాజాకి నేరాగబల్
దలు దట్టున్ నైరవన్నెమీర మెరుగుల్ ధక్తాల్ వగల్గుల్కగఁ

మ. హూయపైమీరు మితారి రే వెలుగురాలోయ్యారపుంబారులొ
ప్పుయి పైగోవమెటుంగు కెంపురవలందం జేర్చి దాపించి బో
దియ దీర్చొప్ప గళాసిక్కిని జగాః తేటల్ గుబాళింప వ
న్నియలఁ మించిన మంచగద్దియపయిన్నిగుల్ దుబాళింపఁగఁ.

మ. ననువైమెచ్చు జగానిగారముల మిన్నాచీటునాల్ వన్నె తె
గుననిగుల్ దులకింప నాలడుమ తెల్గుం బక్కి రారాపనల్
మినిచందమ్మి కడని మేలొరలుడాల్మీదం బిసాళింప గ
ప్పిననిద్దాపరుపంచు హొంబన ఝరీ వెలుల్ వజాగుల్కగఁ.

శా. ఈతేనా హవళించి మించగను దాఁరెంతేని వింత తమా
శా తీవితగ గద్దెపై పరుషు తాఁజాజేసినం జూచి తా
పీతీవామమునందు గొందరు దొరల్ / వెల్లొంద వైదేహుడా
పాతీనాంకవిలాసరూపునకు జూఁపంజూచి యగ్గదైవై. 153

ఉ. బాహుల రాజులందఱును / బారులు దీరిచి గూరుమండ నా
రాజమృగేంద్ర మప్పుడల / రాజమృగేంద్ర ముగావఖండవి
భ్రాజితమైన మార్గమున / పర్వత మెక్కిడిలాగు బాగుగా
రాజులు మెట్లవెంబడిని / రంజిల న్నక్కడి కెక్కి పెక్కుగన్. 154

ఉ. రాజ కిరీటి కోటిమణిరాజి ఘృణిప్రకరోల్లనత్పదాం
భోజుచు చారుమూర్తి క్రతుభోజనతేజఁ డతండుబొల్పేనా
రాజులలోన రఱ్ఱిరుచి / రాజిత విష్ణురమందు నీతఁడే
రాజులరా జయారె భళి శ్ర రాయని భూజనులెల్ల మెచ్చగన్.

చ. కుసుమసమేత పల్లవిత శ్ర కుంజ కదంబ విడంబ బించిత
ప్రసర చకచ్చకద్యుతి విరాజకరాజమణిగణాగ్రధా
త్వ సదృశపూర్వ పర్వతశిఖాంతర భాస్కరు లీలలోలరు
గ్గసధ సుకీర్ణపర్ణముల శ్ర రంజిలు గద్దియనుప్పె నెప్పుగన్. 155

క. సురుచిర మణిగణ కిరణ
స్ఫురదాభరణాంగులై న / భూవరులుం దా
సురధిరుల పారిజాతము
కరణిందగె నీదువంశ / కర్తనరేంద్రా. 157

శా. ఆ యుర్వీతలనాథ యూధమున / నుద్యధృత్యకోభాయత
శ్రేయోభూతిని తారకాగ్రహ మహానాగుతాళిలోనున్న రా
కాయామిన్యధినాథుడో యనగ శృంగారంబుగాబొల్పకం
తే యుష్మప్రథితామహాగ్రజుని కంటే బెద్ద పెద్దెన్నపా. 158

మ: అతులాలోలన ధాశధశ్యసితవస్త్రిచ్చాదితోర్వీధవాం
చిత గేహంగణానీమ బొల్చిరి నృపుల్ / సింహాసనానీవులై

యతిశోభన్ టీతినాథు జుట్టున విమానారూఢులై వచ్చు చే
వత లాశ్రీపతి పెండ్లి శబ్దపయితేవన్ నిల్చు నట్లబ్రమై. 159

వ. ఇట్లున్నయెడ. 160

సీ. గంభీరభేరికా ! శుంభధ్వనుల్ గంధ

గంధేభ ఘోంకార ధ గతులు బెసగ

లాస్య వేశ్యానూపురధ్వనుల్ కింకిణీ

కంకణక్రేంకృతుల్ కవ్వణనమలర

పటహ ధక్కామహాస్సుటరావమానధ

ధాంధణోద్యన్ని నాదము నెదుగ

కాహళ శంఖు భాంకికార రావంబులు

ప్రభవాగ్ర కీలికా ధ ఫణితి నెరయ

గీ. విభ్రమిత మందరాచల ధ దభ్రథాక

మానదుంగ త్రరంగ ఘుమంఘుమార్భ

తీస్సురక్షీరవారాశి ధ రేవరావ

మొక్కపై మ్రోసె ఘుమ్మన ధ నొ నరేంద్ర. 161

ఉ. అత్తరి బిత్తరంపు వసుధాధిపభూషణ చాకచక్రపుం

జొత్తులు నత్తటంతులుగ శోభనకృత్య ఘుమంఘుమంబు లు

వైత్తుగ గర్జులై దగబ్రవృద్ధ ఘనాగరుగంధఘాము

ద్వృత్తి నకాలమేఘమయి ధ పెంపును గేకులకిచ్చుమోదముల్.

వ. అట్టి మహోత్సవ సమయంబున కొందఱు కుందరదనలా రాజ

లోకంబు నాలోకించి సన్మాన్యరాజన్య లోకంబునందా సౌదన్య

శేఖరుం గాంచి తదీయ విలాసవిశేషంబు లూహించి, మన సభ

రత్నంబు వయోరూపలావణ్య మహిమాతిశయంబులు మాటి

మాటికి వక్కాణించి చొక్కుచుండు నితంజ కాబోలునని

తలంచి, ఆచకోరాక్షికి నీ రాకాసుధాకరాకారునకు నీమజ్జోషయ్యె

నని వితర్కించి, యువతీరత్నంబును బరిహాసంబు నేయుచు,

నాలోకించుచు, వదనందుబింబంబుల మందహాసచంద్రిక లందందం

జలువాట తదీయ మందిరాభిముఖులై తమతమ మంద మరాళ
గమనంబుల సందడింప. 163

క. తొయ్యలు లయ్యేడ కొందఱు
నయ్యన నెయ్యమున జేర ♦ జని బెనగొనిరా
వయ్యారిని కుసుమితలత
నయ్యళినీ గణము గవియు ♦ నట్లు నరేంద్రా. 164

వ. ఇట్లు జేరంజని యందొక సుందరాంగి ముఖంబున మందహాసంబు
గదుర పరిహాసంబుగా నిట్లనియె. 165

గీ. ఓ కళావతిరో యిప్పు ♦ డొక్క దొడ్
రాజు నిను గూడి మిన్నంది ♦ రమ్యఛణితీ
కువలయానందము గణించె ♦ గోరియుండె
లోకమున నాత్మసాహిత్య ♦ రూఢిమెరయ. 166

వ. మఱియు. 167

గీ. ఇది వినుము కొమ్మకోరె నీ ♦ హృదయభవగు.
ఘచ్చగంధ విభాప్తి వె ♦ ల్గుచు ద్వితేభ
రాజరత్నంబు కాంచనా ♦ ద్భయతమెరయఁ
దలచి యొకటున్నదని పల్కె ♦ చెలియొకర్తు. 168

గీ. ఓలతాతన్వి నీ యందు ♦ నెక్కసాఖ్య
ఫలము నెక రాజకీరంబు ♦ బడయఁదలచె
రాజయోగాసనమున సై ♦ ర్యతను రామ
కృష్ణ సదభిక్యభజన చూ ♦ ట్కీకెఁ బ్రియముగ. 169

వ. ఇట్లనుచు ననేక ప్రకారంబుల నక్కిరవాణిని గీరడంబు లాడుచు,
యారాజాస్థ్య లిక నాలస్యంబునేయందగదని రయంబున నభ్యంగన
స్నాన మాచరించి, దడియార్చి, చ్చిక్కేర్చి మెఱుంగు ధూపంబు
లొదవఁజేసి, దువ్వి మడమల పయింబడి దుమికి, యాడుజడవేసి
వాలుగన్నులకుం గాటుకం గూర్చి, భూమధ్యంబున గస్తూరి

రేఖుదీర్చి, వన్నెలజిండు మేలుతాబండుగాను కంఠం బిగియించి
మెయిహారంగులం దురంగలిండుచుండు కనుంబారంగు ధూరి
చరంగుల చీరెంగిట్టి సిద్ధెప్పు గచ్చి బిల్బలం గినె రాట్టలందొట్టు
కుట్టు జరీబుతేదారు నీలికంచలందొడిగి, నిద్దంబగు ముద్దుచెక్కల
కాళ్ళైర కర్పూర మకరికాపత్రంబులు చిత్రంబుగాదిద్ది, కూర్పరం
బులదాక ముంజేతుల పాటీ రాగరుసారంబుల రేఖలుగా బూసి
మఱియును.

170

సీ. చెలువైన వీర ము ♦ దైలుగిల్కు మట్టెలు
గొనఖంబరిని కాయ ♦ లును మెఱుంగు
పిల్లలు మెఱుంగు బా ♦ రుళ్ళు చిటికెన బొద్దు
కళ్ళకుల మ్రోతలం ♦ దెలును పాము
జేబీలు గొలునులు ♦ చికిలీ కడెంబులు
గజలు పావడాల్ ♦ గరుడపచ్చ
లోదలిన గంటల ♦ యొడ్డాణ మిర్క్కు క
మృర్పటాల్ జాలుల ♦ మర్పగోవ

గీ. మెఱుంగు టొడ్డాణమును జగా ♦ మేల్మీదాపు
చుట్టు ముద్దుటంగరములు ♦ జోడుబటువు
లును మనేలానవగ్రహాల్ ♦ పెనుతోలిమగ
రాబిరుదు పొంచి ముద్రకల్ ♦ రహి చెలంగ.

171

సీ. నిద్దాహారంగు వ ♦ న్నియ తళ్ళువజ్రంబు
గరుజ పొంచీలుచే ♦ కట్టు సరిపె
ణీల్పుర్వులును మేల్మి ♦ నిగు పచలకీల్కు
డెములీవలావల ♦ కొమరుదాపు
నీలాల గాజుల ♦ నెన్నుడి గల్లు కెం
పుల జిల్కు కంకణం ♦ బులు మెఱుంగు
జాళువా పట్టెలు ♦ జతగుల్కు మగరాలు
బాజుల రాపక్కి ♦ పచ్చలిడిన

గీ. కుండనఁపు దండగడియముల్ ♦ గోవకేంపు
రవలు చెక్కిన యనగంజి ♦ ప్రతిమతీవి
పనిహనేలాజగాబాజు ♦ బందు లదరి
దళ్ళు సందిట దండలు ♦ తాయెతులును.

172

సీ. గాముల వెల్గు చొ ♦ క్కపురెట్టిరంగుల
ముత్తిగరతనముల్ ♦ హత్తిమేల్చి
పోజక్కడవువన్నె ♦ భుజకీర్తులలఁతి ప
చ్చలకుత్తిగంటుతో ♦ జలాతి పేట
మగరా కళాసీకి ♦ సొగసు తాజాపని
గలా పటాతేట ♦ గాటమైన
యాణిపట్టెడయు కడాని ♦ గుళ్ళను బేస
రవుకాశికపు గుత్తి ♦ రాళ్లకట్లు

గీ. గోధుమలకంటె దంటాల ♦ గుళ్లు మోహ
నాల వరహాలపేర్లు చీ ♦ నా గొలుసులు
చంద్రహారంబులుం గిల్క ♦ సరులుపల్క
సరులు చిల్కల తాళీలు ♦ జాజి సరులు.

173

సీ. నక్షత్ర దామముల్ ♦ నవరత్న మాలికల్
తారహారములు ని ♦ ద్దాహారంగు
నెలవంక తాళీలు ♦ నెఱి బులాకీ పత
కములు తోరంపు ము ♦ త్రైములసాంపు
జాల్నించు కేంపురా ♦ చంఘల్లీలు బే
సరి కమ్మినీలంపు ♦ టారవుముత్రై
ములు తనాచీనత్తు ♦ తెలితేటమగరాజు
లాకీజగా యప ♦ రంజి పౌంజు

గీ. గమ్మలును పచ్చనీలాల ? చిమ్మిటాలు
బావిళీల్కెంపు బొగడలు ? తీవి మణులు

జిలుగు బిందీలు పాపిట శ్ చేరు తెలుపు
బాలుపు దులికించు చేర్చుక్క ల బొట్టుతోడ.

174

పీ. తోరమా ముత్యాల శ్ పేరుల గిరికాని
జతగుల్కు నెలవంక శ్ బిందుపద్మ
రాగసంఘటితమా ల రాగిడీ శశిపువ్వు
చంపగొలుసులు కెంపు ల్ సొంపునింపు
జేజే వజీరురా ల్ చెక్కడఁపుం బచ్చ
టీకైన గేదంగి ల్ రేకువిరుల
గ్రాలు ఖద్యోతంబు ల్ జాలునావేణితో
బోలు మేల్మిక డాని శ్ డాలుకీలు

గీ. జడయు మొదలైన నవమణి శ్ స్థగితమైన
చొక్కమా తరహాదారు ల్ సొమ్ములమరు
లొక్కవారంపు తొడుగింతు ల్ లొదవదొడిగి
రెనసి నఖశిఖపర్యంత శ్ మునను జెలికి.

175

వ. ఇట్లు పంకేజవదన లా యేణాంకవదనకు నమస్తాలంకారంబు
లలంకరించి,

176

గీ. అతివకును హారరత్న మ శ్ హావిశేష
భూషణలుదాల్చి యల శివా శ్ స్ఫూర్తి మెఱయ
పగఁ జెలఁగవచ్చు మరుసకు ల్ బెగడుదగులఁ
దగ నెసల కుంకుమిడిరి ల్ నేత్రరుచి బొదల.

177

సీ. పన్నెట తేట నం శ్ పంగి పూఁదోట ర
త్నంపులేమోక కుం శ్ దనఁపు ననుశ
లాక కడాని చి ధ్ త్రఁపుఁబొమ్మ ముద్దుల
గుమ్మ చక్కఁదనాల శ్ కుప్ప కప్పు
రఁపుఁదిప్పు మరుని ని ధ్ ద్దఁపుదంతి రతిచేతి
చామంతిబంతి బ శ్ చ్చవిలుకాని

చేకటారి మిటారి ? కోకిలవాణి భ

వ్యత్రోణి నవమంద ? హాస కఠిన

గీ. ఘన కుచ వికాసభాస పం ? కరుహనేత్ర
అతిమనోహరగాత్రి గు ? తాభిరామ
రామ యీ భామ భూమి మే ? లంగుచున్న
మోహినీదేవియో యన ? మురువుజూపె.

178

కళావతి యుమాపూజనేయుట

వ. ఇతైఃపింగున సయ్యంగనా లలామంబు తన యంగ శృంగార భావం
బున కుడ్వసంగతోత్తంగ దర్పణంబుల సపాంగంబుల నవలోకించి
యంతరంగంబునగల యభిలాషసిద్ధి జగన్మంగళప్రదాయి యగు
సర్వమంగళ వలనగాని కాదని యూహించి, తదీయపాద కమలం
బులు హృదయంబునఁ గీలించి యిటని సుతించె.

179

ఉ. వందనమే నొఁర్తు హిమ ? వస్తరణీధరరాజపుత్రికీ
చందురు శేఖరార్ధశను ? సంగతి కోమలనీల గాత్రి కా
నాదకృదాత్మి పాదభజ ? నాలసమానసదాస మండలా
మందశుభాప్రధాత్రికిని స ? మస్తవిభూతి వితాన ధాత్రికీ. 180

నీ. వందనంబులదే ? వనితంబినీయల

కాంక కుంకుమ శోభి ? తాంఘ్రియుగకు

వందనం బనిశ వి ? శ్వచరాచరావ నా

ధ్యతౌనుకంపా క ? టాక్షయుతికి

వందనం బుపనిష ? ద్భృందోప వనపాళి

కాకేళికా నీల ? కంఠికిపుష

వందనంబోంకార ? పరరత్న పంజరాం

తర నిరంతర ముదా ? దరణశుకికి

గీ. యనుచునే ప్రోద్దునీకు వం ? దన మొనర్తు
కరుణతో మించి యెదుట సా ? తౌత్కరించి

నాదు కోర్కెలు సమకూర్చి ? నయ మొనర్చి
గావుమోతల్లి త్రిభువన ? కల్పవల్లి.

181

మ. నిను బూజింపని వారెందును శుభా ? స్వీతత్వముగ గల నే
ర్చునె యెంతెంత లెంబు ? జేసినను ముల్లోకంబులకా భారితీ
వనజాగరలకైన నీగుమహిమకా ? వర్ణింపనాకే జగ
జననీ పుణ్యఘనీ కృపామల సుధా ? సారాగ్ర వీచిధునీ. 182

కం. వాణీ రామలు చెలుగి

ర్వాణీమణులూడిగముల ? వసతలు నిను శా
ర్వాణీ నుతినేయగ పిక
వాణీ మావంటి కీం ? వాణుల వశేమే.

183

ప. అని యిట్లనేక ప్రకారంబులఁ బ్రార్థించిన యాజగదంబ యా
నితంబినీ రత్నంబు విజయంబునకు సంతసిని దీని మనంబునం గల
యభిలాష దీర్చి సంతోషం బొనర్చెదనని యుత్పత్తి దేవతలం
బిలిచి, నీవు మదీయరూపంబు దీపింప మిథిలాపాలక బాలిక పాలికిం
బోయి తదీయాభిలాషంబు విశేషంబుగా నొనర్చి రమ్మని, పొమ్మ
నిన, యదియును, సాక్షాద్ద్రాక్షాయణీ రూపంబున బ్రత్యక్షమై
నిలిచినం, దదీయ పాదపద్మంబుల కభివందనంబు లామోదంబునం
జేసి, ముకుళిత కరారవిందయై యెనుట నిలచినంగని యయ్యిందు
వదన నీ డెందంబునం గల చందంబునకు నానందంబునొందితి నీ
యిచ్చవచ్చిన వాని నేర్పరించి వరించెదుగాని రమ్మని కేలుకేలం
గీలించి సఖిజనంబులు చుట్టురాగ నారాజ మండలాహ్లాదకారిణి
యగు నా కళావతిని తత్ప్రిత్యాజ్ఞు స్వయంవర స్థాన సింహాననన్
రాజన్యమండల మధ్యమార్గంబునం బ్రవేశంబు చేయించిన నాలో
లాక్షిం జూచి యవ్వసుంధరాపురందరులు విస్మయానందంబులు
డెందంబున గ్రంధు ఖానుచుండ.

184

సీ. ఆ ముద్దు గుల్కు నె ? మ్రోము నాలేనును

నగవునా నెరికొప్ప ? సోగసునాజు

గా నిగారంబు చ ి క్కని చెక్కులందము
నాజిగిగుల్లు సో ి యగఁపుగుబ్బ
గుత్తుల టెక్కు నా ి బిత్తరి మాటలు
మురిపెంపు నా పెలపు ి మోదికెంపు
నాజారుపైటయొ ి యారమునావాలు
కన్నులఁ బెళ్ళు నా ి గానులేమి

గీ. యామిసిమిమేని నవకము ి యాచొకాట
నుగునడకవగయాచెలు ి వహహా దలఁచు
కొనిన యుల్లంబు ర్పులు ర్పు ి ల్లనును దీని
సాగనునకు నీడులేదు ము ి జగములందు.

185

సీ. బాగు చక్కదనంబు ి వహవా చొకాటంబు
మేలునుం జెక్కులు ి కొను భళి భ
లీముద్దు నెమ్మోము ి లేగుల్కు నగవహో
మురిపెంపు మాటల ి మురువుతేట
నేబాను బలుజగా ి జిగిమేను మిసిమిమ
ర్ఘ్యారెపిరుందునుం ి దీరుబాపు
రే కొను హెయల యా ి రేరాకడయొ యార
మహహ మిటారిసో ి యగఁపుఁబెళ్ళు

గీ. బలురతుల వేడుకలనూని ి యలసి దీని
పొగురు గుబ్బలపై వ్రాలి ి బిగువు నిండ
కొగింట వసించు వానిచే ి గదరభాగ్య
మరయఁగా మోడి వీడి యీ ి యతివఁగూపి.

186

మాయాగౌరి కళావతికి రాజుల వేర్వేట గనబరచుట

వ. అని తర్కింపుచున్న సమయంబున నద్దేవి ఆ సరదేవ కుమార
రత్నంబుతో పురస్థాన సింహాసనస్థుండైన రాజన్యునిం జూపి
యిట్లనియె.

187

సీ. రఘువంశమున దాశ ♦ రథి యని యుదయించి
 యజ్ఞంబుఁగొచి య ♦ హల్ద్యుఁబ్రోచి
 మీ మైధిలి పరించి ♦ రాము గర్వ మడంచి
 రాజ్యంబు విడిచిడి ♦ రమణిఁగూడి
 తాను తమ్ముడు వన ♦ సులీ జేరి పిత్రాజ్ఞ
 శరణుజొచ్చిని వాయ ♦ సమును గొచి
 ఖరదూషణాది రా ♦ క్షునులకు ఖండించి
 వనితఁ గోల్పడి కబం ♦ ధుని వధించి

గీ. సూర్య సుతుఁగూడి వాచవ ♦ సూతిఁ జంపి
 1 వాయుసుతుచేత భూపుత్రి ♦ వార్తదెలిసి
 2 తరుచరులతోడ శరధి బం ♦ ధన మొసర్చి
 బెగ్గిలగు జుట్టులంకకు ♦ లగ్నపట్టి.

188

చ. వరభుజవిక్రమాక్రమిత ♦ వాసవ సంనద ఖండ సంక్తి కం
 ధరపటుకంధరత్పట ద ♦ న్నల మార్గముఁడైన సంక్తి సం
 హరహరిదశ్వవంశ కల ♦ శాంబుధి హరిదపూర్ణ సోమునికా
 బరమగుణాభిరాము భవ ♦ బంధ విరాముని రాము వింటివే

189

ఉ. ఆతని పూతవంశజున ♦ హర్షశీజేయు భుజబలైకని
 రాత పటిష్ఠ నిష్ఠుర వి ♦ రోధి పరాక్రమ సైన్య జయ్య వి
 ఖ్యాతచరిత్రు బాంధవ హి ♦ తాంబుడ భానునూచారు శో
 భాతరజాయమాను ఋతు ♦ పద్మనిఁ గంటె కుంగంగలోచన.

190

శా. వాతోద్ధూత తరంగమానన సరోం ♦ భచ్చాతాంజాతి ధూ
 లీతారుణ్య సుగంధ నీరసవయుం ♦ గ్రీడావగాహైః ది
 త్తా తాత్పర్యముగల్గెనేని త్రయిలో ♦ క ప్రస్తుతాచారు సా
 కేతా ధీశ్వరు గోరు మీ చకితపం ♦ కేజాత పత్రేక్షణ.

191

గీ. అని యిటులఁ జెప్ప నతని వం ♦ శావతార
 మంత యాలించి గాంచి య ♦ క్కాంత యతని

(1) వాతజని (2) వనచరుల = పాతాంతరములు.

కంజలి యొసర్చిన నెఱింగి ♦ యవల వేఱు
వేర నిట్లని పల్కె నా ♦ కీరవాణి.

192

సీ. స్వర్గభోగాప్తిన ♦ సర్గభుం డీతఁడీ

రాజేంద్రుఁ జూడుమో రాజకన్య

సమవర్తి యగుచు పూ ♦ జ్యోతగాంచు నీ దగడ

ధగుని వీక్షించుమో ♦ తరళనయన

రత్నాకరముల ♦ పాలనఁజేయు నీమహా

ప్రభుని గమెరు మహా ♦ ప్రభు కుమారి

సర్వజ్ఞహితుఁడు శ ♦ శృచ్చింద్రుఁడీ రాజ

రాజనీక్షించుమో ♦ రాజవదన

గీ. అచుచు నృపవేషములుదాల్చి ♦ యచటనున్న

యింద్ర హరి పాశి ధనదాదు ♦ లెందఱేని

దేవతల నెంచి చెప్పుచు ♦ దేవ నితని

యెరుగ వారికిఁ బ్రణమిల్లి ♦ యరుగుమనిన.

193

వ. అట్లుగావించి వారల నతిక్రమించి, అవలవసియించియున్న మండ
లేంద్రుల సమీపించియున్న నమ్మించుఁ బోణితో నద్వివ్యాంగన
యిట్లనియె.

194

శా. దేవనాథ హితుల్ సమస్త పరిపం ♦ ధివాత విక్షేప దీ

యోవంతుల్ నయవంతు లూరితులు దృ ♦ ప్తశ్వేతకేతుల్ ధనుః

ప్రావీణ్యల్ ఘన పుణ్యలిద్దఱును భా♦స్వచ్ఛంద్ర సాంద్రదృశ్యుల్

ఓవిఁనిల్చిరి కోమలీయెదుట గం ♦ పే చేది భూమిశులఁ 195

గీ. పద్మినీ కముదిను హా ♦ ర్పతి నిశాప

తుల కరముబట్టి యనువమా ♦ ద్యుతవికాస

ములఁజెలఁగు లాగు నీనరేం ♦ ద్రులనుఁగూడి

యండ మనసైన వరియింపు ♦ మో లతాంగి.

196

వ. అని చెప్పినవిని యూరకున్న రాజకుమారికకు మనస్కారంబు

గామిఁదలసి

197

గీ. అద్దివిజమాన్య యక్కన్య ♦ నన్యస్మపుని
సన్నిధిని జేర్చియనె మాన ♦ సంబునందు
గాలినుత్పన్నమైన భం ♦ గములజాలు
రాజహంసిని ఐద్రాంత ♦ రంబువోలె.

198

ఉ. బంధుర శాస్త్రి పద్మగుళి పద్మతులక దెలివె నటించిగ
ర్యాంధ విరోధ తూలహతి ర యందు ఖలీగలసకమరుస్సహ
గంధగతిం జరింపుచు జ ర గంబుల వన్నెకు నెక్కుచుండు నీ
సైంధవ శేఖరుక గనుము ? చారుమ్మగీచకితావలోకనా॥ 199

సీ. గాంధర్వ శారీర ? కలన నెందుటజేసి
దైవత స్వరయోగ్య ♦ తనువహించె
శాస్త్రవిద్వద్విశి ♦ ప్తా సీతీబడజేసి
దారాల సదతిం ♦ దనిసి మెలగె
అఖలాశ్వ ముఖలక్షు ♦ ణాదృశుం డగుటచే
భూపాల సేవ్యాను ♦ భూతిమెరసె
వామపార్శ్వముల నె ♦ ప్పటికి నాం యుటచే
తలవంచి బాహ్య వ ♦ ర్తనలు మానె

గీ. రహితదుర్దోష పంచక ♦ ల్యాణ సహిత
సైంధవాన్వయ దీప్త వ ♦ జ్రంబు వీని
చరిత మిది వాంఛయానె వి ♦ స్ఫురిత ముకుర
తాళితాస్య కవోల శో ♦ భాలవాల.

200

ప. అని ఎలుకు పరిహాస చాటోక్తులకు దరహాసంబు మెఱయ నిషధ
సూయాకుటిలయైన యక్కుటిలకుంతలను త్రత్రాంతరాజ
సన్నికటంబుజేర్చి యుద్దివ్య మానిసీరత్నం బిట్టులనియె.

201

మ. నగరాట్కూట విటంక నిర్ధర ఝరీ ♦ నాళీకపాళీరజో
గగనాంతాకిత దేవదారు తిరుపో ♦ కక్షీర విస్ఫార సా
రగ గండసల సాలసౌరభ సమీ ♦ ర వ్రాతముక గోరితే
భగదత్తుక వరియింపు మింపున సఖి ♦ ప్రాణోతిషాధీశ్వరుక 202

మ హిమవద్గోత్ర విహారకిన్నెర వధూకిం ? ధూళినాకరన
ప్రమదాత్మా గతశాతచేల వనమా శ్ర లాలోల చేటొంచలో
ద్గమ సౌరభ్య సమీరమృణ్మలయ సౌ ? ఖ్య క్రీడనందాడ నౌ
రమణీ వేషుకయై నవీని గొనుమీ ? లాలిత్య హేలాగతిక 203

గీ. అనిన పల్కులునిని తార ? కాధినాధు
నందున మనస్కరించని ? యజ్ఞ వి
ధమున నున్నట్టి యీ మం ? దగమన నన్య
సృపుని సన్నిధిజేచ్చి ? యా నెలతబలికె. 204

శా. బంధుప్రకియ నాత్మచక్షులను శో ? భావృద్ధులక జేసి గ
ర్వాంధప్రాతిము దోలు నీకువలయా ? త్యానందసంధాయి స
ద్బంధుక జారుశుభానురాగు మహిమో ? త్కర్మాత్మభావుక జరా
సంధుక జూడుము వేషుకై నమదిలో ? చంచత్సభాలోచనా. 205

గీ. నాప్రక డాతనిఁ జూచి మ ? నస్కరింప
కన్య రాజన్యుఁ జేరఁగా శ్ర సరిగె యువతి
కడలఁ జేరంగఁజనెను గం శ్ర గార్పురియును
దారినుండెను కుధరంబు ? దాటునట్లు. 206

వ. ఇట్లరిగిన నవ్వధూరత్నంబునకు నద్దివిజాంగన నీలునుం జూపి
యిట్లనియె. 207

గీ. మదనుని జయించు నవ్వోక శ్ర మాత్రచేత
కాపురము తారహేమదు శ్ర రములు దలఁప
నతులిత విభూతి కలమ కా ? న్యధిపతియగు
రాజమాళిని మన్సనెన శ్ర రమణిఁ గనుము. 208

వ. అనిన పిని యా కళావతి నీలుని వరింప రుచింపక కనునన్న నతి
క్రమింపనుని చెప్పుచున్న యన్నిలింప వనిత సవిధ ప్రదేశవర్తియైన
దుర్యోధనుం జూపి యిట్లనియె. 209

శా. శ్రీకంఠప్రతిమాన దార్ధ్యబలవోః † క్రీడా ధరుగ్ధాఢ వి
ద్యాకౌశల్యః ఉనేక ధర్మసంశయ శా † స్త్రుగంధ సిద్ధార మే
ధాకల్పేతరుః ఉత్పమిజ్జ యనుధాం † ధప్రీతిదుంధైస్థాన య
స్తోకప్రాభవుః గౌరవేంద్రుః గనుమీ † దుర్వోధనుః మైధిశీ. 210

గీ. రాజ దంతావళాగ్ర యూ † ర్ధ్వము లిడి రుచిర
సఖర మహిమాప్తి భూరిభా † స్వఖిల దుర్గ
చారిగా యొప్పు రాజకం † తీరవుఁడు
గోరుమీతని నవమ్మగీ † చారునయన. 211

వ. అనిన నాలించి తదీయ గాంభీర్య తేజో వైభవంబులకు నాశ్చర్య
మగ్న మానసయై, నదియునుంబోలె తలయూచుచు నయ్యుంతి
కరంబుబట్టి 212

కం. చాంపేయామోదముచు స
హింపక సారంగకలిత † పేలాగతిన్
లింప తరువరమునకుఁ జరు
సొంపున నేతెంచె ధర్మ † జుని సన్నిధికే. 213

వ. ఇవ్విధంబున నిల్చియున్న నవ్వీలాసిసీరత్నంబుతో నన్వేలుపుటెంతి
యిట్లనియె. 214

కళావతి ధర్మరాజును వరించుట

చం. నలుఁడను చక్రవర్తి తన † నామముగోరి పరిచువారికే
గలికలుషంబు లన్నదాపఁ † గా శేషధించి స్వయంవరంబున
సలరుచు వేట్కబైమి దమ † యంతివరించెను వింటిగాదె పూ
ర్వులన గణించె మున్నగుపురుషుల చక్రధరుండ వార్యత. 215

కం. ఉశనస్సంభవ రాకా
శశిముఖ యచ దేవయాన † స్వాధిష్ఠ మహా
దశ వరియించె యయాతని
బ్రశంసజేయ నతఁడితని † వంశ్యుఁడు గాడె. 216

కం. పూరుకురు రాజ భరతులు

పొరవులన కౌరవులన ♦ భారతులనగా

పేరువహించిరి వినఁదగు

వారిని మునువింటి గాదె ♦ వారల మహిమల్.

217

ఆ. నె. అట్టిచంద్రమాన్య ? యంబున జన్మించి

ప్రబలిసెట్టి పాండు ? రాజునకును

తనయు లైదుగురు పృ ? ధామాతృలందున

గలిగి రందు నగ్ర ? గణ్యుడితఁడు.

218

సీ. మహిమ మీరఁగ నుధ ♦ ర్మామధ్య పీఠికా

నీచుండయిన నునా ♦ నీరు వోల్కి

ననకాది మునిలోక ♦ సార్వభౌములతోడ

యబంబు పైనున్న ♦ యజునివోల్కి

క్షీర వారాశిలో మీ ౧ రిన కేవల

ర్యంకంబుపైనున్న ♦ హరివిధమున

కైలాస భూధరా ♦ గ్రమున దీప్యద్విప్ల

రంబున నున్న చం ♦ ద్రధరు కేవ

గీ. భూవరేణ్యుల మధ్య న ♦ ద్భృత మహాత్మ

చారుశోభావిభూతిచే ♦ మీర యెదుట

విష్వరంబందు నున్న య ♦ వ్యిబుధ వంశ్య

క్రేవగను కుందరదన పం ♦ కేజవదన.

219

సీ. ఈ రాజు వైరిని ? ర్వారణవారణ

వారంబునకును కం ? తీరవంబు

ఈ రాజు సంతతా ? శారదాశ్రితజన

కీరమండలికిని మం ? దార తరువు

ఈ రాజు బౌంధవాం ? భోరాశికిని మోద.

కారణంబెన నీ ? హార కరుడు

ఈ రాజు బహుదిన లి దారిద్ర్య ఘోరాంశ
కారంబునకు గ్రీష్మ లి నారసాపుర

గీ. డనుచు లోకంబులెల్ల ద లి న్నభిరుతింప
నెగడె శాశ్వత కీర్తి న లి నేక విబుధ
మాన్య మాంగళ్య సుగుణసం లి సత్ప్రపూర్తి
సాధుపథవర్తి యీ లి రాజ చక్రవర్తి.

220

సీ. సద్గుణంబులుగూడి య సంచరించుటచేత
ఘనత సర్వజ్ఞ శే య ఖరతఁ గాంచె
శాత్రవచక్ర శ య శ్వద్భీతి కరుణాట
పంకజాతి విమార య ఫణితిఁగాంచె
శుచిమీరి మిన్నంది య శోభనెంచుటఁజేసి
ద్విజరాజ రూఢిమె లి దేజరితె
కువలయానందభి య నవరసజ్ఞుఁడౌట
సరస సంకల్పశా య గరిమఁగాంచె

గీ. రహిఁ జెలంగెడి చల్లని య రాజ యారే
జను లితండనఁగాఁదగె య సాధుధర్మ
జాతుఁడీతనిఁ గోరఁగా య జనుశుభాను
కీర్తలావణ్య సదన పం య కేజవదన.

221

వ. అని బహుప్రకారంబుల నతని మహిమాతిశయంబుల నెఱింగించి
భవదీయ రూపరేఖావిలాసంబునకుం దగిన వరుండితని నవశృంబు
వరియింపుమన నంతలోన

222

కం. ఇటునటుఁ జూపి మగుండు
త్కట వేగముతోడ నిక్షు య ధనువుంగొని యా
కుటిలవికచా ప్రభువుల హృ
త్పటముల గాడంగనేసి య పుష్పామ్రములఁ

223

వ. తత్సమయంబున బరవశయగుచు మరలఁ దెలివింగొని, మున్ను
నారదవాక్యంబుల వినుటంజేసి యత్యంత ప్రేమానుబంధుఁడైన

విభుడతండు గదాయని మనంబున నూహింపుచు, మోహ సంభ్రమంబు బెనఁగొనఁ దరహాసంబుగదుర కించిలజ్జావనత వదనయై పుష్పధామంబుచేఁబూని సంశయింపుచున్న యక్కన్నియ చేతులు బట్టి యన్నిర్జర వధూరత్నంబతని కంఠలగ్నంబునీయుమని పల్కిన నయ్యవతి యాధర్మజుని కంఠపీఠంబున కుసుమధామంబు నిలిపి నమస్కరించి నిలిచిన, దత్తమీపంబున నున్న కృష్ణదేవునకు మ్రొక్కించి మరలించి, తదీయభవ్య మందిరప్రవేశంబుఁజేయించి యద్వివ్యాంగనాతిలకం బక్కన్నియ నాశీర్వాదించి, తదీయాభివంద సంబులు గైకొని యంతర్హితయయ్యెన్, నవ్వల రాజేంద్రలోకంబు రోషంబులఁ దమతమ విడిదియలంకుజనియెనని చెప్పిన యవ్వలి వృత్తాంతంబులెల్లని జనమేజయుండు వైశంపాయను ననుగుటయు.

224

— * ఆశ్వాశాంతము * —

మ. నృపపూజించిత యుజ్జయాంకతను కాంక్షతి మ్యాన మీనాంకన త్తవనీయాచల ధీరసత్కివినుతా శ ధారాయశస్తా కా ధిపనీహర తుమారశైలరజితా శ ద్రిశ్రేష్ఠ సంతానపా దపపాటీర శతారహర శరకుం శ దస్ఫూర్తి విభ్రాజితా

225

క. వితరణ రాధేయాయా

రితసేవా ముదితకౌస † లేయా సారాం

చిత బావలలేయ వినయా

న్వితమతి గాంగేయరూప † విజితాత్రేయా.

226

— మాలినీ వృత్తము —

వెలిచెటి కులదీపా ! విక్రమాం శ చద్దిలీపా !

నలిన నయనసేవా ! నర్ఘ్యమేధానుభావా !

సలలిత గుణగేయా ! † సాధు విద్యద్విధేయా !

సలరిపు నిభక్తిర్రి ! † నవ్యమాంగశృక్తిర్రి !

227

గ ద్య ము

ఇది శ్రీ శివరామేశ్వరానుగ్రహపాత్ర భారద్వాజచగోత్ర.
పవిత్ర కాళక్ూరి సూరకవి పుత్ర కించిదాంధ్ర
కవితా విధేయ గౌరీకాంత నామధేయ
ప్రణీతంబైన ధర్మనందన విలాసం
బను మహాప్రబంధమున
ద్వితీయాశ్వాసము.
శ్రీ శివరామేశ్వరా ర్పణమస్తు.

ధర్మనందన విలాసము

తృతీయాశ్వాసము

కం. శ్రీవిద్యత్కవిజీవం

జీవకళాత్రేయ సకల శ్రీచేతనరక్షా

వ్యావృత్తాత్రేయ మహా

ప్రచ్ఛేయాంచిత పుణ్యకాయ శ్రీగురురాయా.

1

ప. అనధరింపుము జనమేజయునకు వైశంపాయనుం డిట్లనియె, నట్లు
స్వయంవర లబ్ధయైన గళావతిని గులాచారాసుసారంబుగా విచా
రించి శ్రీనారాయణాజ్ఞ ప్రకారంబున సురాపగాకుమార ప్రముఖ
నిఖల కౌరవులు కృపద్రోణాచార్యాదుల యనుమతి వడసి.

2

చ. తనదు పురోహితద్విజులు ధౌమ్యుడు మున్నగువారిఁ బంచినక
జని జనకావసీశ్వరుని సన్నిధికిఁగి సరేంద్రమాపుథా
తనయునకుఁ భవత్పుత్ర ను శ్రీదారతఁ బెండిలిసేయఁగాఁ దలం
చి నలిననాభునాజ్ఞ తను జేసి నదీతనయాది కౌరవుల్.

3

కం. మము బంచిన వచ్చితి మిదే

మిముగాంచితి మిష్టసిద్ధి ధేమలోదవేషు నీ

ఞామరిత నెసంగితని సం

భ్రమమున మము బంపఁదగిన శ్రీబహుమతు లొదవున్.

4

ఉ. నావుఁడు ధర్మరాజునకు ధీనా సుత నియ్యఁగఁగంటి నేటితో
పావనమయ్యె మత్కులము ధీగ్యముగంటిమి నేను బంధులున్
ప్రైవికమా యదృష్టముగ దా యుభయత్రకు మీరె పూజితు
ల్గావున నిర్ణయించి శుభ లగ్నము, పెండికిఁ దర్లరమ్మనన్.

5

ధర్మరాజు వివాహమహోత్సవము

కం. అందఱు సంతోషించిరి

యంది బహూపథలవార ♦ లరుదెంచిన దీ

సంజన ముఖులకుఁ దెల్పిన

జెందిన వేడుకల నతఁడు ♦ శ్రీహఃతోడఁ.

6

ఉ. గూడి వివాహాలగ్న మను ? కూలులతో వివరించి నేడె చే
కూడెనటంచు మైథిలున శ్రీ కుఁ శుభలేఖ లిఖించిపంపి తో
డోడనె పాండుభూవర ను ♦ తుఁ గయిసేయఁదలంచి వేట్కతో
నూడిగవుంజనుల్ దగు ప్ర ♦ యోజనముల్ నవరింపనేర్చునఁ.

సీ. తళుకు కుండనపు క్రొం ? జిలుగైన నెరిఁపురీ

పోవక్కుతో మద్య ? మునను గట్టి

పటకాగడి కునుం ♦ బాపాగ జుట్టి పై

సరివీపుమల్లె పూ ? సరి తురాయి

పన్నీట చలువ దు ? పుట్టి దాల్చి చెమటార్ప

దుస్తురుమాలు హా ♦ స్తమున జెవుల

మొసలివాయెంటు స ♦ ముల భుజకీర్తులు

బాజబందులు వ్రేళ్ళ ♦ బటువులుంచి

గీ. సరిగ వేపుబోంచీలు ప ♦ చ్చలమురుగులు

వీరకంకణముల కర ? సారసములు

నురుతరతనంపు పేర్లు వీ ♦ రాంగదములు

పదములధరించి మేదినీ ? పతి జెలంగె.

8

చం. కలపము తావి ఘుమ్మరన ? గా వరకెంపవరంజి నెండొరక

గొలిపిన గౌరవంటిపిడి ? క్రాంజిగిలీనును సోగనూరిపై

గల నడికట్టునందుతిమి శ్రీ కమ్మని వింటివజీరునాఁగ వె

న్నల యెకిమీడునాగ నవ ? నీతలభర్త దనర్చె చూట్కీర్తి.

సీ. అన్నమిన్నుల నవ్వు శ్రీ వెన్నలల్ పైబర్య

పాండుభూవర తనూ ? భవతఁజూప

సుందరీ దీక్షావ శ్రీ శిందిందిరముగప్పి
 ధర్మనందనత ప్రా ి ధాన్యపరుప
 నాచార లాజాక్ష శ్రీ తాళిపై బర్విన
 నుదయేందువంశ సం ి నదను బాదల
 నందనా మంగళా ి హారతివ్యతిరేబర్విన
 పీతాంబరావతా ి భిఖ్యగాంచ

గీ. నమరపురినుంచి తనుజూడ ి నరుగుదెంచి
 భూమిసంటక నడుమంత్ర శ్రీ మున వసించు
 వేల్పువేలందులు నామ్రోల ి పెక్కు బల్ల
 కటపె నాడగా నాట ి కతె జతలు.

10

శా. భేరిడాన్నినదంబు నవ్వెనుక గం ి భీరారవాక్రామితాం
 భోరాశిస్ఫుట వీరకాహళరవం ి బుందోడుతోధట్ల కై
 వారంబుల్ తరువాత బ్రాహ్మణవధూ ి స్వస్త్వక్తులక్షమీర సం
 భారీనెక్కి నృపాలకుండుఁ దనుసం శ్రీ బారీలు వేగూడిరాళ్.

11

మ. బిరుసుల్ గొమ్ములు తారజవ్వలు మతా శ్రీ బీల్పెక్తు వాయీలు కా
 కరపూసత్తులు చక్రబాణములు లంకాపురు బుడ్డాదిగా
 మిరుమిట్లు స్వజనావలోకమునకు శ్రీ మిస్మన్నదంతంబుయ్య
 గరదీపంబులచేత బట్టవవలె శ్రీ గానింపగా నతల్కి.

12

సీ. జగము వారల కెరుం శ్రీ గంగదెల్పుగతి గుభుల్
 గుభులంచు విజయదుం ి దుభులుమ్రోయ
 దివియను మల్లెమం ి దిర మేలుకట్ల పో
 లిక నున్నత ధ్వజం ి శుకము లలర
 చేరవచ్చిన కల్ప ి కారూఢి నటనట
 కల్పిత సుమధలా ి గములు వెలుగ
 వేల్పులుగురియు క్రొ ి వీరులు నా పుణ్యాంగ
 నలు సుమలాజాక్ష శ్రీ తలను గురియ

ధర్మసంజ్ఞా విలాసము

గీ. భట్టు గొనియాడ విక్రమా ! కృటులు దలచి
స్వస్తిజెప్పంగ ద్వీజులు ప్ర ! శస్త్రమీర
ధవళములు నాడ సతులు బాం శ ధవులతోడ
దర్శనైభవ సురరాజు శ ధర్మరాజు.

13

సీ. వెలిగుబ్బగొడుగు ముం + గల వట్టుతోడుతో
నాలవట్టములు జం ! డాలు నడువ
జులమత్తగుత్తాలు + జోడు దారుగ సూర్య
భానులు పెక్కిరు ! బాజునైత
చనవర యెఱిగె ల శ సత్తలవల వార
మునుమున్ను నేవకుల్ + కొనిచనంగ
పన్నీటి నిండుబాం శ బనటులతోడ శా
లూరిభంబులక్రింద ! నువిదలు ను

గీ. మొగుటితెల గమి మిరు శ మిట్లుగొలుప
వీరయోధులు చాడోలు + వెంటగొలువ
దివి భువులవారి లోచనా శ త్వవముగాగ
విడిది పెళ్ళి కుమారుడు శ వెడలనడిచె.

14

వ. ఇట్లు పసపు పారాణి సెనగుచు ద్వారంబుల కిరుగడల పసిండి
నిండుగుండలు రావి మావి మావి చిగురుగొమ్మలుంచి ఆవలీవల
చెఱుకుగడల నరటిబోదెలు మొదలుగాగల మంగళ ద్రవ్యం
బులు బొసంగంబట్టి, చీనాంబరంబుల మేలుకట్టచు బస్సుతోరణం
బులు గల్గి రాజిల్లు సస్పరరాజతోరంబు దారితారుచు నేతెంచు
నప్పుడు మేడిమాడుగుల పైడిగోడల చాటుననుండి పూజోడులు
వేడుకలతోడ కేలుదమ్ము లమ్ములనాచి దీవనబాలు జనుకుచు
దమో నిటనిరి.

15

చం. వినుటయెకాని మున్ను కురు ! వీరవరేణ్యుని కన్నులారగా
గనుటయులేదు నేడు శుభ ! గంబగు భాగ్యవశంబుచేత గ

నైన్మనగలిగెన్ నృపాలనుత ♦ కుం దగు నీ కురురాజవంశ వ
రనుఁ డితఁడీడు చూడ మిథి ♦ లాపతిసూతికి యాపురేఖలన్. 16

కం. నగు మొగము సొగసు తొగరా

నగు తొగరాధరకుశోక ♦ నదరుచి భళిరే

జిగిబిగి మైసోయగ మె

న్నఁగనగునే పన్నగేంద్రు ♦ నకు ముకురాస్యన్. 17

సీ. బవిరిగడ్డవు బాగు ♦ బాగు మీసముతీరు

ఆరెకన్బొమల యొ యార మహాహ

వాలుగన్నులు వహా ♦ వ్యా మోవికెంపపు

నవు భళీ దీర్ఘ బా య హువుల సొగసు

వత్సస్థలంబు సే య బాసు నెన్నఁడు మంద

మొక్కడకయిచంద ♦ మేమిజెప్ప

జంఘాయుగళి తమా య పాదపద్మద్వ

యంబు లాగేమందు య మమ్మ చిన్ని

గీ. నగు మొగము మేలుమేలు కం ♦ దర్శనుంద

రాంగు నీతనిఁ బెండ్లాడు ♦ మంగళాంగి

భాగ్యసంపద నేమని య బలుకవచ్చు

ననుచు నన్యోన్యమును జెప్పు ♦ కొనుచు మఱియు. 18

గీ. ఒక హిడింబి కిమ్మారుల ♦ సుకరప్రకర

పరచినాఁడు దోర్బలమువ ♦ మెఱసినాఁడు

దేవతానిభిమూర్తి యు ♦ ధిష్ణరాత్న

సోదరుం డొకఁడుండె వృ ♦ కోదరుండు. 19

కం. నరుఁ గంటిరె నారాయణు

సరసన్ సరసాభ్రసీల ♦ సమవిగ్రహు నం

బురుహోయతలోచను భా

స్కరతేజుని వలపటన్ ని ♦ శాకరపదనా. 20

కం. కవలీ^{కావలీ}యిరువురలో నె

క్కువతక్కువ గానరాదు ♦ కోమలతనురూ
ప విశేష వేషములనొ
నవలామానికములార ! ♦ నాకుం జూడక.

21

ఉ. చందనగంధిగన్నులను ♦ జల్లగఁ జూడగదమ్మ పెళ్ళివా
రండఱకన్న ముందర నె ♦ యారముమీరఁగఁ గోపనుందరీ
నుందరుఁ డిందిరాహృదయ ♦ చోరుఁడు వారలలోన పూర్ణిమా
చందురుఁడోయనంగ నర ♦ సత్వముజూపెను పెండ్లిపెద్దయై. 22

సీ. యమునపై తాండవం ♦ బాడిన పదముల
గండపెండెరము న శ్ర ల్గడలుకొనఁగ
నార్తరత్నపరా ♦ యతహస్తములను ముం
గామురుగుల్ భుజం శ్ర గదములమర
వైజయంతికి నిరు శ్ర బాజుల వలెవాటు
వైచిన పసిఁడి దు ♦ వృలువఁ జెలఁగ
పట్టుబొందునగట్టి ♦ చుట్టిన సంపంగి
మొగ్గలచే సిగ ♦ మురువుగులుక

గీ. చేరకన్నుల కరుణ శ్ర ముక్కారఁ గురియ
మందహాస్యామృతమున మో ♦ మందమార
కులుకు జెలువాట గనువారి శ్ర కెలమిమీర
సత్వసంపూర్తి గోపాల శ్ర చక్రవర్తి.

23

సీ. అంభోధిలోన మీ ♦ నాకృతిజొచ్చి ధా
తకు శృతులచ్చె నీ ♦ తండుగాఁడె
కమరమై మంధరా ♦ గమమోసి నురదేవ
తలకు నెసంగె నీ ♦ తండుగాఁడె
వననిధి మగ్నమే ♦ దిని నుద్ధరించె భూ
దారవేషమున నీ ♦ తండుగాఁడె

ప్రహ్లాదుఁడ్రోవ గం ♦ బమునందు నారసిం

హుండయ్యె నాది నీ శ తండుగాఁడె

గీ. ధర త్రివిక్రముఁడయ్యె నీ ♦ తండుగాఁడె

ధరణినాథుల గెలిచె నీ ♦ తండుగాఁడె

దాశరథియయ్యె పిదప నీ ♦ తండుగాఁడె

తాను బలరాముఁడయ్యె ని ♦ తండుగాఁడె.

24

ఉ. చిక్కని గుబ్బుచన్ను లెద ♦ జిక్కఁగ కాఁగిట గారవించియున్

జెక్కులు ముద్దువెట్టుకొని ♦ చేరి చురుక్కున మోవిసెక్కి దా

చక్కిలిగింతలన్ సురత ♦ సౌఖ్యపయోధిని నొలలాడు నే

చక్కెరబొమ్మ దానిఁడగు ♦ జన్మఫలంబు ధరాతలంబునన్.

25

ప. మఱియు నెక కన్యకానుణి యిట్లనియె.

26

చం. కలసియు మేనుమేనెకటి ♦ గా సరిమోమున మోముజేర్చి చ

న్నుల సురమాని వాతెఱలు ♦ నెక్కి పరస్పరమోవితేనెలన్

బొల యలుకల్వహించి వల ♦ పుల్ గొలిపించెడు నిట్టికాంతుతో

నలరుల పాన్పునన్ బొదలు ♦ నంగనదేగద భోగభాగ్యముల్.

27

ప. మఱియు నెక శుకవాణి యాజగన్మోహనునింగని యిట్లనియె.

28

ఉ. ఎందుకయోనయస్య నగ ? లెందుకు పుట్టములెందుకెందు కీ

చందురు కాలిపావడలు ♦ చల్లనితావులుజల్లు పువ్వుపా

న్వెందుకు వీని నందిట వ ♦ హింపకయుండిన సౌఖ్యమేగతిన్

జెందుచు మందయానలకు ? చెప్పరె చూపరె భూతలంబునన్.

29

ప. మఱియు నెక్క చక్కెరబొమ్మ యిట్లనియె.

30

ఉ. పిల్లగ్రోలివట్టి వల ♦ పించును వీణెయమిటి పాడి రా

గిల్లఁడేయు చెక్కపును ♦ కేరుచు దాగుడుమూతలాడి రం

జిల్ల నొనర్చు వన్యకులఁ ♦ జెప్పు పదంబులు నేర్చు గోపికా

చల్లనపాణులన్ హరిశ్చ ♦ పారస మేమనవచ్చు కోమలీ.

31

ప. మఱియు నెక్కచెలి చెలికత్తెతో నిట్లనియె.

32

చ. కొలకలఁజ నజగఁపు † గొజ్జగి పూబొదరిండ్ల మావితో
పుల సురపొన్నగున్నలను † బూసిన మల్లెల నల్లిబిల్లిగా
గెలగొను ద్రాక్షపందిరుల † క్రింద నహ్మారతికేళి నీహరిక
నళినదళాక్షునిక గలయు † నారుల నెన్నఁదరంబె కామినీ. 33

మ. మఱియు నొక శుకవాణి యిట్లనియె. 34

ఉ. శ్రీకరమైన మోము సర † నీజదళంబుల గేరుకన్నులున్
బ్రాకటమైనవక్షమును † బంగరురంగు జెలంగు శాలు శో
భాకరమైన బాహులు ద † యా హృదయాబ్జముగల్గి నిట్టి సు
శ్లోకునిగన్న నందుని య † శోద పురాతనపుణ్యమెట్టిదో. 35

మ. జలజాతానన ముఖ్యదేవతల వా † చోలోచనేత్రామనూ
బల సంపత్తి వచింపఁ జూడఁదలఁప † భావింపఁగారాక ది
క్కుల నిండాని సమస్తజీవభయ యు † క్తుండైన దేవుండు వీ
రలలో తానుకడై వెలుంగుట విచిత్రంబమ్మ ముహూటికిక. 36

మ. జలజాతాననకంటె నీలజలద † శ్యాముండు లోకత్రయా
నిలయుండాత్మసరాయణాత్మకమశుభా † నీతుండుపూతవ్రతుం
డలఘుండీతఁడు కాపుప్రాపు దరిదా † పై యుండ నీ పాండవే
యులకెల్లప్పుడు శోభనార్థ కరుణో † ద్యోగంబు వాటిల్లదే. 37

ప. అని యివ్వధంబున జవ్వనులు జెప్పకొనుచు జూచుచుండ, నా
ఖండల, దండధర, వరుణవైశ్రవణ ప్రముఖులు పుండరీకాక్షు
నానతి పెండ్లికుమారునితోడ వేడుకనేతేర, పురోభాగంబున
చారులుబచారినేయ, దివి నంటియున్న పందిరిక్రిందకిం జని చందు
వాల మేలుకట్టు నడనెడలం గ్రుచ్చి కట్టిన పచ్చ తోరణంబుల
దారి నడిచి, పైడిగోడలు నెలరాలగంభాలబాలుచిత్ర పాంచాలి
కల నీలునగరు ధూపంబులతో మణిమయంబైన వీరంబుల జాగు
మీరు కల్యాణవేదికా దుంబర వీరంబుమీద ధామ్యాది పురో
గౌత ప్రముఖ మహీదేవ స్వస్థివాచక సహితుండై సరదేవుండు
గూర్చుండిన శ్రీకృష్ణదేవ దేవవ్రతాదులు విదేహ దేశాధీశ్వర

ప్రత్యుత్థానులై చిత్రకంబశపగిస్థిత చీనాంబర పరస్వంకాసనంబులం
 గూర్చుండిరంత మిథిలాకాంతుండు దనకుం గూర్చువారిసలస
 గులదేవత నిలిపి తదీయార్పావిధి సలిపి తత్సమీపంబునందు,
 ముందుగా గౌరతపస్సమేతయైన దన కూతుక వృద్ధసువాసినీ
 జాతంబుచేత రాబనిచిన— 38

జనకుడు సాలంకృత కన్యాదానము సేయుట

కం. వచ్చె మిథిలేంద్రతనయర
 ణచ్చరణాంగద ఝణఝణ ♦ ణంధని మణిసం
 పచ్చతుర కంకణఘ్రిని
 రచ్చం గూర్చున్నవారి ♦ రంజిలజేయక. 39

కం. క్రేగంటిమాపు లిర్వరు
 లోగల రాగమ్మలంత ♦ లో మెలకొను పై
 తీగెలు సాగఁగఁ దమతమ
 లాగులు బాగులును తలచి ♦ రాత్రిలలోనక. 40

వ. అంతలోన. 41

చం. కలువలతేని రేకమొల ♦ కట్టిన పైడిశలాక సోయగం
 బుల తెలిమొక మానికపువ్రోక ♦ జగాజిగిరూక తక్కుజొ
 క్కుల తనివోక దీని కుచ ♦ కోకములక్కున జిక్కి జోకుతో
 గలసి మెలంగుదాక సల ♦ కమ్మని వింటివజీరు డోగ్గునే. 42

ప. అనునంతలోన. 43

గీ. కప్పకొప్పున ఘనలక్ష్మీఁ గాంచి వదన
 పద్మమున పూర్ణరాజ వై భవమునెంది
 కలసి కుచపాళి చక్రవ ర్తుల గతిగని
 నడుమునను మిన్నుముట్టె భూ నాధ దృష్టి. 44

గీ. తోడ నలకాభిరూప సం తుష్టిచరణ
 కరమహా పద్మపద్మ ప్ర కాశపుష్టి

కనుట ముఖరాజరాజ భా ? గ్యప్రపూర్తి
కే కొదవె నాభిచంచలా ? లోకములకు.

45

సీ. తరువాత ధామ్యాది ♦ ధరణీసురోత్తముల్
వేట్కనా దుంబర ♦ పీఠమందు
నునిచి వధూవరు ♦ లనుమంగళార్థక
వస్తువుల్ దెప్పించి ♦ స్వస్తిపూర్వ
కముగ విఘ్నేశునం ♦ కిల్పితముగను బూ
జించి పుణ్యాహంబు ♦ జేసి చూత
పల్లవాంకురముల ♦ పాణి కంకణములు
గట్టించి పుణ్యోద ♦ కములచేత

గీ. మంగళాస్నాన మొనరించి ♦ రంగనలు శు
భాంగులగు వారలకు సమ ♦ యంబునందు
యొసఁగె మధుపర్కము నిదేహ ♦ వసుమతీశుఁ
డర్థి దంపతులకును కృ ♦ ణ్ణజ్ఞచేత.

46

కం. సాలంకృతముగ జనక
ఘోలల నేశుండు కన్య ♦ కాదానము శా
స్త్రాలంఘనముగఁ జేసెను
మేలుగ భరతాస్వయాభి ♦ మిహిరాంశునకన్.

47

ఉ. మంగళసూత్రమా నృపకు ? మారుండు గట్టెను ప్రేమమీరఁగా
సంగన కంఠదేశమున ♦ సంతట దెచ్చిన క్రొత్తముతైముల్
బంగరు పల్లెరంబులను ♦ పాణియుగంబుల బట్టియె తి న
ర్వాంగకలగ్నమై తనర ♦ బాడి రొగిన్ తలఁబ్రాలులీలతోన్. 48

గీ. దంపతుల కర్థి వస్త్రబం ♦ ధంబు మున్ను
గానెనర్చి యీశీర్వచో ♦ ష్ఠతలు జలికి
క్రమముదప్పకయుండ పా ? దములు ద్రొక్క
లాడజేసి రన్యాయ్య శు ♦ భావహముగ.

49

వ. తదనంతరంబ సాక్ష్యగ్నిహోత్రంబునందు లాజహోమంబు
జేయించి, మూడవనాడు వేడుకతోడ సదస్వాశీర్వచనంబులు
జేయించి రైదవనాడు నాకబలిజేయించిరా కళ్యాణోత్సవ దినం
బులగును. 50

కం. సతులకు సతిసుతవతి సం

తత సౌభాగ్యవతి తన్ను శ దర్శించిన దం

పతులకు మేలిచ్చు శుభ

సితియని చేసిరి యరుంధ ? తీ దర్శనమున్.

51

వ. అంత విదేహ మహీకాంతుండు నిజసంతతి వినాహంబునకు వచ్చిన
బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్య శూద్రప్రముఖులకు నట నటీ గాయక
ప్రముఖులకు నామెత వెట్టించిన. 52

నీ. కూరలు తృప్తిచే ♦ కూరెను మాకని

పచ్చళ్లు దెమ్మని ♦ ప్రాకువారు

భక్ష్యముల్ గొంటి మీ ♦ పాటి పాయసమున్ ది

మృగములు దెమ్మని ? పలుకువారు

పచ్చళ్లు రుచిగా నఁబడియెను ♦ మా కింక

పులుసు చారిషమని ♦ పలుకువారు

పులుసుచారులు తృప్తి ♦ బొందితిమింక మాకు

భక్ష్యముల్ దెమ్మని శ బలుకువారు

గీ. పాయసము తిమ్మనములుండె ♦ ఫలరసములు

పెలుగు పాల్పళ్ళు తెమ్మని ♦ పిలుచువారు

నగుచు బ్రాహ్మణముఖ్యు ? లాద్యంతయుక్త

భుక్తి కెవ్వననార్చి ర ? పుడు విభుండు. 53

మ. నను కారుణ్యముతోడఁ జూచి విబుధుల్ శ నాపండి వడించు భో
జనశాకాదులు పాక మివ్వరుచి మి శ శ్రంతైన కాకుండ నుం
డిన జలారిన వెచ్చహెచ్చయిన నీ ? నేరంబు గాపాడినా
మన నాలించి భుజించుఁడోపిక మిమున్ బ్రార్థింతు ముష్టాటికిన్. 54

గీ. అనుచు పంక్తులుఁ దిరుగ నా ♦ ద్యంత యుక్తి
భుక్తి కెప్పున నార్చిరి ♦ భూసురాళి
తృప్తిగాంచి నమః పార్వ ♦ తీపతే య
టంచు నెక్కట గోవింద ♦ యచుచు నెకట.

55

వ. తదనంతరంబ కామధేను కల్పవృక్షంబులు సాక్షాత్కరించు
చందంబున, భక్త్య, భోజ్య, లేహ్య చోష్య పానీయములచే నుభిక్ష
పడి లేచి హస్తప్రత్యక్షనాదికంబులు దీర్చి కూర్చున్న బ్రాహ్మణ
క్షత్రియాదులకు దక్షిణ తాంబూలంబులం దృష్టియొనర్చి దతను
జ్ఞాతుండై నిజనికేతంబునకు తన కూతు నెల్లని రావించి.

56

కం. అరణంబు లేర్చి యిచ్చిరి
కరిహయ గోధన సహస్ర ♦ కక్రమముల
భరణములు దాసదాసీ
పరిజన మణిరథములిచ్చి ♦ పరమప్రీతి.

57

వ. జనకుండు దానును దన భార్యయుఁ బాల నేతుల జేతులం దడిపి
తన గూతుం బృథావాసుదేవ ధర్మజదేవవతీ జాతాదులకు నప్ప
గించునెడ నానందబాష్పంబు లొలుకంగ గదద కంఠంబుతో
నిట్లనియె.

58

ఆ. వె. మోదమలర యింక ♦ మీద నె యు పాల
ముంచియైన నీల ♦ ముంచియైన
గోలయైన దీని ♦ కూర్చి మీరందఱు
స్నేహమునను రక్ష ♦ సేయవలయు.

59

ఆ. వె. బాలచిన్ననాటిఁ ♦ గోత్ర గోలలతోడ
నాడుచుండు ప్రాజ్ఞ ♦ లిడినఁ దెలిసి
తిరుగలేదు తేట ♦ తెల్లంబుగా యిది
తెలియదాక దిద్ద ♦ వలయుదీని.

60

వ. అని వేర్వేరు నప్పగింతలు జేసి తత్సభరత్నంబుతో నేకాంతంబు
నక్షర దన కూతురురావించి వృద్ధకామినులం గూర్చి దీనికి దగిన
హితవాక్యంబు లెఱిగింపుమన తజ్జనని మున్నగు దాని కిట్ల
నియె. 61

కం. ఇలువరుస కికి హిత కృతి
కలికి వినయ శౌర్యధైర్య ధి గాంధీర్యదయా
దులు విశువజనమ సతులకు
కలకాలము మంగళాంగి ధి కలలోనైనన్. 62

ఉ. బావలపట్ల బాంధవుల ధి పట్ల మరుందులపట్ల ధారుణీ
దేవతకోటిపట్ల హిత ధి దేశికమంత్రి పురోహితాశ్రితా
ర్యావళిపట్ల భృత్యనివ ధి హంబులపట్ల నయోచితాత్మయు
నై విభునాజ్ఞ మామలకు ధి సత్తల కింపానరింపఁగాఁదగ్గ. 63

కం. అత్తింట నీవు యెదురగు
చిత్తమెరిగి నీవు జనుల ధి చే కులమునకు
అత్తకు మామకు హితవుగ
పుత్తడి చిటిబొమ్మ మాకు ధి పూజ్యత చెమ్మా. 64

వ. అనవుడు వృద్ధకామినులగు చెలికత్తెలిట్లనిరి. 65

కం. ఏపట్లనైన పతి కెదు
రై పలుకక తద్దితైః ధి లాలసలోలా
న్యాపారం బొనరింనుట
యే పాతివ్రత్య ధర్మ ధి మిది విధివదనా. 66

కం. పతిహితము సతుల కఘనం
తతిని హతియు నిఖిలవాంఛి ధి త సంకృతయు మహా
ద్యుత సుకృత గతియుసుఖదా
ప్రతియు సఖి చారు సరస ధి పంకేజముఖి. 67

సీ. మగనిమాట టడుగుదా ♦ టగరాదు సుమ్మిల
 గుణియైన కాకున్న శ్రీ కూరుడైన
 ధవమాట జవదాట ♦ దగదు రూపియైన
 కోపియైన మహా కు శ్రీ రూపియైన
 పతిమాటలెచట దప్పగరాదు ♦ గడుసైన
 చెడునైన బడునైన ♦ జడుచునైన
 వరుమాట మీరుట ♦ వలదు భోగియైన
 రోగియైన పరాను ♦ రాగియైన

గీ. గానదేవుడు గురుడే శ్రీ దుగడయు నెడయు
 ధనము మనమును జీవబాం ♦ ధవుడు దవుడే
 అట్టి పతి మీరరాదింత శ్రీ యనగ మగని
 కాయు సంబంధి సరస చాం ♦ పేయగంధి.

88

చం. కువలయపత్రనేత్రి తన ♦ కూర్చివిభుండు విదేశమేగుచో
 వివిధవిలాసవైఖరులు ♦ వీడియు జీవన పోషణార్థ భు
 క్తవిధియొనర్చు కార్యతన ♦ ధర్మయనం బొనరించి జీవబాం
 ధవు ధవుగూడి వెండిసుఖ శ్రీ తత్పరతక జనుటాహ్లా సాధ్విక్తి. 69

గీ. పనుల వినయోక్తి యుపచరిం శ్రీ ప భయయుక్తి
 కుడుపుతరిభక్తి శయనింపు ♦ నెడల రక్తి
 సత్త్రియాసక్తి క్షమయందు శ్రీ చాలశక్తి
 గలది కులవర్తని యటండు ♦ కమలగంధి.

70

సీ. పరుల వీక్షించుట ♦ బహుభాషిణియనొట
 పొరుగిళ్ళ కరుగుట శ్రీ తిరిగికనుట
 పతికి మార్వలుకుట శ్రీ పకపకనవ్వుట
 పతిభక్తి విడచుట శ్రీ భయముచెడుట
 పరునితో నలుగుట శ్రీ ధరవంగ నడుచుట
 పవలు నిద్రించుట శ్రీ పాటుచెడుట

మునిహంపు తలద్రొక్చి ♦ ముడుచుట గుడుచుట
ఘనబుద్ధి నడలుట ? కరుణ విడుట

ఆ. వె. మానిసులకఁదగదు ♦ మఱియొక్కటాలింపు
సకలభోగభాగ్య శ సౌఖ్యవదపు
లుండెనేని సతుల ♦ కొకటిఁ దప్పఁగరాదు
వరునియాజ్ఞ పృథ్వి ? పరమసాధ్య. 71

ఆ. వె. తల్లిదండ్రు లన్న ♦ దమ్ములు ముద మొంద
నుభయవంశకీర్తి శ కొచ్చమొదవ
కుండ ఘనతమీర ? నుంచుట తగియుండు
ఖంజరీట జనము ♦ గరిమఁజూడ. 72

ప. అని బహుప్రకారంబులం బుద్ధులందెలుపు వృద్ధసఖిజనంబులకు
ప్రముక్తి తల్లికి నమస్కరించి, పెనిమిటి యాసఁ ఘనమైనపుట్టింటి
యాస పొలతులకు బలువగుటంజేసి చెలులం జూచి బాష్పశలిత
నేత్రయగుచు తలవంచిన “యిట్లు విచారించెదగునా? ఏమిందులో
నిన్ను బాంధవ్యంబున మెన్వారమందు యిందు నిన్నుంగూడి
యుందు మందన్మృతేవ్వారనుచు” యూరార్చి చెలులుచుట్టు
రాగతజననియగు జనకపురంద్రీ రత్నంబు కన్యారత్నం బానంద
బాష్పంబు లొలుక గద్గదస్వరంబుతోప వందనాభిప్రాయంబుగా
రక్షనేయవలయుననుచు పృథాదేవి కరంబులో కరంబులుంచి
యప్పగించె తదనంతరంబ. 73

ఉ. కోరికమీర నల్లునికీ ♦ గూతుకు బ్రాతిగ కట్న కానుకల్
కూరిమి నిచ్చిపంపె జన శ కుండిరువాగులు గూడి పెండ్లికిఁ
జేరిన పిన్నపెద్దలకు ? చేతులకొద్ది యధేష్టవస్తువుల్
భూరిగనిచ్చిపంపి నృ ? పుల్ తను సరిసుతింప భూవరా. 74

ప. ఇట్లు కానుకలంది అధరా సురోత్తములు పరమాత్ముండయిన
శ్రీకృష్ణదేవుని స్తుతించి. 75

ముక్త పదగ్రస్తం

సీ. శ్రీవధూపేత యా ? శ్రీత పారిజాత దే
 వారిజశ్శాత ? దివ్యాస్త్రభాత
 జాతయాపదుకూల ? సత్యానుకూల శీ
 లాంశుభృల్లోల ? చిన్నార్గఘేల
 ఘేలసత్సత్రయం ? కిత సుచారిత్ర నీ
 లాంబు భృచ్చిత్ర ని ? లాభగాత్ర
 గాత్ర శృంగార రే ? ఖాదుష్యమార గో
 త్రావనోదార గో ? త్రాధికార

గీ. కారణాధార శ్రీకర ♦ గర్వదూర
 దూరితా శేషబంధుర ♦ దుర్విచార
 చారణాధార గోచర ♦ సారహార
 హారకీర్తి ప్రభాహరి ♦ దంతవార.

76

సమలఘుసీసము

సీ. కరివరద విశద నవసర ♦ నీ రుహదళయన
 ధరణి ధరవరశయన ♦ గరుడగమన
 దృఢకదన మధుమదన ♦ రుధిరభుగధికరధిక
 ని బిడకధి కధిదహన ♦ విబుధసదన
 అరికరణ సురశరణ ♦ సరసతిరసయ మహత
 నిరుపమితగుణ సరణ ♦ నిగమభరణ
 కువిహరణ భవతరణ ♦ భువనభవ పటమరిత
 తరు తిమిరిహరణల స ♦ దరుణకిరణ

గీ. విదిమునిజన పరికర ♦ హృదయ శుభ ద
 కనదమృత మయసకిరణ ♦ కలిత సరస
 వివిధ సకుల సనలపయువ ♦ యువతి నివహ
 బహుళ నుమశర నతహిత ♦ ఫలవితరణ.

77

వ. అని మఱియు నిట్లనియె.

78

మ. హరినారాయణ కృష్ణ కేశవ వికృం శ తానాస గోవింద శ్రీ
ధరదామోదర చక్రపాణి పరమా శ త్యా వుండరీకాక్ష శం
కర గోపాలక గోపికా రమణ లో శ కత్రాణ పారీణ మం
ధర శైలోద్ధర మాధవాచ్యుతముకుందా వృష్టివంశోదయా. 97

సీ. వసుమతీ భారంబు శ వాప దేవకిగర్భ
మున వసుదేవనం శ దనతగాంచి
ప్రేవల్లలో నంద శ గోపాలు నింటను
బెరుగుచు బూతనక శ బిలుకుమార్చి
శకటతృణావర్తు శ లకు మోసము ఘటించి
మద్దిమానుం బల్మి శ కొద్దిపరిచి
గోప కన్యకలలో శ కువజేసి వసియించి
పాలు పెరుగును వెన్న శ గ్రోలి మెనఁగి

గీ. గోవులను గాయ దిరిగి బృం శ దావనమున
గోపరక్షణారము కొండ శ గొడుగుజేసి
కంసముఖుల నణచి ద్వార శ కను వసించి
పాండవులఁ బ్రోవవచ్చిన శ పరమపురుష. 80

ఆ. వె. నీవు నిలుచుచోట † నిత్యకల్యాణంబు
పచ్చతోరణంబు † ప్రజకు నిశ్చ
నీదు దర్శనంబు † నిఖిల లోకానంద
పూరకంబు సకల † కారకంబు. 81

ఉ. కావున నీదుదర్శనము † కంటిమి మంటిమి నేటితోడ సా
ఖ్యావహవృత్తినుండెద మనంతము † గాఁగ నిజాలయంబులక
దేవరయానతిక నిజన † తీసుత బాంధవ మిత్రభృత్య సం
భావనయుక్తి నుండెదము † పాపవిమోచన పద్మలోచనా. 82

ధర్మరాజు కలావతితో యింద్రప్రస్థంబు చేరుట

ప. ఇట్లు వివాహమహూర్తవంబునకు వచ్చిన ధరాదేవ, సరదేవా
దులు హరినారాయణ మిథిలాధినాథులచేత ననుజ్ఞాతులై నిజ

నివాసంబులకుం జసిరి. కురుపాండవులు బుండరీ కాశ్యం బురస్కరించుకొని వఘూవగులతో మంగళరతోరణాలంకృతంబుచు, మదమాతంగ దానౌదక పంకిలంబుచు, బహువతాకాభిరామంబుచు బహువితానవద్య వాద్యమాన ఘూర్ణమానంబైన యంద్రస్థ పురంబునందు బ్రవేశించి ధర్మనందనుడు— 83

గీ. తల్లులకు వృద్ధకాంతామ ధీ తల్లులకును
క్రమముతోఁగి మ్రొక్కి దీవనలాంచి నిజవ
ధూసమేతముగ పరమసం ధీ తోషమునను
సుఖతరంబుగ నుండె భూ ధీ సురవరేణ్య. 48

కం. తరువాత పెద్దలందఱు
సరసంబై తగు ముహూర్త ధీ సమయమున వఘూ
వరులకును శోభనోత్సవ
మరుదుగ సేయంగదలంచి ధీ యానతిసేయక. 85

చం. సొగసున కల్కి మ్రుగ్గులిడి ధీ చూట్కికి వేడుకసేయు పేడలో
పగడఁపు కోళ్ళ పట్టియల ధీ బాగగు పందిరిపట్టెమంచము
అగణిత భోగవస్తుచయ ధీ మర్థి నమర్చి గృహప్రవేశము
దగ నెనరించిరా ధరణి ధీ నాథుని ముందుగ వెన్క కోమలి. 86

దంపతుల అన్యోన్యానురాగ సల్లాపములు

చ. అపుడెడలేని మోహమున ధీ సమ్మకురానన చేరదీసి చే
కపురపు వీడియంబిడి సిగ్గ మెడఁ గ్రొవ్విరిదండలుంచి ని
ద్దపు మెరుగారుచెక్కులకు ధీ దారిచి కేల్కొని ముద్దులంతలో
నృపకుల సార్వభౌముఁ డొనఁ రించె ననేక మనోవిసౌదముల్. 87

సీ. నిగనిగలాడు సో శ యగఁపు నుంజెక్కుల
వేడుకలోడ ము ధీ ద్వాడవలదె1
పగడంబుచాయల ధీ నగు జగాజిగిమిగు
గొనెనైనవాలెఱ శ గ్రంథవలదె2

ఁసిడిచాయల మిన ♦ మిన లెనఁగెడి మేను
 లీలతోడుత ♦ కాగలింపవలదె3
 తగగుల్కు బిగిగుల్కు ♦ సాగపైన గబ్బిగు
 బ్బల బలు కూర్చితో ♦ బట్టవలదె4

గీ. ఇంత యిటువేడినను కేలి శ కియ్యగొనక
 కంతు పూదూపులకు నప్ప శ గింతఁజేసి
 స్వాంతమున నక్కటికమాను శ మింత పంత
 గింతురా కుందరదన శ పంకేజవదన.

88

మ. నను నీవానిగ నేలుకో మదనబా ♦ ఇవ్యాప్త సంతాపమా
 ర్ప నుపాయంబు సుధాధరంబు ననుకం ♦ పక్షగ్రోలగా నిచ్చినా
 మని లాలించియు కాగలించి సుఖసాం ♦ బ్రాజ్యంబు పాలించుకో
 విను లజ్జాభర మేలుకోగనుము న్న ♦ విప్పార క్రిగన్నులన్. 89

సీ. మకరికల్త్రాతు నీ ♦ ముకర కపోల నీ
 దులకిమనమ్ము మ ♦ స్మధునితోడు
 పూదండలుంచెద ♦ పాలతి నీకీలడ
 సరస కేతెమ్ము వ ♦ సంతతుతోడు
 తిలకంబుదీర్చెద వెలఁది నీ ♦ మొగమిమ్ము
 దప్పించుకోకు చం ♦ ద్రమునితోడు
 గంధసారము చను ♦ గవనందెదను రమ్మ
 కమలాక్షి వలిమొట్టు ♦ గాడ్పుతోడు

గీ. సిగ్గు విడనాడవేటికే ♦ చిగురుఁబోడి
 పలుకు లాలించవేటికే ♦ జలజగంధి
 కాగలియ్య విడేటికే ♦ కంబుకంఠి
 వీడియం బందవేటికే ♦ విద్రుమాప్తి.

90

చ. అని బ్రతిమాలి మోహభర 2 మానగలేక నరేంద్రచంద్రుఁ డొ
 య్యన దనకేలుసాచి ముకురా 2 నన కేలొన చేరబిల్చి పా

3, 4 'నిశుపే' యని పాఠాంతరము.

న్నున నెలకొల్పి మెల్లన క. | పోలములంటుచు మోవితేనియల్
ల్లానుచు కవుంగలించె మఱి | లొంగినమీదట నేమిసేయనొ! 91

కం. సతికైదు ముళ్ళు గలవంట
పతివిష్ణును రెండుముళ్ళు | బలవంతమునక
హితవున నెకముడి వీచును
సతి దక్కిన రెండుముళ్ళు | చయ్యనవీడుక. 92

చం. అని సరసోక్తులాడుచు ల | తాంగి కనుంగవలక వరాంగమం
దును గళమందు జెక్కులను తోరపుచన్నల హస్తయుగ్మమం
దొనరగ నొల్పి ముద్దుల స | ముజ్వలతక దగజెట్టి మేళ్ళలక
దనరు పదార్లు గుర్రెఱిగి తన్నిని | దా రమియించు వేడుకక. 93

కం. ధవళాక్షి నీవు నేచుం
దవిలి మనోజాతదేవ | తా ప్రీతిగ ను
త్సవ మొరించగవలె నీ
వి విడచి నే జెప్పినట్లు | వినవే యింకక. 94

ఆ. వె. అనుచు నవ్విధమున శ్రీ నవ్యభూషణులత
యింత యనగరాని శ్రీ కంతురాజ్య
భోగవార్ధి దేలి శ్రీ రాగమ్ము మది నూర
దినదినంబు కోర్కె ♦ కొనలుసాగ. 95

సీ. క్రిడాచలంబుల | వేడుకతోగొంత
మేడమిద్దెలలోన ♦ గూడి కొంత
పూదోలలకు నేగి | పూలుగోయుచు కొంత
కొలలలలో నీరు శ్రీ గొన్నుచు గొంత
సొగటాలసాళి జూ | చుచు నాడుచును గొంత
చాటు గాఢాప్రసం శ్రీ గనల గొంత
పొలయల్కలూని త ♦ ప్పలు వట్టుచును గొంత
గడగడ ♦ గె నేయగనుచు గొంత

గీ. పొద్దు జచువోకపుచ్చుచు ♦ భూవరుండు
 సూతనకళాను మూర్ధాను ♦ భూతి మెరసి
 స్వాంతమునకును బలుకున ♦ సాటి లేని
 యంగ భవభోగ సామ్రాజ్య ♦ మనుభవించె.

96

కం. బహుదినములిట్లు సతితో
 మహిషతి కేళీవినోద ♦ మతి జరియింపఁ
 మిహి చాకరములు కంతట
 విహితంబై గర్భభార ♦ విధ మగుపడియెన్.

97

సీ. అలయిక బలువయ్యె ? నెలకొనె నొకిలిం
 తలు చనుముక్కులు ♦ నలుపుగ్రమ్మె
 చెక్కులు తెలుపెక్కె ♦ గ్రిక్కిరిసెను నగల్
 గానుదీగె యొకింత ? గానవయ్యె
 కనుకెక్కువయ్యెను ♦ దినుకూడు కూరల
 సహ్యమయ్యెను మన్ను ♦ సహ్యమయ్యె
 చిత్తము రంజితై ♦ క్రొత్తరుచుల్ గోరె
 నాలుక బరువయ్యె ♦ జాలు మేన

గీ. నంతఁ గనుగొని యా మహి ♦ కాంతుండు దన
 పొలితికి నెనర్చె నీమంత్ర వుంసవంబు
 లార్యసమ్మతి జేకొని ♦ యతిరయమున
 చనియె నవమాసములు పూర్ణ ♦ చంద్రముఖికి.

ధర్మరాజునకు విదేహ రాజు జననము

కం. కనియె సుముహూర్త సమయం
 బునపుత్రునిఁ గులపవిత్రుఁ బుణ్యచరిత్రున్
 దను రూపాంచిత కైరవ
 వనమిత్రున్ భోషితాగ్ర ♦ వర్ణ సుమిత్రున్.

99

వ. తదనంతరంబౌ ధర్మసందనంబు కుమారోదయంబున కత్వంత
సంభ్రమానందమంది, వసుంధరా సుధాంధులకు గోధూ హీర
ణ్యాది దానంబులిచ్చి జాతకర్మంబు నిర్వర్తించి 100

శీ. నామకరణంబు జేసె భూ ధీ నాయకుండు
ఘనముదంబున వైదేహ శ్రీ గర్భజనకు
ధీరసమృతమునను వై శ్రీ దేవకుండనుచు
భూతజాతంబు సంతోష శ్రీ మున భజింప. 101

వ. తదనంతరంబ. 102

చ. దినదినమా తనూభవులు శ్రీ తేటంగ వృద్ధిని బొందుచుండఁగా
తనసతి ద్రావదీ సతీయు శ్రీ దాసును దమ్ములు తలులాపులుక
దనయులుగొల్వ సర్వజను శ్రీ ధాన్య యేత సుఖోపవిష్టుడై
ఘనుడగు ధర్మరాజు తన శ్రీ కైవళ్యమై ధర్మరాజులుండఁగన్. 103

మ. క్షీతిదేవుల్ శుభమాచరింప నృపతుల్ శ్రీ సేవింప విట్టుద్రసం
తతి మోదింప మహాకవీంద్రులు బ్రంశ ధమ్ముల్ రచింపన్ సదా
శ్రీతులై గాయక సూతమాగధులు వర్ణింపన్ నటించన్ మహిమా
చ్చత నేలెన్ సుఖముండి ధర్మజుడీలా ధీ చక్రం బవక్రంబుగన్. 104

వ. అని చెప్పిన జనమేజయుండు వైకంపాక్షును నభిషేకించుటయును.

అశ్వాసాంతము

మ. విమలాదిత్య సమానతేజ సకలో శ్రీ ద్వీరాజ సంసద్భువో
త్తమ చిత్తోల్లసితప్రధాన గుణసం శ్రీ ధానా సదాదాన సం
భ్రమితారాతి వితానదోర్బల సము శ్రీ ద్రక్షోభ్య మాణార్య శ్రీ
కమలాక్షంస్త్రి సరోజగాత్ర హృదయాకందాళ గోత్రోద్భవా.

కం. వెలిచెటి కామయకుల మం
గళధాత్రీ మేకమాంబ శ్రీ కాగర్భపయో
జలనిధి పూర్ణాత్రేయా
విలసద్గుణ గురువరాయ శ్రీ విద్వదేయా. 109

మాలినీవృత్తము

కవిజనురభూజా ! గాఢ ధైర్యాద్విరాజా
కువలయహితరూపా ! కుంతితాశ్రి
సపసయజనపోషా ! సత్యభాషాభిలాషా !
ప్రవిమలగుణపూతా పాపరాయానుజాతా

108

గద్యము

ఇది శ్రీ శివరామేశ్వరానుగ్రహపాత్ర భారద్వాజసగోత్ర
పవిత్ర కాళ్యూరి సూరయకవి పుత్ర కించిదాంధ్ర
రచనావిధేయ గౌరీకాంత నామధేయ
ప్రణీతంబైన ధర్మనందన విలాసంబను
మహాప్రబంధమున సర్వంబును,
తృతీయాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ శివరామేశ్వరార్పణమస్తు.

త ప్పొ ప్పు ల ప ట్టి క

పుట.పంక్తి	తప్ప	ఒప్పు	పుట.పంక్తి	తప్ప	ఒప్పు
11 11	యూధాంత	యూధ	68 18	టురుక్కి	టిదున్ని
17 6	20	70	73 1	యుపాలించి	యుపాలం
17 22	రోహిణి	రేవతి			చించి
.. 26	7	75	75 20	బసంత	బసంతా
18 6	నైతు	నైదు	76 25	పెంకట	పెంకణ
20 16	38	83	78 21	జేర్చి	దేర్చి
28 15	కల	కలు	81 24	చిక్కికొచ్చి	చిత్తేర్చి
30 9	లాలికా	లావికా	82 1	గాను	లేగాను
30 18	ననుచు	ననుచు	83 12	రపుకాశకపుగుత్తి	రాక్షకట్టు-
31 23	జెలలు	జెలులు	(పాఠభేదము)	రపుకాశకుత్తి	కంట్టు పవ
32 4	నిచ్చరి	నిచ్చలు		దాలు	
32 19	వై	వైరి	84 22	నను	నును
33 11	దేవ్వి	విదేవ్వి	85 16	దాత్రికిని	దాత్రికి
	23	గుణరర	88 15	హరద	శారద
35 76	దాయక	దాయ	92 5	యూర్వములిడి	మూర్వమణి
37 8	కునుగాని	కోదుగాని	95 13	శాంతము	సాంతము
40 21	నీరువుర	నీరివుర	98 13	పీఘ	ఫేఘ
41 5	ఖరమృష్టిమృట -	ఖరమృష్టి	106 22	వాడి	నాడి
		స్ఫుట	108 8	దత	తద
42 27	యుక్తిగ్	యుక్తిర్	109 12	నత్త	వత్తల
44 11	భృన్దత్త	భృన్దత్త	112 5	లాంఘ	తాంఘ
47 26	దూటి	మాటి	115-13, 14	కపోలసిదుల -	కపోల
51 21	ధారర	ధాధర		క్రిమ	సీమలలేమ
54 7	కర్మ	కర్మ		మేలుకో	మేలకో
55 7	జేసె	జేసి	.. 24	మోష్టి	మోష్టి
55 20	మించి	వించి	116 9	లక	లల్
60 5	సాపు	సాపు	24	ప్రసంగ	ప్రశంస
63 8	సుతతి	సుదతి			
67 3	న	నన			

ప్రతులకు:—

శ్రీ వెరినేటి సీతారామస్వామిచౌదరిధౌర
చిన న డి ప ల్లి గ్రా మం
గొల్లలపాలెం పోస్టు, చీపురుపల్లితాలూకా, విశాఖపూరి జిల్లా.

మాలినీవృత్తము

కవిజనసురభూజా ! గాఢ ధైర్యాద్విరాజా !
కువలయహితహూపా ! కుంతితానిప్రతాపా !
సపనయజనపోషా ! సత్యభాషాభిలాషా !
ప్రవిమలగుణపూతా ! పాపరాయానుజాతా !

108

గద్యము

ఇది (శ్రీ) శివరామేశ్వరానుగ్రహపాత్ర భారద్వాజసగోత్ర
పవిత్ర కాళ్లకూరి సూరయకవి పుత్ర కించిదాంధ్ర
రచనావిధేయ గౌరీకాంత నామధేయ
ప్రణీతంబైన ధర్మనందన విలాసంబను
మహాప్రబంధమున సర్వంబును,
తృతీయాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ శివరామేశ్వరార్పణమస్తు.

త ప్పొ ప్పు ల ప ట్టి క

పుట.పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు	పుట.పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
11 11	యూధాంత	యూధ	88 18	టురుక్కి	టిదున్ని
17 6	20	70	73 1	యుపాలించి	యుపాలం
17 22	రోహిణి	రేవతి			చించి
,, 26	7	75	75 20	బనంత	బనంతా
18 6	నైకు	నైదు	76 25	తెంకట	తెంకణ
20 16	38	83	78 21	జేర్చి	దేర్చి
28 15	కల	కలు	81 24	చిక్కికొర్చి	చిక్కిర్చి
30 9	లాలికా	లానికా	82 1	గాను	లేగాను
30 18	సనుచు	సనుచు	83 12	రవుకాశికపుగత్తి	రాక్షాట్టు-
31 23	జెలలు	జెలులు	(పాతభేదము)	రవుకాశికపుగత్తి	కంట్లు పవ
32 4	నిచ్చల	నిచ్చలు		దాలు	
32 19	నై	నైరి	84 22	నను	నును
33 11	ద్యేషి	విద్యేషి	85 18	దాత్రికిని	దాత్రికి
	23	గుణరర	88 15	హరద	శారద
35 76	దాయక	దాయ	92 5	యూర్వములిడి	మూర్వముణి
37 8	కునుగాని	కోరుగాని	95 13	శాంతము	సాంతము
40 21	నీరువుర	నీరివుర	98 13	పీషు	ఫేషు
41 5	ఖరమృష్టిమృట -	ఖరమృష్టి	106 22	వాడి	నాడి
		స్పృట	108 8	దత	తద
42 27	యుక్తిక్ష	యుక్తిర్ష	109 12	నత్త	వత్తల
44 11	భృన్త	భృన్త	112 5	లాంకు	తాంకు
47 26	దూటి	మాటి	115-13, 14	కపోలనీదుల-	కపోల
51 21	ధారర	దాధర		క్రిమ	సీమలలేము
54 7	కర్మ	కర్ణ		మేలుకో	మేలికో
55 7	జేసె	జేసి	,, 24	మోష్టి	మోష్టి
55 20	మించి	వించి	116 9	లక	లల్
60 5	సాపు	సాపు	24	ప్రసంగ	ప్రశంస
63 8	సుతతి	సుదతి			
67 3	న	నన			

ప్రకటన:—

శ్రీ వెంనేటి సీతారామస్వామిచౌదరిచౌర

చి న న డి ప ల్లి గ్రా మం

గొల్లలపాలెం పోస్టు, చీపురుపల్లితాలూకా, విశాఖపూరి జిల్లా.
